

2008. 3. SZÁM

Szakképzési Szemle

A NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI
INTÉZET ÉS A MAGYAR SZAKKÉPZÉSI TÁRSASÁG
NEGYEDÉVI FOLYÓIRATA

VOCATIONAL TRAINING REVIEW ■ RUNDschau DER BERUFSBILDUNG

A szerkesztőbizottság elnöke:

BENEDEK ANDRÁS

Szerkesztőbizottság:

BERNÁTH LÁSZLÓNÉ

BIHALL TAMÁS

GYÜLINGNÉ SCHINDLER RÓZSA

JEKKEL ANTAL

LANNERT JUDIT

SZENES GYÖRGY

SZÉP ZSÓFIA

TÓTH ANIKÓ

VARGA LAJOS

Felelős szerkesztő:

BÁRÁNY BOTOND

Olvasószerkesztő:

JUHÁSZ ILDIKÓ

A szerkesztőség munkatársa:

HUM FERENCNÉ

Borítóterv:

ISCSU MOLNÁR ISTVÁN

Felelős kiadó:

NAGY LÁSZLÓ

Terjeszti a Magyar Posta és a HÍRKER. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (Helir, 1039 Budapest, Orczy tér 1.) közvetlenül vagy postautalvánnyon, valamint átutalással a Helir 215-961-62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes számok vagy az egész évfolyam megrendelhető a szerkesztőség címén is (NSZFI, 1087 Budapest, VIII., Berzsényi Dániel u. 6., I. em. 8. Tel.: 210-1065, e-mail: barany.botond@nszi.hu; hum.ilona@nszi.hu). Külföldön előfizethető a Kultúra Külkereskedelmi Vállalatnál (H-1339 Budapest, P. O. B. 149) vagy a Kultúrának a Magyar Hitelbanknál (H-1133 Budapest) vezetett 202-10995 számú számláján, vagy a vállalat külföldi partnereinél (címük az utolsó oldalon). Régebbi számok a készlet fogytáig Magyarországon a szerkesztőség címén, külföldön a Kultúra Külkereskedelmi Vállalatnál igényelhetők. Megjelenik évente 4 alkalommal. Előfizetési díj Magyarországon egy évre 1600 Ft, egyes szám ára 400 Ft.

Tördelés: Király & Társai Kkt.

Cégvezető: Király Ildikó

Nyomdai kivitelezés: Open Art Kft.

Felelős vezető: Barcza András

ISSN 0237-2347

FEHÉRVÁRI ANIKÓ—LISKÓ ILONA—TÖRÖK BALÁZS:

- 7 Munkáltatói tapasztalatok a tanulószerveződésről II.

FÓNAI MIHÁLY—NAGY GYULA—VERESSNÉ GÖNCZI IBOLYA:

- 38 Szakképző iskolák és fenntartók véleménye és elvárásai a szakképzésről

KÉPZŐK KÉPZÉSE FELSŐFOKON**BALOGH ANDRÁS-NÉ:**

- 72 A képzők képzésének dimenziói

W. BARNA ERIKA VIKTÓRIA—DEMETER ANIKÓ:

- 85 Pályaválasztási tanácsadás a grafológia segítségével

ANIKÓ FEHÉRVÁRI-ILONA LISKÓ-BALÁZS TÖRÖK:

Experiences of employers with training contracts II. • Expériences des employeurs concernant le contrat d'étude II. • Erfahrungen der Arbeitgeber über den Ausbildungsvertrag II.

MIHÁLY FÓNAI-GYULA NAGY-IBOLYA GÖNCZI VERESS:

Opinions and expectations of training schools and school operators about vocational education • L'avis et l'attente des écoles de formation et leurs supporteurs sur la formation professionnelle • Meinungen und Erwartungen der berufsbildenden Schulen und ihrer Träger über die Berufsausbildung

MRS. ANDRÁS BALOGH:

Dimensions of training trainers • Les dimensions de la formations des formateurs • Dimensionen der Ausbildung der Ausbilder

ERIKA VIKTÓRIA W. BARNA – ANIKÓ DEMETER:

Guidance counseling with the help of graphology • Orientation professionnelle à l'aide de la graphologie • Berufsberatung mit Hilfe der Graphologie

SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK IGAZGATÓINAK XIII. ORSZÁGOS FÓRUMA

PROFI SULI

tan eszközök kiállítása

MESTERMUNKÁK

kiállítás diákok munkáiból

2008. április 22–23. (kedd, szerda)

Plenáris ülés és szekcióülések:

a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézetben

1016 Budapest, Somlói út 51.

Az esti program: sétahajózás

2008. április 22-én, kedden 18 órától 21 óráig

A konferencia meghirdetője és szervezője:

MAGYAR SZAKKÉPZÉSI TÁRSASÁG

A konferencia védnöke:

NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

Jelentkezés: **2008. április 11-ig**

MAGYAR SZAKKÉPZÉSI TÁRSASÁG TITKÁRSÁGA

HUM FERENCNÉ

e-mail: hum.ilona@nive.hu

vagy

BÁRÁNY BOTOND

e-mail: barany.botond@nive.hu

1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: 210-1065 vagy 477-5681, fax: 210-1065/2192

jelentkezési lap: www.mszt.iif.hu

Részvételi díj: 22.000 Ft, MSZT tagoknak 20.000 Ft

S Z Á L L Á S:

Hotel Stadion

1148 Budapest, Ifjúság útja 1-3.

szállásigénylés 2008. március 21-ig

A szállás díját a meghívóban közöljük.

MUNKÁLTATÓI TAPASZTALATOK A TANULÓSZERZŐDÉSÉRŐL II.

A tanulószerveződés bevezetésének áttekintését követően a tanulmány második része a kutatás során vizsgált fő jellemzőket mutatja be az oktatók tapasztalatai alapján.

A KUTATÁS TEREPE

A VIZSGÁLT GYAKORLÓHELYEK JELLEMZŐI

2007-ben a tanulószerveződés jogintézményének vizsgálatát személyes megkeresésen alapuló kikérdezésekkel végeztük el. A gyakorlati képzésben részt vevő gazdasági szereplők körében készített interjúk segítségével módunkban állt megismerni a gazdasági szereplők kapcsolatát a szakképzés intézményeivel, a gyakorlati képzőhelyek felszereltségét, a gyakorlati oktatást végző személyek kompetenciáit és munkamódszereit, valamint elképzeléseiket a tanulók sikeres gyakorlati képzéséről.

Az adatfelvétel során a foglalkoztatottak száma alapján négy csoportba sorolható, 40 különböző gazdasági szervezetet kerestünk fel (4. táblázat).

4. táblázat. Az interjú adatfelvétel mintája a gazdasági szervezetek mérete szerint

Foglalkoztatottak száma (beleértve a különböző telephelyeken foglalkoztatottakat)	A vizsgált gazdasági szervezetek száma
1-10 fő között	13
11-100 fő között	10
101-250 fő között	6
250 főnél több	11
Összesen:	40

Korábbi vizsgálatokból tudjuk, hogy a gazdasági szervezetek többségénél az éves nettó árbevétel mértéke üzleti titoknak minősül, ezért kutatásunkban a nyereségesség és a foglalkoztatottak számának változása alapján becsültük meg a vizsgálatba bevont szervezetek gazdasági teljesítményét. A mintába öt olyan cég került, amely a gazdasági növekedés utóbbi éveiben tapasztalt megtorpanásának következtében nyereségességét csak a foglalkoztatottak számának csökkentésével, azaz elbocsátásokkal tudta fenntartani (5. táblázat). A foglalkoztatottak számának bővítésével együtt járó nyereségesség hat cégre volt jellemző. Közülük négy a szolgáltatói szektorban külföldi gyártók beszállítójaként, egy a külföldi tulajdonos magyarországi vállalatoként, egy pedig szakmai gyakorlati képzésre szakosodott oktatásszervezőként vált gazdasági értelemben sikeressé.

Azok a gazdasági szervezetek, amelyek az elmúlt évi gazdasági teljesítményük vonatkozásában visszaesésről vagy veszteségről számoltak be, azok az állattenyésztés és növénytermesztés, a gyakorlati szakmai képzés, az informatikai szolgáltatás és a vendéglátás területén működtek.

5. táblázat. A vizsgált gazdasági szervezetek megoszlása gazdasági teljesítményük szerint

A foglalkoztatottak száma az elmúlt évben	Nyereségesség az elmúlt évben			összes
	nyereséges	stagnáló	veszteséges	
csökkent	5	4	4	13
stagnált	10	10	1	21
nőtt	6	-	-	6
összes	21	14	5	40

A tulajdonosi szerkezet szempontjából 1 önkormányzati, 2 állami, 6 külföldi érdekeltégű magántulajdonban és 31 hazai magántulajdonban lévő cég került a mintába.

Az adatfelvétel idején vizsgált gazdasági szervezeteknél összességében 1405 tanuló vett részt gyakorlati képzésben. Lényegesen eltérő számú tanulót fogadtak a különböző méretű gazdasági szervezetek. Tíz olyan gazdasági szervezetnél jártunk, ahol csupán 1-2 tanuló képzésével foglalkoztak, 19 cég esetében volt 3-15 közötti a tanulólétszám és 11 olyan szervezetet kerestünk fel, ahol 16 vagy annál több tanuló teljesítette gyakorlati képzését. (6. táblázat) Ez utóbbi csoportban két oktatási vállalkozás is helyet kapott, melyek közül az egyik 110, a másik pedig 750 tanuló gyakorlati képzését biztosította különböző szakmaterületeken.

6. táblázat. A vizsgált gazdasági szervezetek megoszlása a gyakorlati képzésben résztvevő tanulók száma szerint

A gyakorlati képzésen részt vevő tanulók száma	A vizsgált gazdasági szervezetek száma
1-2 tanuló	10
3-15 tanuló	19
16 vagy annál több tanuló	11
Összesen:	40

A vizsgálati mintába sorolt gazdasági szervezetek többsége 10 vagy 8 osztályos végzettségű tanulókat fogadott, de volt néhány szakma, amelyben képzési előfeltétel volt az érettségi vizsga. Elvétve talákoztunk olyan képzőhellyel is, ahol fogadtak tanulókat felsőfokú tanulmányaikkal összefüggő szakmai gyakorlatokra is, de az oktatás jellegéből közvetkezően nem tanulószerveződéses keretben. Az interjúalanyok által említett szakmák a következők voltak:¹

Bolti-eladó, asztalos, autó-elektronikai műszerész, autószerelő, bőrtárgykészítő, cukrász, csőszerelő, dekoratőr, elektronikai műszerész, élelmiszer-kereskedő, építőipari kivitelezés, épület- és bútorasztalos, épületburkoló, erdészeti szakmunkás, falusi vendéglátó, felszolgáló, fémforgácsoló, fényező-mázoló, fodrász, fűtésszerelő, gépész, gépjármű technikus, géplakatos, hálózati villanyszerelő, hegesztő, húsipari feldolgozó, karosszerialakatos, kárpitos, keramikus, kereskedő, kerti-munkás, kirakatrendező, kozmetikus, kőműves, közlekedési gépészműszaki, központifűtés-csőszerelő, mechanikai műszerész, mechatronikai technikus, mezőgazdasági gép-szerelő, pincér, recepciós, szakács, szállítmányozó, számítástechnikai műszerész, szerkezetlakatos, szobafestő-mázoló, varrómunkás, villanyszerelő, vízvezeték- és -készülékszerelő.

Kutatási előfeltevéseink szerint a tanulószerveződéssel kapcsolatos munkáltatói tapasztalatok elsősorban a gazdasági szervezet méretétől és tevékenységi körétől függenek, és csak másodsorban befolyásoltak a földrajzi elhelyezkedésétől. A kutatás költségeinek csökkentése céljából ezért 16 gazdasági szervezetet Budapestről választottunk, további 3 pedig az ugyancsak fejlettnek számító Közép-magyarországi régióból került ki (7. táblázat). A kutatási eredmények igazolták előfeltevéseinket, miszerint a tanulószerveződéssel kapcsolatos munkáltatói tapasztalatok kevésbé függenek össze a település-szerkezettel.

7. táblázat. A mintába került vállalkozások megoszlása régiók szerint

Régió	Interjú (db)
Budapest	16

1 A szakmák teljes körű felsorolását az interjú készítésére rendelkezésre álló idő nem minden esetben tette lehetővé.

Régió	Interjú (db)
Közép-Magyarország	3
Dél-Alföld	5
Nyugat-Dunántúl	5
Észak-Alföld	2
Észak-Magyarország	4
Közép-Dunántúl	5
Összesen:	40

Az interjúk készítése során a vállalkozásokat képviselő vezetők és alkalmazottak együttműködően válaszoltak feltett kérdéseinkre, csupán néhányszor tértek ki a pontos válasz elől az üzleti titoktartásra hivatkozva.

A GYAKORLÓHELYEK TÍPUSAI

A 2007-ben általunk vizsgált külső gyakorlóléhelyek az alábbi három nagy típusba sorolhatók:

1. Közepes vagy nagyvállalkozások

A gyakorlati képzés folytatását a nagy magáncégek esetében részben saját munkaerő-utánpótlásuk célja motiválja, részben pedig az adott szakmákban foglalkoztató gazdasági cégesoportok érdekei. A szakmai képzést gazdasági „befektetésnek” tekintik, amely sokszorosan megtérül, és ez a racionális szemlélet a képzés színvonalát is pozitívan befolyásolja. Igyekeznek jól felkészült, színvonalas szakmunkásokat képezni.

A nagy vállalkozások többféle, de a vállalkozás jellege által meghatározott, többnyire azonos szakmacsoportba tartozó szakmákban végzik a tanulók gyakorlati oktatását. Az oktatott tanulók száma leggyakrabban 20-50 fő között van. Előfordul, hogy különböző képzési formákból (felsőfokú képzés, szakközépiskolai képzés, szakiskolai képzés) is fogadnak gyakorlati képzésre tanulókat.

Általában több szakképző iskolával állnak kapcsolatban. Amennyiben „privatizált” intézményről van szó, gyakori, hogy az intézményben nagy hagyománya van a gyakorlati képzésnek, hiszen már az elődintézmény (állami cégként) is foglalkozott ezzel a tevékenységgel.

A gyakorlati képzés tanműhelyben és termelőüzemben vagy csak termelőüzemben folyik. A termelőüzemekben és a tanműhelyekben korszerű technikai berendezéseket és eljárásokat alkalmaznak. A gyakorlati képzéssel egy jól felkészült – többnyire felsőfokú végzettségű – vezető munkatárs foglalkozik. Az iskolákkal és a kamarákkal való kapcsolattartás szervezett formában valósul meg, ahol a felelős munkatárs a gyakorlati képzés feltételrendszerének megteremtését és gyakorlati megvalósulását is ellenőrzi. A gyakorlati

képzés felelőse jól tájékozott, ismeri a képzés háttérére vonatkozó jogszabályokat, pénzügyi előírásokat, és szakszerűen irányítja a munkát.

Valamennyi fiatal tanulószervezővel foglalkoztatják, és nem ritka, hogy szerződéseket kötöttek már akkor is, amikor ez még nem volt kötelező.

2. Kisvállalkozások

A kisvállalkozók többségének a gyakorlati képzésben történő szerepvállalását elsősorban aktuális munkaerőigényeik motiválják. A legtöbben vállalkozásuk működtetéséhez kívánják a tanulókat „olcsó munkaerőként” hasznosítani. Ritkán – kivételes esetekben –, ha nagyon „bevállik” a tanuló, előfordul későbbi alkalmazása is. A képzés minőségére vonatkozó ambícióik így eléggé korlátozottak, elsősorban az adott munkahelyen történő rövid távú „alkalmazhatóság” szempontját követik.

„Az itteni 170 szoba egy emberre igen nagy munkát hárít. Ezért szeretjük a tanulókat, mert az ilyen kiemelt időszakban nagy segítséget jelentenek nekünk. Nagyon számottevő, nagyon örülünk nekik. Főleg, ha egy talpraesett tanulóval találkozunk.” (idegenforgalmi vállalkozó)

„Végül is jó az, hogy nem egyedül vagyok itt, ő is valamit segít a munkában.” (mezőgazdasági vállalkozó)

„Szükség volt tanulóra, ez nekünk is segítség valamilyen szinten. A jó képességű gyerek nagyon sokat tud segíteni. Még egy cukrászt nem tudtunk alkalmazni, és akkor ez segítség volt.” (vendéglátó-ipari kisvállalkozó)

„Szét kell választani, hogy a tanuló hoz-e hasznot az adott helynek, vagy én finanszírozom az ő oktatását, vagy nullára jön ki. Ha például olyan helyre állnak be tanulók, ahol nagyjából azonosak a munkafolyamatok, ami elég monoton is tud lenni, akkor ott ki tudunk váltani a tanulóval munkaerőt.” (vendéglátó-ipari vállalkozás)

„Borzalmasan lement a színvonal, nagyon kihasználják a gyerekeket, vagy takarítónőnek használják őket, vagy mivel féltékeny a mester arra, hogy ne tanulják meg a szakmát igazából, csak félig-meddig, ezért csak ülnek egy asztalnál és nézelődhetnek, és csak segédmunkát csinálhatnak. És miért? Mert olcsó munkaerő.” (szolgáltatási ipari kisvállalkozó)

A kisvállalkozók a gyakorlati képzés keretén belül kevés – főként szakiskolai – tanuló képzését vállalják, általában egy-két szakmában, igazodva a vállalkozás profiljához. A kisvállalkozások esetében a gyakorlati képzésnek a vállalkozás jellegéből következően alig pár éves, legfeljebb évtizedes hagyománya van. A gyakorlati képzés terepe a kisvállalkozó műhelye, amelynek a felszereltsége és korszerűsége az adott vállalkozás eredményességétől függően rendkívül eltérő. A vizsgált gyakorlólhelyek között kiemelkedő színvonalú, a legmodernebb technikával felszerelt, és szerényen berendezett, a

szükséges követelményeknek alig megfelelő műhelyek egyaránt előfordultak. Az oktatói feladatokat általában maga a kisvállalkozó látja el, aki szakmunkásvégzettséggel rendelkezik, de pedagógiai felkészültsége nincs.

A tanulószerveződések alkalmazása a kisvállalkozók esetében gyakran attól függ, hogy mennyire tájékozottak erről a formáról.

„Állítólag most már tanulószerveződést kell kötni mindenkivel, csak ez valamiért így maradt. Az iskolából már szóltak, hogy most már tanulószerveződést kell kötni, megállapodással már nem lehet, de ez már régi, két éve nálunk van ez a kislány; utolsó hónapjait tölti nálunk, ezt a szerveződést már nem kellett módosítani. Eddig még nem kellett belemélyedni a dolgokba. Amikor mi elkezdtük ezt az egészet, gőzöm nem volt arról, hogy mi ez, hogy egyáltalán mit kell csinálnom. Én megbíztam az iskolában, rájuk bíztam a dolgot.” (kereskedelmi kisvállalkozó)

A kisvállalkozók többsége a gyakorlati képzés jogszabályaira és pénzügyi szabályaira vonatkozóan is hasonlóan tájékozatlan. Lényegében az iskolákkal és a kamarákkal való esetleges, személyes kapcsolataik döntik el, hogy milyen információk jutnak el hozzájuk. A tájékozatlanságból adódhat az is, hogy az ő esetükben fordul elő a leggyakrabban, hogy nem tartják be a tanulószerveződésre vonatkozó jogi és pénzügyi szabályokat.

„A tanulók mindegyikének tanulószerveződése van. Tanulószerveződéssel dolgozunk már elég régóta. Azt hiszem, a városban mi voltunk az elsők, akiknek végig tanulószerveződésük volt. Úgy rémlik, hogy a kamarán keresztül tudtam erről. Igen, a kamarával nagyon jó volt a kapcsolat. A mai napig, ha bármi változás van, küldik az információt, tehát jó a kapcsolat. Aztán a kollégák meg jöttek hozzám, és kérdezték, hogy hogy van ez, hova kell beadni a papírokat, hogyan kell bejelentkezni a minisztériumnál. Hát, esetleg, ami még kérdésként merül föl itt nálunk, hogy amikor van az év végi elszámolás, azt nem tudjuk, hogy oktatói díjat számolhatunk-e el. Tehát ilyen gondjaink vannak, hogy mit számolhatunk el és hogyan. Ez nálam is megoldatlan. Van, aki azt mondja, hogy el lehet számolni, de a könyvelőm úgy értelmetlen, hogy nem. Tehát ez nem egyértelmű.” (szolgáltatóipari kisvállalkozó)

A jogi és pénzügyi előírások ellenőrzése, valamint a gyakorlólhelyek alkalmasságának ellenőrzése is a helyi kamarák feladatai közé tartozik. A kamarai törvény előírása szerint rendszeresen ellenőrizniük kell a gyakorlólhelyeket. Kikérdezéses kutatásunk adatai szerint az elmúlt években a vizsgált gyakorlólhelyek többségét ellenőrizték, és megfelelőnek találták. Az ellenőrzések igényessége és alaposága tekintetében azonban területenként elég nagyok a különbségek.

3. Oktatási vállalkozások

Az oktatási vállalkozások fő területe a gyakorlati képzés. Lényegében ugyanaz a „hiányhelyzet” hívta életre őket, ami a 90-es években, a szocialista nagyüzemek összeomlása után az iskolai tanműhelyek fejlesztését is szükségessé tette. Jellemzően egy-egy szocialista nagyüzem tanműhelyének „privatizálásával” jöttek létre, és erre alapozva fejlődtek képzővállalkozássá. Az oktatási vállalkozások gyakorlati képzésben való részvételét elsősorban a vállalkozásban részt vevők anyagi haszna motiválja.

„Ez kényszerpálya volt, azért fogtunk bele, mert nem akartak a cégek a tanulók oktatásával foglalkozni, hiszen nem volt hasznuk a cégeknek abból, hogy tanulókat neveljenek. Az egész országban a vállalatok tanulmányi részlegei mind átalakultak oktatási kft.-vé. A gyakorlati oktatók szövetsége meg is alakult 2003-ban. Még most is ő fogja össze a gyakorlati oktatók szövetségét. Kb. 100, 120 ilyen nagy cég van, amilyenek mi is vagyunk. Most ezek a cégek általában 500 vagy 700 tanulóval foglalkoznak. Nekünk 26 szakmában. 750 tanulónk van. Ez most elég jónak mondható a létszámot illetően. Működünk itt, ez a telephelyünk, de működünk kint is, a 17. kerületben, ott is van egy telephelyünk, és végül van olyan hely, ahol az iskolában is bent vagyunk, tanműhelyt bérelünk, és az iskolában is foglalkoztatunk. Szakközepesek nincsenek, ez mind szakiskola. Minden intézménnyel van szerződésünk. Korábban úgy alakítottuk ki, hogy minden intézménnyel együttműködési szerződést kötöttünk. Ezt most megújítottuk 2010-ig ezekkel az iskolákkal. A helyiségeinket bérelni kell, szűken vagyunk. Mivel behoztunk elméleti képzéseket, együttműködve az iskolával, itt képezzük elméletileg a gyerekeket. Délelőtti és délutáni oktatás is van.” (oktatási vállalkozó)

A gyakorlati képzést tanműhelyekben és termelőegységekben is folytatják. Lényegében a tanulók munkaerejére támaszkodva vállalnak termelő tevékenységet. Mivel vállalkozásuk bevétele elsősorban a tanulók számától függ, így feladatkörüket rugalmasan bővítik a szükségletekhez alkalmazkodva, és lényegében „válogatás nélkül”, fogadnak tanulókat. Ezek a képzőhelyek a leginkább „rugalmasak”: sokféle, különböző szakmacsoportba tartozó szakma gyakorlati oktatását vállalják, és az igényeknek megfelelően csökkentik vagy bővítik kapacitásukat. Főként szakiskolai tanulók oktatásával foglalkoznak. A kevésbé elméletigényes (csak általános iskolai végzettséget igénylő) szakmákat tanulók képzését is elvállalják, így ezeknél a vállalkozásoknál gyakorol a legtöbb hátrányos helyzetű tanuló.

Mivel az oktatási vállalkozásokat többnyire régi állami vállalatok szakoktatói alapították, az oktatói állomány főként szakoktatókból és szakoktatói gyakorlattal rendelkező szakmunkásokból áll. Az oktatási vállalkozók jól tájékozottak a gyakorlati képzésre vonatkozó jogi és pénzügyi szabályokról, mert a „kezdetekől” érdekvédelmi szervezetbe (GYOSZE, Gyakorlati Oktató Szervezetek Egyesülete) tömörültek, amely minden kérdésben naprakész tájékoztatást nyújt számukra.

Az iskolákkal való viszonyuk meglehetősen ellentmondásos. Egyrésztől valamennyi partneriskolával igyekeznek jó viszonyt ápolni, „keretmegállapodást” kötnek, és az együttműködő iskolák számát folyamatosan igyekeznek bővíteni. Másrésztől az iskolákat saját „versenytársaiknak” is tekintik, és elmarasztalják őket, ha azok „kevés gyereket adnak ki”, hogy saját tanműhelyeik tanulólétszámát biztosítsák.

Az oktatási vállalkozások valamennyi tanulóval tanulószerveződést kötnek, és a rendelkezésükre álló oktatási feltételektől függetlenül is igyekeznek az általuk oktatott tanulók számát fokozatosan növelni. Mivel a tanulólétszám mindenáron való megtartásában érdekeltek, így ritkán kezdeményezik a tanulószerveződések felbontását. Ugyanakkor a hátrányos helyzetűek magas aránya miatt mégis ezeken a képzőhelyeken a leggyakrabban a tanulók lemorzsolódása. Ezek a vállalkozások kizárólag a tanulók gyakorlati oktatására szerveződtek, ezért a végzős tanulóknak nem tudnak munkahelyet felkínálni.

A GYAKORLÓHELYI KÉPZÉS TÁRGYI ÉS SZEMÉLYI FELTÉTELEI

Tárgyi feltételek

A gyakorlati képzőhelyek felszereltségére vonatkozó kérdések alapján látható, hogy a gazdasági szervezetek egy része nem alkalmas az OKJ szakmai és vizsgakövetelményeiben meghatározott szakmai tartalmak bizonyos részleteinek az oktatására, megismertetésére. Az egyes képzőhelyek szakmai résztevékenységéből fakadóan bizonyos eszközök, technológiák az adott gazdasági szervezetnél nem érhetők el, így azok a tanulók számára nem ismerhetők meg. Az eszközpark ilyen jellegű szűkössége leginkább a tőkeszegény, többnyire kisvállalkozások által működtetett gyakorlati képzőhelyekre volt jellemző, de nehézségek jelentkeztek azoknál a cégeknél is, melyek speciális tevékenységi profiljukban a legmodernebb eszközökkel rendelkeztek, ám az ezen kívül eső területeken nem tudták biztosítani a képzéshez szükséges eszközöket. Várható, hogy az OKJ szakmai és vizsgakövetelményeinek folyamatban lévő átalakítása növelni fogja az eszközpark hiányosságával vagy a túlzott specifikációval szembesülő képzőhelyek számát.

„Van olyan területe a szakmának, amelyet nem tudnak nálunk sem elsajátítani a tanulók, pl. pozícióköszörülés. Azért nem nyílik erre lehetőségük, mert egy ilyen gép több tízmillió forint, és a kihasználtsága nem lenne az árával arányos.” (nagyvállalkozás az autógyártás területén)

„A tanulóképzés többletköltségei miatt a kézi- és gépi felszereltség fejlesztése a tanulóképzés terhére már szinte lehetetlen. ... Mióta tanulószerveződések alapján ösztöndíjat fizetünk, nem marad pénzünk arra, hogy fejlesszük a tanulmányi feltételeket, körülményeket.” (nagyvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

„A nagygépek kategóriája az, ahol elavultabb a felszereltség ... a nagygépek területén lenne szükség a fejlesztésre.” (állami nagyvállalkozás az erdőgazdálkodás területén)

A vizsgált gyakorlati képzőhelyek körében kivételes volt, hogy megoldást kerestek volna a képzési hiányosságok pótlására. Ahol erre kísérletet tettek, ott kölcsönösen előnyös cserekapcsolat kialakítására törekedtek más olyan cégekkel, ahol a tanulók megismerhették volna azokat az eszközöket, technológiákat, amire az eredeti gyakorlati képzőhelyen nem nyílt lehetőség. A kezdeményezés rövid idő múltán kudarcba fulladt, elsősorban azért, mert a piaci alapon működő cégek nem rendelkeznek annyi szabad kapacitással, hogy „vendégtanulókat” fogadjanak. A kezdeményezés egyébként már csak azért sem lehetett sikeres, mert éppen azoknak a fejlett, modern technológiáknak a bemutatása lett volna a kezdeményezők célja, amelyeknek a megismertetése jelentős időráfordítást igényel.

Korszerűség tekintetében a gyakorlati képzőhelyek felszereltsége a jelentős erőforrásokkal rendelkező nagyvállalatok esetében volt a legkedvezőbb, de az oktatási vállalkozások képviselőinek többsége is megfelelően korszerűnek – ha nem is a legkorszerűbbnek – mondta felszereltségét. Ez utóbbiak esetében az eszközpark színvonalát elsősorban a pályázati lehetőségek kihasználásának mértéke határozta meg, másodsorban pedig az a fejlesztési stratégia, mely alapján az oktatási vállalkozások igyekeztek mielőbb felkészülni a várható jogszabályi változásokból eredő kötelezettségeik teljesítésére. Körünkben talákoztunk az OKJ modularizációjáról és a vizsgakövetelmények változásáról leginkább tájékozott interjúalanyokkal.

A gyakorlati oktatás tárgyi feltételeinél szükségesnek látszó fejlesztésekre vonatkozó kérdéseinkre a válaszadók többsége jó néhány olyan eszközt tudott említeni, melynek modernizálását vagy bővítését indokoltnak tartaná. Megfigyelhető volt, hogy a jelentős erőforrásokkal rendelkező cégek ebben a tekintetben meghatározott célkitűzésekkel, illetve fejlesztési stratégiával rendelkeztek.

A gyakorlati oktatás tárgyi feltételeinek biztosításában és fejlesztésében szerepet játszhat a képzőhely akkreditációja, illetve az esedékes kamarai ellenőrzés. Az interjúalanyok beszámolója szerint a kamarai ellenőrzések nem gyakoroltak érdemi hatást a gyakorlati képzőhely eszközfajlesztési célkitűzéseire, a vizsgálatok inkább a minimális feltételek meglétének ellenőrzésére szorítkoztak. A beszámolók szerint az ellenőrzések nem minden régióban és szakterületen voltak rendszeresek.

„Akkreditált képzőhely vagyunk. A kamara minősített bennünket. A minősítésnek nincsenek fokozatai, legalábbis erről nekünk nincsenek visszajelzéseink.” (közvetlen vállalkozás a vendéglátás területén)

„Ide nem jön senki, csak az ellenőrzésre, amit a kamara rendel el, amiről külön megvan a véleményem ... Az elmúlt években olyan bakik voltak benne, hogy ... nevelés az egész ügy...” (építőipari közepes vállalkozás)

„Jöttek, körülnéztek, milyen munkagépek vannak, munkavédelmi szabályzatot átnézték és mást nem.” (kisvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

„Minket is ellenőriznek negyedévben. Most nem jöttek fél éve.” (önkormányzati tulajdonú nagyvállalkozás a távhőszolgáltatás területén)

„Persze, 4-5-ször voltak is. Papírokat nem kértek, olyan sem volt, hogy nézték volna, hogy dolgozik, leültünk, fél órát beszélgettünk, és ennyi.” (kisvállalkozás a vendéglátás területén)

„Nem jöttek, nem hívtak, nem kértek. De szerintem a boltokban sem, mert biztos mondták volna a boltvezetők..” (közepes vállalkozás az élelmiszer-kereskedelem területén)

A gyakorlati képzés feltételeit biztosító eszközparkra vonatkozó kérdéseink alapján láthatóvá vált a tanműhelyekben folyó képzés néhány sajátos gondolja. Azokban a tanműhelyekben, ahol a nyersanyagok nem állnak rendelkezésre megfelelő mennyiségben, a tanulók képzése nem megfelelően hatékony. Néhány tanműhelyben az eszközpark túlzottan eklektikus, egyaránt megtalálhatók a legmodernebb és a legegavultabb eszközök. Volt, ahol a helyhiány miatt éppen a modernebb eszközöket kényszerültek raktárban elhelyezni, illetve ahol a pályázati úton megszerzett legmodernebb autodiagnosztikai eszközök alig vagy egyáltalában nem voltak kihasználhatóak, hiszen honnan lettek volna a tanműhelyi oktatás céljára igénybe vehető egy-két éves gépjárművek?

Személyi feltételek

Azok a gazdasági szervezetek, ahol az oktatók kiválasztását mérlegelik, általában több szempont szerint is minősítik a jelölteket. Legfontosabbnak a szakmai hozzáértést és a tanulókkal való jó viszony kialakításának képességét tartják, emellett azonban jó néhány pozitív emberi tulajdonságot is említettek, mint a kiválasztást befolyásoló tényezőket.

„A megfelelő végzettséget, kellő szakmai gyakorlatot, oktatási hajlandóságot és az emberi hozzáállást veszik figyelembe a kiválasztáskor.” (nagyvállalkozás az elektronikai termékgyártás és összeszerelés területén)

„...de természetesen fontos, hogy szakmailag, és emberileg is megfeleljen.” (agrár nagyvállalkozás)

„Inkább a hajlandóság dönti el, hogy ki lehet oktató.” (agrár nagyvállalkozás)

„Oktatónak nem mindenki alkalmas. A nem türelmes, a nem rugalmas ember, aki nem veszi fel az élet tempóját, aki marad a régi sablonoknál, az nem alkalmas.” (ipari nagyvállalkozás)

„Ehhez egyfajta elhivatottság is kell, meg hát türelem is jócskán.” (szállítási nagyvállalkozás)

„Volt olyan, hogy egy szakmunkás mellé be volt osztva tanuló, és láttuk, hogy mindig összeörrennek, így aztán a tanulót áthelyeztük más mellé, mert kiderült, hogy az illető hiába nagyon jó szakmunkás, de a gyerekekkel nem tudott bábni.” (ipari kisvállalkozás)

„Kiválasztjuk őket. Jelentkeznek, ha van hozzá affinitásuk, mi meg kiválasztjuk, tehát nyilván megbízás alapján, nem véletlenszerűen.” (nagyvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

A mindössze néhány fős vállalkozásoknál az oktatással kapcsolatos tevékenységi körök kevésbé tisztázottak, kevésbé különülnek el egymástól, mint a jelentősebb adminisztratív apparátussal és kialakult szervezeti kultúrával rendelkező cég esetén. Ennek következményei megmutatkoznak a gyakorlati szakképzésben, az oktatói szerepkör sok esetben egyáltalán nem különül el más szerepköröktől. A jelenség annyiban kedvezőtlen, hogy az oktatást „ad hoc” jelleggel, esetlegesen kényszerűségből végző munkatársakban nem alakulnak ki az oktatói szerep teljes értékű ellátásához szükséges készségek. Ez kétségtelenül a sikeres tanulóképzés ellen hat.

Figyelmet érdemel, hogy a „minden munkatárs egyben oktató is” gyakorlat nem csupán a szűkös humán erőforrásokkal rendelkező mikro- és kisvállalkozásokra volt jellemző, hanem a 10–100 fő közötti létszámot foglalkoztató közepes, illetve a 100 főnél több foglalkoztató nagyvállalkozásokra is.

„Az oktat, aki dolgozik, és akarja, nem akarja, van végzettsége nincs végzettsége, különösebben nincs kinevezve oktatónak egyikük sem.” (agrár nagyvállalkozás)

„Mindenki foglalkozik. Nincs válogatás. Ahogy jön. Akit beosztanak hozzá, az az kell foglalkozni.” (kereskedelmi nagyvállalkozás)

„Nincs konkrétan kijelölve ember.” (vendéglátó-ipari középvállalkozás)

„Mindenki rendesen felvállalja, szeretik. Nem kényszer, hogy »már megint«.” (külföldi érdekeltségű nagyvállalkozás a bútorkereskedelem területén)

„...mind több éve dolgoznak szállodában, van gyakorlatuk, tehát el tudják látni a tanulót.” (közepes vállalkozás a vendéglátás területén)

„Adott esetben mindenki oktató, mert minden szakemberünk gyakorlatilag foglalkozhat tanulóval és foglalkozik is, ... be vannak osztva a tanulók egyes oktatók mellé, de alapvetően van minden egyes szakmacsoportnak egy kiemelt embere” (kisvállalkozás az autójavítás területén)

A vizsgált gazdasági szervezetek közül többen is jeleztek átmeneti vagy tartós oktató- és szakemberhiányt, de kedvezőtlen állítások hangzottak el egyes oktatók teljesítményére vonatkozóan is.

Sajátos és nehezen értelmezhető helyzetet találtunk az egyik kisvállalkozásnál. Az oktatást végző cégtulajdonos arról tájékoztatott bennünket, hogy a tanulók gyakorlati

képzése azzal az előnnyel jár számára, hogy annak révén „frissítheti” tudását. Az informális tanuláshoz valóban lehetnek olyan kivételes esetei, amikor a tanuló előmozdítja az oktató tanulását, de ennek a helyzetnek a gyakori ismétlődése kétségtelenül az oktató szakmai alkalmasságának kérdését is felveti.

„...szakmai szempontból is, ugye, mert azért ők (a tanulók) hozzák a legújabb dolgokat. Tehát, én nem tudok lemaradni. Én nagyon sokat kapok tőlük. Nem csak az, hogy most kitakarít nekem, meg segít rengeteg mindent, ugye, mert ez is hozzátartozik, hanem szakmai szempontból is nagyon sokat kapok tőlük. Állandóan frissítem a tudásomat, ugye, ő általuk. Nem bővül, hanem frissül.” (szolgáltatási ipari kisvállalkozás)

Az oktatók munkájának ellenőrzése leginkább azokban a gazdasági szervezetekben valósul meg, ahol a képzési területet önálló szervezeti egység vezeti, illetve ahol a vállalkozás főtevékenysége a gyakorlati képzés. Néhány helyen az oktatók munkájának ellenőrzésében a kamarák és az iskola is szerepet kapnak. A többi helyen az oktatómunka ellenőrzése többnyire formálisnak tekinthető.

„A mentorok ellenőrzését a személyügyi osztály és az adott terület vezetője felügyeli.” (nagyvállalkozás a gépgyártás területén)

„... ki szoktam vizsgálni ezeket, hogy mi az oka, talán a szakokkal van valami gond, hiszen az én emberemmel is lehet gond, volt is, pl. az egyik gyerek szimpatikusabb volt neki, a másik nem, ezért máshogy tanította őket.” (építőipari közepes vállalkozás)

„Mindenkinek a munkáját figyelemmel kell kísérnem. Napi rendszerességgel.” (külföldi érdekeltségű nagyvállalkozás a bútorkereskedelem területén)

„... a helyi ellenőrzést a cég vezetése végzi. Ezen túl az Iparkamara, az iskolák képviselői ellenőriznek.” (nagyvállalkozás az elektronikai termékgyártás és összeszerelés területén)

„Igazából saját maguk ellenőrzik magukat, mert ha a gyerek nem tud semmit és megbukik a vizsgán, az egy visszajelzés számukra. Maga a jegy az ellenőrzés” (közepes vállalkozás a vendéglátás területén)

„Szoros az együttműködés az iskolával, az ottani gyakorlati oktatás vezetője szokott kilátogatni. Ellenőrzi a munkánkat.” (közepes vállalkozás a gyakorlati oktatás területén)

„A tanár ki szokott jönni” (kisvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

„...az oktatással a munkaköri köteleességét teljesíti, az iskola és a kamara ellenőrzi.” (nagyvállalkozás az autógyártás területén)

„Az iskola is ellenőrzi olyan módon, hogy a vizsgáztatást az iskola végzi.” (kisvállalkozás a fodrászat-kozmetika területén)

„Havonta jön az iskolából az ellenőrük, ő átnézi a naplót.” (külföldi érdekelt-ségű nagyvállalkozás a bútorgyártás területén)

„Az iskola szokott. Kiküld valakit, és akkor érdeklődik személyesen, vagy akár telefonon is érdeklődik. Ha ellenőrzik a gyereket, beszélgetnek velünk is.” (nagyvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

„A szakképző és a kamara is volt már ilyen ilyen jellegű ellenőrzésen.” (nagyvállalkozás a mezőgazdasági termelés területén)

Az oktatók javadalmazásának ugyanolyan eltérő gyakorlata volt megfigyelhető a vizsgált gazdasági szervezetek körében, ahogyan eltérő módon alakították ki a gyakorlati képzés szervezésének és irányításának cégen belüli rendszerét. Jellemzőnek találtuk, hogy a kisvállalkozások körében ritkaságszámba ment a gyakorlati oktatásban való részvételért járó külön juttatás vagy kedvezmény. A közepes és nagyvállalkozások esetében inkább megfigyelhető volt az a gyakorlat, hogy extra juttatás járt a gyakorlati oktatásban részt vevőknek. A legtöbbet – munkabérének 20%-át – a vasúti járműkarbantartás terén működő egyik külföldi érdekelt-ségű nagyvállalkozás alkalmazottja kapta. A juttatásban részesített alkalmazottak többsége azonban csupán néhány ezer forintnak megfelelő támogatásban részesült, ha munkáját oktatással egybekötve végezte.

A kizárólagosan oktatói feladatokat ellátó, azaz oktatói munkakörben foglalkoztatottak bérezése jellemzően szakmai végzettségüknek megfelelően alakult, miként azt az oktatási vállalkozások esetében megfigyelhettük.

A gazdálkodó szervezeteknél megvalósuló gyakorlati képzés akkor működik eredményesen, ha a tanuló a képzőhely oktatói részéről megfelelő pedagógiai támogatásban részesül. A képzőhelyek a rendelkezésükre álló humán erőforrásokra építve igyekeznek megfelelni a pedagógiai kompetenciát igénylő kihívásoknak, azonban megfigyelhető, hogy csupán elvétve akadnak olyan képzőhelyek, ahol dolgozik önálló pedagógiai végzettséggel rendelkező oktató. (Ez alól kivételt képez az egyik kifejezetten gyakorlati képzésre szakosodott gazdasági szervezet, ahol az oktatók 25-30%-a rendelkezik pedagógiai végzettséggel.) Pedagógiai iskolázottságot a szakoktatóknál, a mérnöktanároknál, a mestervizsgálóval rendelkezőknél, illetve azoknál az oktatóknál feltételezhettünk, akik részt vettek valamilyen – például a BKIK (Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara) által szervezett – pedagógiai jellegű tájékoztatón, továbbképzésen.

Már az oktatók kiválasztásának szempontjait vizsgálva is feltűnt, hogy a gazdasági szervezetek képviselői az oktatók pedagógiai jellegű szakismereteinek általában nem tulajdonítanak nagy jelentőséget.

A pedagógiai végzettség hiánya különösen az alacsony presztízsű szakmai területeken működő gyakorlati képzőhelyeken okoz érzékelhető nehézséget. Közismert, hogy ezekben a szakmákban többnyire a korábbi tanulmányaik során alacsony teljesítményt

nyújtók jelentkeznek képzésre. A tanulók összetételéből adódóan az ilyen gyakorlati képzőhelyeken aránytalanul gyakoriak a szocializációs deficittekből adódó magatartási problémák, és az átlagosnál is nehezebben megoldhatók a gyakorlati képzéssel összefüggő pedagógiai feladatok.

„Az a fiú például, hogy tele volt piercinggel, nem volt hajlandó kiszedni. Ez nagyon nagy baj. Karika volt az orrában, és nem lehetett kiszedni, mert azt mondta, hogy állítólag orvosilag úgy működik, hogyha reggel kivetjük vele, akkor már nem fogja tudni visszatenni. Ilyen punkszerűen volt festve a haja. Az oktató azt mondta, hogy nem meri kivinni épületbe, mert a lakók meglátják ...” (csőszerelő) (szolgáltatóipari nagyvállalkozás)

„Kötelességtudat hiánya, késés. Ha teheti, úgy áll hozzá, hogy más is hozzáférjen, pedig neki kéne tanulni. Cigiszünetet tart, pedig nem is engedélyezett a dohányzás. Lemegy a büfébe, már 1 órakor kéredezkedne haza, 2-3 helyett.” (oktatási középállalkozás)

A tanulók képzése során adódó pedagógiai nehézségek kezelésének egyik módja, hogy a gyakorlati képzőhely oktatója az iskolához, illetve a tanuló családjához, szülőjéhez fordul. Mindez azonban csak akkor lehet sikeres, ha az iskola és a család együttműködő partnerként viszonyul a gyakorlati képzőhelyhez. A beszámolók szerint azonban a gyakorlati képzésért felelős oktatók éppen a leginkább „problémás” tanulók esetében sem az iskolában, sem a családban (szülőben) nem találnak olyan partnerre, aki segítséget nyújtana a pedagógiai problémák megoldásában.

„Amikor ilyen tapasztalataink vannak, akkor én az iskolát megkeresem. Először telefonálok, aztán beszélünk róla, bemegyek, és ott a szaktanárral vagy osztályfőnökkel beszélek, és mondom, hogy xy-tanulóval, aki nálunk van, problémáim vannak. És akkor mit lát ő?” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

„A szülővel beszélünk, és kiderült, hogy ők mindenben segítenek, csak hogy a gyerekeket lepasszolják, és én meg gondoltam, hogy szegény szülő, neki még rosszabb, mert nálunk csak két évig van... De ez csak tapasztalat, szóval ő se tud mit kezdeni vele...” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

A tanulók és a gyakorlati képzést szervezők között adódó gondok vizsgálatát azért tartottuk fontosnak, mert ezek az esetek markánsan megjelenítik azokat a pedagógiai kihívásokat, melyekkel a gyakorlati képzést folytatónak esetenként szembesülniük kell. A konfliktusok előfordulásának áttekintése azt jelzi, hogy ezek elsősorban az alacsony presztízsű szakmákban folyó gyakorlati képzést kísérik, míg a kvalifikáltabb szakmákra előkészítő képzés során egyáltalában nem vagy csak elvétve fordulnak elő.

„Azt hazudta az anyjának, hogy én kényszerítem, hogy drogozzon.” (oktatási középállalkozás)

„... odáig fajult a dolog, hogy az oktatónak is az élete veszélybe került, mert ő egyedül volt kint a tanműhelyben. ... És amikor már odáig fajult a dolog, hogy gyakorlatilag a késeket már el kellett zárni, akkor egy szakácsképzésnél azért az elég problémás. Tehát a hagymát nem vághatja fel, meg ilyesmi, ugye az nem jó. De tényleg, ez most már a testi épségüket veszélyeztette. Előkerült a kés. Meg akarták szurkálni egymást. Kis vékony, cingár oktató bácsi volt, aki ott volt. Meg egyébként is nem az ő feladata, hogy a dulakodókat szétválassza.” (vendéglátó-ipari nagyvállalkozás)

„Egyszerűen fegyelmetlenség miatt, mert nem bírtunk vele. Volt olyan, aki eszközt lopott el, és azért kellett elküldenünk. Nem csináltunk belőle rendőrségi ügyet, megbeszéltük az iskolával, és saját hatáskörben volt. Volt, aki telefont lopott el.” (ipari kisvállalkozás)

„Volt olyan srác, hogy fölhúttuk, hogy hol van. Ez volt olyan nyolc óra körül, de fél nyolcra kell jönni mindenkinek dolgozni, és akkor nyolc óra táján.... És akkora más sokadszor megcsinálta, hogy nem jött dolgozni. És akkor ő mondta, hogy ő annyira részeg, hogy ő most nem tud bejönni. És akkor másnap megérkezett, szintén olyan fél kilenc tájt, és akkor is – én mondjuk absztinens vagyok ahhoz képest, mert egy évben iszok két üveg sört – rögtön kiszúrom az ilyet, és hát külön meg is szondáztattuk. A lényeg az, hogy... meg nem is titkolta, tehát kérdeztük, hogy hol voltál tegnap? Hát, ő nagyon részeg volt. És most? Hát, már most is ivott, mielőtt jött el. Alig állt a lábán. Mondtam neki, menjél haza, most mit csináljak vele?” (oktatási középvállalkozás)

A kutatás során a látókörünkbe került tanulók egy részét alulmotiváltsággal, a viselkedési normákhoz való alkalmazkodás és a munkamorál teljes hiányával jellemezték az interjúalanyok. A velük kapcsolatos pedagógiai jellegű feladatok tetemes mértékű megnövekedése előbb-utóbb e problémás tanulók elutasításának szándékát váltja ki a gazdasági szervezetek oktatásért felelős vezetőiből. A jelenség teljesen érthető, hiszen a gyakorlati képzőhelyeken alapvetően a gazdasági racionalitásnak megfelelően – hatékonysági alapon – szervezett tevékenység folyik, amely nem teszi lehetővé, hogy a pedagógiai jellegű tevékenységek váljanak dominánssá. A súlyosan alulmotivált és a normákhoz alkalmazkodni képtelen tanulók integrálódásának kudarcát bizonyítja az interjúkban jelzett magas lemorzsolódási arányszám.

„Az iskolában a pedagógusnak fel kell vállalni, hogy van egy olyan tanuló, aki nem akar tanulni. Volt olyan tanuló, aki (ide) rendetlenkedni jött be, lustálkodni, kárt tenni, azt eltanácsoltuk innen. Ha valaki azért jön ide, hogy tanuljon, az megkapja a szükséges útravalóját az életre, egyébként nem tartom feladatommak.” (vendéglátó-ipari kisvállalkozás)

„Az az igazság, hogy nagyon nehéz 18 éves korban nevelő hatással tanítani gyerekeket szakmára. Ott már túl vagyunk egy fázison, amit nagyon nehéz kezelni. És azt hiszem, hogy erre senki nincs felkészülve.” (ipari kisvállalkozás)

Feltételezzük, hogy az említett tanulói kör, akik tehát alulmotiváltsággal, a viselkedési normákhoz való alkalmazkodás és a munkamorál hiányával jellemezhetőek, olyan jellegű gyakorlati képzést biztosító intézmény támogatására szorulnak, ahol az elsődleges célkitűzés pedagógiai jellegű, és csupán másodlagos szerepe van a korosztályhoz illő munkavégzésnek. Az ilyen intézményekben – mint például a Magyarországon is ismert termelő iskolákban – többek között a személyiség fejlesztése, motivációk kialakítása, viselkedési normák felállítása élvez elsőbbséget a termelés hatékonyság alapú megszervezésével szemben. Ezekben az intézményekben a termelés tulajdonképpen terápiás eszköz a tanuló munkamoráljának kimunkálásához, személyiségének felépítéséhez. Nyilvánvaló, hogy ilyen feladatkört nem vállalhatnak fel a gazdálkodó szervezetek. Bár a tanulóknak a munka világához történő szocializálását igyekeznek elősegíteni, a pedagógiai jellegű célkitűzéseket nem helyezhetik tevékenységük centrumába, hiszen többségükben a versenyelv alapján tevékenykedő piaci szereplők.

A gyakorlati képzőhelyen a tanulók viselkedésével, fegyelmével kapcsolatosan felmerülő gondok egy része olyan jellegű, melynek kezeléséhez akár speciális szakismertekkel rendelkező pedagógus is szükséges lenne. A gyakorlati képzőhelyek egyelőre nincsenek abban a helyzetben, hogy saját humán erőforrásaik felhasználásával megoldást találjanak a rendkívüli pedagógiai kihívást jelentő helyzetekre. Ebből következően különösen nagy jelentősége van azoknak az előadásoknak, képzéseknek, melyek a gyakorlati oktatók pedagógiai módszertanának fejlesztésére irányulnak.

A pedagógiai kihívásokkal, nehézségekkel fokozottan terhelt szakmaterületeken célszerűnek látszik olyan továbbképzéseket, előadásokat, támogatási programokat, akár „utazó pedagógusi” szolgáltatásokat elérhetővé tenni, melyek fejlesztenék a gyakorlati képzést végző oktatók pedagógiai tudatosságát, készségeit. Egyik interjúalanyunk utalt is arra, hogy a továbbképzéseken, előadásokon hallottak a gyakorlatban is hasznosulnak, sőt felvetette azt a gondolatot is, hogy a tanulókkal foglalkozó oktatóknak kötelező legyen részt venni pedagógiai jellegű képzéseken, tréningeken. Egy másik interjúalany szerint az oktatók alkalmasságát a jelenleginél alaposabban kellene vizsgálni.

„Kellene, hogy változzon a szemléletük valahol. Azt vettem észre, hogy mikor egy ilyen (pedagógiai) kurzuson vannak, utána ők ugyanúgy bontogatják a szárnyaikat, és ugyanúgy próbálkoznak az ott elhangzott dolgokkal, mint ahogy én. ... ha már ott ült egy négyórás előadáson, háromórásan, vagy kétszer másfél órán, akkor azért megfogott, valamilyen szinten, bejött, és másnap vagy harmadnap vagy a következő héten próbálta azokat az eljárásokat alkalmazni... , és akkor elmesélte. Nem csak azt, hogy itt vágd el, és így vágd el, hanem elmesélte neki, hogy miért. Szóval ...azokat a tanácsokat azért, ha nem is mindet, de alkalmanként alkalmazzák. ...Lehet, hogy a szemléletükön változtatna, hogy ha el tudnának

menni ilyen jellegű képzésre. És az még hagyján, tehát mondom, magam ellen beszélek, de jó lenne, ha köteleznék is valahol a mestereket, azokat az embereket, akik foglalkoznak a gyerekekkel. Sőt az is jó lenne, hogy ha a gyerekeket is köteleznék arra, hogy be is tartsák, amit kell.” (oktatási középállalkozás)

„És nemcsak a helyet, hanem az illető munkáját, oktatásra való alkalmasságát is kellene minősíteni. A kamara a részletekre koncentrál, a lényeg meg elsikkad.” (kiszállalkozás a fodrászat-kozmetika területén)

AZ ISKOLÁKKAL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS JELLEMZŐI

Az iskolákkal való együttműködés témaköréből a gyakorlóléhelyek képviselői három kérdéskörrel mondták el véleményüket: 1. az iskolákkal való kapcsolatuk jellemzőiről, 2. a tanulók kiválasztásáról, felkészültségéről és a szakelméleti tananyag megítéléséről, 3. az együttműködés szervezeti formájáról, az együttműködési megállapodás és a tanuló-szerződés közötti különbségekről.

A gyakorlóléhelyek egy része szoros szálakkal kapcsolódik a szakképző iskolákhoz. Vidéken, főleg a kisebb településeken sok, régóta működő gazdasági szervezet ugyanazokkal az iskolákkal áll ma is kapcsolatban, amelyekkel korábban. Sok településen az adott szakmában vagy szakmacsoportban csak egyetlen iskola képez tanulókat – ami különösen igaz a mezőgazdasági szakmákra –, így ezeken a helyeken is évtizedes együttműködést tapasztaltunk. Olyan szervezettel is találkoztunk, amelyik saját munkakerő-utánpótlásának biztosítékaként maga kereste meg az iskolát és ajánlotta fel a gyakorlati képzés lehetőségét, sőt az elméleti képzését is. Olyan gyakorlóléhely is akadt, ahol az iskola szakelméleti tanára egyben a gyakorlóléhely vezetője. Azzal is találkoztunk, ahol a gyakorlatért felelős személy maga is abban az iskolában végzett. Tehát sok esetben személyes kapcsolatok is biztosítják a gyakorlóléhely és az iskola együttműködését.

Ahol személyes ismeretség köti a képzőhelyet az iskolához, ott szorosabb a kapcsolat, a többi gyakorlóléhely inkább csak a formális kötelezettségeknek tesz eleget (például elküldi az érdemjegyeket az iskolának).

„– Milyen az együttműködés?”

– Kimondott együttműködés nincs. Akkor beszélünk, ha a tanulóval nem vagyunk megelégedve. Mikor van szabadideje, nekünk milyen kötelezettségünk van? 18 év felettit másképp kell dolgoztatni. Milyen beosztást írhatunk neki? Ellenőriz-zük, hogy volt-e iskolában. Napi kapcsolat a tanárokkal nincs.” (vendéglátó-ipari kiszállalkozás)

„– Van-e napi együttműködés az étterem és az iskola között?”

– Napinak nem mondanám, de rendszeres. Havi rendszerességgel. Ha van valamilyen problémánk a tanulóval, én veszem fel a kapcsolatot az iskolával. Most egy

rendes tanulónk van. Értékelést kap. És hát a tanmenetet megkapom év elején, ami szerint a gyerekek halad. Egész évre.”(vendéglátó-ipari kisvállalkozás)

„Napi kapcsolatot nem mondanék, mert az nekik is nagy energia. Van tanulófelelős ott, aki tudja, hogy ki hol van, melyik cégnél. De ugye osztályzatokat is kell adni. Ez minden félévben esedékes. Az iskola küld egy levelet minden olyan céghez, amelyik diákot alkalmaz, hogy értékelést küldjenek be. Ez beszámít az osztályzatokba. Mintha egy tantárgy lenne. A diákkal kiküldik a borítékot, hogy küldjem vissza faxon a féléves értékelést. Ennél több kapcsolat nem nagyon van. Elég terhelt az iskola. Nagy létszámú az oktatás, kevés a tanár is. Persze, egy csomó tanárt ismerek, annak ellenére, hogy ’80-as években végeztem.” (kereskedelmi nagyvállalkozás)

Néhány gyakorlólé hely nemcsak az együttműködés hiányáról számolt be, hanem kifogásokat is megfogalmazott az iskolával történő együttműködéssel kapcsolatban:

- Az iskola inkább saját tanműhelyeiben helyezi el a tanulót, mint külső gyakorlólé helyen.
- Az iskola nem veszi fel a vállalkozás által ajánlott – gyakorlólé helytel rendelkező – tanulót.
- Az iskolai tanulóinak fegyelmi problémái miatt romlott meg az iskola és a gyakorlólé hely kapcsolata.
- Az iskola nem ad elegendő információt a gyakorlólé helynek az iskolai szakmai képzésről, illetve az iskola tanulóval szembeni elvárásairól.
- A gyakorlólé hely nem mindig tudja ütemezni, a szakelmélettel összhangba hozni a tanuló gyakorlati felkészítését.

„A mai napig rákfenéje ez, hogy az iskola megkapja a gyakorlatra is a normatívát, és többnyire nem akarja kiengedni a kezéből a gyereket, inkább bedugja valamelyik tanműhelyébe, és ott tanúgatja, csakhogy a normatíva nála maradjon. Holott 2005 szeptembertől kötelező lenne a tanuló szerződés a törvény szerint. Most 2007 közepe van, és a tanulóknak legalább a fele nem kötött tanuló szerződést.” (oktatási közévállalkozás)

„Most két iskolával állunk kapcsolatban. Korábban négyvel voltunk, velük, azért szakadt meg a kapcsolat, nem títok ez, nagyon komoly magatartási problémákkal küzdő gyerekeket vettek föl, akik tüzet raktak bent a KISOSZ-ban (Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviseleti Szövetsége), meg egyéb ilyen disznó dolgot csináltak. És azt gondoltuk, hogy ez már méltatlan arra, hogy fölváljaljuk. De akkor már odáig fajult a dolog, hogy az oktatóknak is az élete veszélybe került.” (vendéglátó-ipari nagyvállalkozás)

„- Milyen az iskolákkal való kapcsolat?”

- Hát ez változó. Azzal a személlyel, aki a tanulókért felelős, gyakorlatilag jó kapcsolatban vagyunk, és bármit kérünk tőle, ami az ő hatáskörébe tartozik, ab-

ban segít. De attól kezdve, hogy följebb kell lépni, ...egy kicsit problémásabb. Nincs az iskolának olyan tematikája, ami kifejezetten a gyakorlati képzésre irányul. Én azt várnám, hogy küldjenek ki olyan anyagot, hogy az első év végére vagy a félév végére ide kell eljutnia a tanulónak.” (vendéglátó-ipari nagyvállalkozás)

A gyakorlólhelyek egy része tehát hátrányos helyzetben érzi magát, mert az iskolának az az érdeke, hogy saját tanműhelyeit töltsse fel, és csak ezt követően vegyen igénybe külső gyakorlólhelyet. De ennek az ellenkezőjét is tapasztaltuk. Elsősorban a magasabb presztízzsel bíró, érettségihez kötött szakmák esetében tűnik úgy, hogy nemcsak a tanulókért versenyeznek az iskolák, hanem az iskolán kívüli képzőhelyekért is.

„2004-ben kerültünk kapcsolatba a két szakközépiskolával. Több iskolát megtekintve a német kollégáink ezen két iskola mellett döntöttek az akkori képzési kínálatuk és felszereltségeik alapján. Van együttműködési szerződésünk, mely a tanulók számára, a képzés tartalmára és az együttműködés fenntartására és a gyakorlat lebonyolítására irányul. Lehetőség szerint a képzés végén próbálunk több diáknak munkalehetőséget kínálni.” (ipari nagyvállalkozás)

Mivel a szakképző iskolák döntő többsége szakközépiskolai és szakiskolai képzési program szerint is működik, ezért a gyakorlati képzőhelyeken is megtalálhatók mindkét program tanulói, de a tanulói létszámok tekintetében a szakiskolai tanulók túlsúlya jellemzi a gyakorlólhelyeket.

A gyakorlati képzésben részt vevő tanulók kiválasztásában kevés szerep jut a gazdasági szervezeteknek. Az esetek többségében az iskola választja ki a tanulókat. De mivel kevés a jelentkező, az iskolák többségébe minden jelentkezőt felvesznek, aki az alapvető pályaalakmassági és egészségügyi vizsgálatokon megfelel. Ezért sok esetben csak később, a képzési idő alatt derül ki, hogy a tanuló mégsem alkalmas a pályára, vagy nem tetszik neki az adott szakma, nem volt megfelelő a pályára való felkészítése, a pályaaorientáció.

„- Ki lehet választani az ide kerülő tanulókat?

- Nem. Hogy alkalmas lesz-e kőművesnek vagy nem, nem tudom. Sajnos, kevés a gyerekanyag, volt olyan év, hogy alig voltak. Csak az egészségügy osztályozza őket alkalmasságilag, de az sem mindig jó, mert a gyerekek közül volt olyan, aki nem mert felmenni az állványra, és kőműves lett volna. ... az ilyen az életben nem lesz kőműves. El is tanácsoltuk innen, mert teljesen felesleges lett volna végigcsinálnia a 2-3 évet, amikor téniszonyra volt.” (építőipari középiskola)

„- Hogyan kerülnek a tanulók ide, ki választja ki őket?

- Az iskola hozza látogatásra az egész osztályt, és aztán idejönnek. Azt nem tudom, hogy az iskola mi alapján választja ki a jelentkezőket, de úgy tudom, hogy aki jelentkezik, azt általában fel is veszik.

„- *Annyira kevés a jelentkező?*

- *Igen, kevés a jelentkező. Pedig ez a szakma egy jó szakma. Lepergett az életem, én most már elmondhatom.*” (ipari nagyvállalkozás)

A tanulók közötti válogatásra főként a keresettebb, magasabb presztízsű szakmákban és leginkább az érettségi utáni szakmai képzésben (például kozmetikus) van lehetőségük a gyakorlóléhelyet nyújtó vállalkozóknak.

„- *Meséljen most a tanulók kiválasztásáról, van lehetősége rá?*

- *Ez úgy van, hogy vagy jelentkezik nálam ismeretség alapján, vagy az iskola küldi. De még mielőtt idejönne, azért pár napig kipróbáljuk együtt egymást, így történik az egymás megismerése, így nem adunk zsákbamacskát. Mindig volt rá lehetőségem. Én azt hiszem, hogy ez a minimális jogom, hogy kiválaszthassam, hiszen ez a saját üzletem, én dolgozom benne és érte. Inkább bezárnék, ha nem választhatnám ki magamnak őket, mert szeretem annyira a szakmámat. Azt mondják, hogy olcsó munkaerő a tanuló, de ez nem igaz, mert ha valami hibát követ el, az nagyon sokba kerül.*” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

Az iskolai oktatásról, az oktatás színvonaláról és a tanulók felkészültségéről a vállalkozások véleménye négy csoportba sorolható:

- Negatív vélemény, amelynek fő oka a tanulók hiányos előképzettsége.
- Negatív vélemény, amelynek fő oka a tanulók hiányos előképzettsége és a korszerűtlen elméleti tananyag.
- Pozitív vélemény.
- Vegyes vélemény, amely iskolánként változik.

A gazdasági szervezetek egy része úgy véli, hogy a szakképző iskolában nyújtott szakelméleti képzés jó színvonalú, de a tanulók nem eléggé felkészültek ennek elsajátítására. A kudarcokért az általános iskolai képzést teszik felelőssé. Azok a képzőhelyek, amelyek szakiskolai tanulókat is oktatnak, valamennyien arról számoltak be, hogy az iskolák súlyos bajokkal küzdenek, mert egyre gyengébb képességű gyerekek kerülnek be a szakképzésbe, akiknél nem volt megfelelő színvonalú az általános iskolai oktatás. Sokan vetik az iskolák szemére azt is, hogy csak a jobb képességű gyerekekkel foglalkoznak, a gyengébbekkel nem törődnek. A vállalkozásoknak ez a csoportja alapvetően elégedett lenne a szakelméleti képzés tartalmával, és a szakmai képzési jegyzéket (OKJ) is elfogadhatónak tartják. Ugyanakkor úgy vélekednek, hogy a tanulóknak az alapvető képességek terén olyan súlyos elmaradásaik vannak, amelyek akadályozzák megfelelő színvonalú szakmai képzésüket.

„- *Milyennek találja az iskola által tanított szakelméleti tananyagot?*

- *Nincs vele probléma, megtanulják a szükséges elméleti ismereteket. Ezt a kérdéseikből is lehet érezni, mert tudnak kérdezni. Azzal van inkább probléma, hogy az általános iskolában nem tanítják meg őket az alapvető ismeretekre, jártassá-*

gokra. Nem tudok a gyerekekkel olvastatni egy ilyen szöveget, mint ami ezen a lapon van. Nem tudnak elolvasni, úgy; hogy összefüggően olvassanak. Egy ipari tanulónak, ha odaadnak egy szöveget – lehetnek benne idegen szavak is – tökéletesen kellene tudni folyamatosan olvasni. De ezek a mai gyerekek nem tudnak. Egy szónak háromszor mennek neki. És számolni is nehézkesen számolnak.” (ipari nagyvállalkozás)

„– Hogyan értékeli az iskolai szakelméleti tananyagot és a tanulók felkészültségét?”

– Teljesen új OKJ van, új központi szakmai programokkal és ezt megpróbálták olyan szakemberekkel megcsináltatni, akik gyakorlati szakemberek, és próbálják összehangolni az elméletet a gyakorlattal. Ettől az új rendszertől reméljük a tanulók minőségibb oktatását, tudásszintjük emelkedését. Persze, az sem mindegy, hogy kik jelentkeznek a szakmára, milyen alapokkal jönnek. Jobb lenne, ha többnek lenne érettségije.” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

„– Tude valamilyen jelzést adni az iskola felé, hogy valamin kéne változtatni?”

– Ez a probléma nem a szakmunkásképzőben kezdődik, hanem már az általános iskola elején. Tudomásul kéne venni, hogy egy iskolának nemcsak azt a gyereket kell képeznie, akiben lát fantáziát, és főiskolára, egyetemre akar menni, azoknak kéne inkább kevesebbnek lennie. Mert aki maltert fog rakni, vasat fog hegeszteni, ecsetet fog a kezébe, ezeknek kéne lenniük többen, mert a társadalomnak erre lenne szüksége hosszabb távon, mert egy robot ezt nem teszi meg. Egy autót le lehet gyártani robottal, de az autóba kerülő kábeleket még mindig két kézzel kell megcsinálni valakinek valahol.” (építőipari középvállalkozás)

„A felkészültség sajnos egyre rosszabb. Az utóbbi három évben rendkívül gyenge képességű tanulókat kaptunk, rendkívül gyenge felkészültséggel. Régebben ez nem így volt, a csapatunk országos első helyezést is ért el erdőművelésben például, nagyon komoly szakembereket adtunk ki. De most az elmúlt három év sajnos nagyon nehéz volt. Az általános iskolai végzettségben vannak nagyon nagyfokú hiányosságok.”

„Szakmailag az lehet a probléma, hogy ezek a fiúk úgy jönnek az általánosból, hogy őket nem akarták ott tartani tovább. Nagyon gyenge tanulók. Ők nem akarnak tanulni. Van, aki 8-ból is megbukik. Volt olyan, aki 8 évig járt hozzánk. Most már kettessel is felveszik a szakközépiskolába a tanulókat. Akit oda sem, az jön ide.” (oktatási középvállalkozás)

„Mikor elkezdődött a szakmunkásképzés elnyomása, leértékelése, bizonyos szakmák megszüntetése, de ezzel szemben mindenféle plusz tantárgyak tanítása, akkor felvettek már olyanokat is, akiknek nem ott lett volna a helyük. Egyre kevesebben jelentkeztek a szakmákba, ezért lejjebb vitték a szintet. Nem is lett, lesz belőlük jó szakmunkás. Mint ahogy már említettem, nem tanítják meg őket fontos

alapvető dolgokra, hanem inkább csak általánosságokra. És mivel ezek a gyerekek eleve rossz tanulók, akik csak a túlélésért tanulnak, ha tanulnak, nem képesek aztán itt nálunk a gyakorlatban sem teljesíteni, még ha meg is akarjuk tanítani őket a szakmai fogásokra.” (ipari kisvállalkozás)

A vállalkozások egy másik csoportja úgy ítéli meg, hogy sem az általános, sem a szakmai elméleti képzés nem megfelelő színvonalú, és a tanulók felkészültsége messze elmarad a várakozásuktól. Akadnak olyanok is, akik úgy vélik, hogy a szakképzés színvonalának emelését oly módon lehetne megoldani, hogy egyre több szakmában érettségizéshez kellene kötni a képzésbe való belépést.

A szakelméleti tananyag minősítése erősen szakmafüggő. Azoknak a szakmáknak az esetében, ahol az utóbbi években új, korszerű tananyag került kidolgozásra, a tananyaggal a vállalkozások elégedettek. De akadnak olyanok is, ahol ez még nem történt meg, ott a gyakorlati képzőhely oktatói elavultnak és korszerűtlennek tartják az iskolákban tanított szakelméletet. A szakelméleti tananyag kidolgozása általában a gyakorlóhelyektől függetlenül történik, de akad olyan oktató, aki részt vett a szakmai tananyag kidolgozásában vagy véleményezésében. Mások pedig az iskolákban óraadó tanárként oktatnak szakelméletet, így lehetőségük nyílik arra, hogy korszerűbb ismereteket csempésszenek a tananyagba.

„- Mi a véleménye a tananyagról, a tanulók felkészültségéről?

- Egyszerűen rossz az egész képzés, úgy ahogy van, rossz a struktúra. Nem azon van a hangsúly; amin kellene, ültetjük a gyerekeket három évig fölöslegesen. Nekik is rossz, mert fölösleges dolgokat szajkóznak, olyanokat, amire a mai gyakorlatban már nincs igény; és ebből van a vizsga is. Tömeggyártás folyik, minőség nélkül. A gyerekek általános tudásszintje alacsony: Például nem tudnak fejben összeadni vagy nem tudnak kikeverni egy oldatot. Nem értik azt, hogy mit jelent feleannyi vagy harmadannyi arányban valamit hozzáadni. A legfontosabb az lenne, hogy érettségizéshez kellene kötni ezt a szakmát. Ez minden olyan szakmánál kívánatos, ahol emberekkel foglalkoznak. Meg kell tudni szólítani a vendéget, beszélgetni kell vele, amellett, hogy a szakmai fogásokat is tudni kell természetesen. Érettségi után két év alatt el lehetne sajátítani a szakmát. Akkor már a gyerekek is érettebben döntenének, és nem az lenne, mint ami most van, hogy elmegy erre az életéből öt év, senki sem mondja meg neki, ha nem alkalmas. Az iskola nem buktatja meg, a pótvizsgán úgymint átmennek. Lesz egy szakmáról papírjuk, amire esetleg nem is alkalmasak, és amiből megélni sem tudnak. Nem hozzáértő emberek dolgozták ki a tananyagot. És ilyen keretek között nem is lehet a szakmát jól oktatni. Nem óraadó oktató kellene, hanem főállású, aki jó szakember.” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

„Az elméleti tananyagba nem szólhatunk bele, pedig ezzel nagy bajok vannak. Sok minden már elavult abból, amit tanítanak. Ez részben a tananyag, a tanárok

hozzállása és a tanártovábbképzés következménye. Tisztelet a kivételnek, de az újat a tanárok nagyon nehezen fogadják be. Sokan vaskalaposan ragaszkodnak az elavult tananyaghoz. Ugyanazt tanítják, amit húsz évvel ezelőtt tanítottak, amiket mi tanultunk valamikor. Azok a tanárok, akik az iskolában tanítanak, a gyakorlati életben – néhány kivételtől eltekintve – sohasem voltak, és ott meg is álltak, amit egykor tanultak. Az új dolgokat meg kellene tanulniuk a tanártovábbképzésen.” (vendéglátó-ipari középvállalkozás)

„- Milyen az iskolai szakelméleti anyag?

- Rossz. Katasztrófális. A férjem 53 éves és ugyanazt a tananyagot tanulták, mint most a tanuló. Pici változás van. A szocializmus receptúrája. Régen mindenhol mindent ugyanúgy csináltak. Most más anyagokat használunk. Más a munkamenet. Eljárások. Ezeket nem tanulják.” (vendéglátó-ipari kisvállalkozás)

„- Tehát elavultnak tűnik az elméleti tananyag?

- Szerintem nagyon. Itt már kéne szakosodni... - nem azt mondom, hogy márkára -, hanem ezek a könyvek is elavultak. Az alapok még rendben vannak, de aztán onnan kezdve rossz. Ez az én véleményem. Semmit nem tud szinte az elméletből behelyettesíteni a gyakorlati részbe a tanuló.

- Tehát akkor tulajdonképpen egy szakadás van az elméleti képzés és a gyakorlati igények között?

- Szerintem egy tízéves szakadás van. ... Az ember megnéz egy ilyen könyvet, elkezdi olvasgatni, akár megnéz egy kiadást. Két hét múlva jön mondjuk négy új modell, amit még én se láttam, amelyben más motor, más futómű, más karosszéria lesz. Mondom, az alapok rendben vannak, de utána ez szerintem elmaradt.

- Van-e bármilyen bebeszólásuk abba, hogy mit tanulnak az iskolában? - Nincsen. Semmilyen.” (ipari középvállalkozás)

„- A szakelméleti tananyagot és a tanulók elméleti felkészültségét milyen színvonalúnak tartod?

- A festőknél talán nincs gond, az asztalossággal az a baj, hogy énszerintem évről évre szűkítik az oktatásukat, az elméleti oktatásukat. Valahol mindig kurtítanak rajta egy kicsit. Talán mostanra pozitív irányba kezd hajlani ez a dolog. Mondjuk, a csúcs vicc az, amikor kilenc hónap alatt megtanulja egy asztalos azt, amit én mondjuk öt év alatt tanultam meg. Kívánom az oktatási miniszternek, hogy egy ilyen ember csinálja a konyháját. Lehetne több óraszám az elmélet meg a gyakorlat is.” (oktatási középvállalkozás)

A vállalkozások harmadik csoportját azok képezik, amelyek elégedettek az oktatás színvonalával. Ez főként a magasabb presztízsű szakmák esetében fordul elő, és az érettségi utáni szakképzésben jellemző.

„- Mennyire látja megfelelőnek az iskolai oktatási színvonalat?

- Nagyon magas a képzés. Európában, sőt a világon is elismert, sőt azt mondják, hogy túl magas, és nehéz, főiskola szintű. Már több éve akarják főiskolára emelni, ami jogos is lenne, mert annyit tanulnak a gyerekek.

- Elegendő ez a 2 év?

- A harmadik év arra lenne jó, hogy amikor már mindent tud, akkor gyakorlatot szerezzen. Egyre több technikai, műszaki dolgot tesznek bele, gépek, eljárások. Én is folyamatosan képezem magam tovább. Kőkemény folyamatos tanulás ez a szakma. De ha nem csinálom, akkor lemaradok.” (szolgáltatóiipari kisvállalkozás)

A gyakorlóléhelyek negyedik csoportjába azok a vállalkozások tartoznak, amelyek több iskolával is kapcsolatban állnak, és úgy vélekednek, hogy a tanulók felkészítésében meglehetősen nagyok az iskolák közötti különbségek.

A TANULÓK

Amikor interjúalanyaink a tanulókat jellemezték, a következő főbb kérdéseket érintették: 1. a tanulók kiválasztása, 2. milyen a tanulók viszonya a gyakorlóléhelyhez, 3. a családi körülmények mennyire befolyásolják a tanuló gyakorlóléhelyen nyújtott teljesítményét, 4. mennyire elégedettek a tanulókkal.

Az iskolákkal való együttműködés elemzése során már említettük, hogy a gyakorlóléhelyek általában nem vesznek részt a hozzájuk kerülő tanulók kiválasztásában. A vállalkozások egy része ezt azért sérelmezi, mert azt feltételezik, hogy az iskola a könnyebben kezelhető és eredményesebben oktatható tanulókat megtartja a saját tanműhelyében, míg a nehezen kezelhetőket vagy a „problémásakat” kiküldi külső gyakorlóléhelyekre.

„Gyakorlatilag az iskola rendelkezik erről, most attól függ, melyik képzésről beszélünk. A motorkerékpár-szerelő képzés esetében ez úgy működik, hogy van mondjuk 25 fős osztály; és van 6 képzőhely; akivel az iskola szerződésben áll, vagy együttműködési megállapodással bír; és ezek a képzőhelyek alkalmasak is arra a feladatra, tehát megvan a kamarai regisztrációjuk és megvan az engedélyük is arra, hogy a telephelyüket minősítették, és ennek alapján végezhetik a tevékenységet. Na most, itt a környezetben, azt hiszem, öten vagy hatan vagyunk olyanok, akik erre alkalmasak vagyunk. Alkalmas műhellyel és állománnyal is rendelkezünk. Itt elosztják, hogy darabonként, mondjuk, egy évfolyamból helyenként maximum 4 vagy 5 tanuló tudnak kiadni. És akkor ez a 4 tanuló van. Hogy most ki esik ebbe a négybe, kinek szerencsés az összetétele úgy; hogy olyanokat kap, hogy jók, jó előképzettséggel, jó kondíciókkal jön, vagy kevésbé jóval. Hát erre nincs mód, hogy ebben mi bármit tegyünk.” (ipari kisvállalkozás)

„Hiába mondom azt, hogy ezzel a sráccal nem szeretnék foglalkozni, ő nagyon rossz, vagy ő kellemetlen, ne adj isten hallássérült vagy mozgássérült, vagy akármilyen fogyatékosága van. Jelenleg nekünk az van, hogy minden tanulónak kell örülni, a legrosszabbaknak is, és kiadni a legrosszabbakat adják, tehát a problémásokat. De lehet, hogy azért is csapódik le nálunk ez a sok probléma, mert az iskola, akitől szabadulni szeretne, azt kitolja nekünk.” (oktatási közép vállalkozás)

Leginkább a magasabb presztízszű vagy érettségi után folytatott szakmai képzésben találkoztunk olyan vállalkozókkal, akiknek lehetőségük nyílt arra, hogy saját maguk válasszanak a jelentkezők közül.

„Kétféle módon kerülhetünk kapcsolatba a gyerekekkel, vagy maga a gyerek, illetve a szülő keres oktatót, vagy az iskola segít. Küldi azokat a gyerekeket, akik önállóan nem tudták ezt elindítani. Tehát úgy is lehet, hogy a gyerek bejön az utcáról és érdeklődik, hogy lehet-e itt tanulni. Ha úgy látom, hogy meg fogjuk érteni egymást, akkor jöhet. Csak a szimpátia alapján választok, és bármilyen diszkriminációt elképzelhetetlennek tartok. Nekem a jó kapcsolat fontos. A gyerek többet van itt, mint a családjában. Fontos, hogy értsük egymást, kibírjuk egymást. Ez meg nagyon hamar kiderül. Ez egy emberibb kapcsolat, sokkal szimmetrikusabb kapcsolat, mint a tanár-diák kapcsolat.” (szolgáltatóiipari kisvállalkozás)

„Általában a tanuló keres meg, legtöbbször a szülővel együtt. A beszélgetés alapján döntöm el, hogy tudunk-e együtt dolgozni.” (szolgáltatóiipari kisvállalkozás)

„Teljes mértékben a cégünk dönti el, hogy kit választ ki a jelentkezők közül. Három ismérv alapján szelektálunk: a tanulók értelmi képessége, tanulmányi eredménye, személyes interjú. Az idei évtől kezdve egy munkapszichológus segíti a kiválasztási eljárást. Az lenne a cél, hogy javarészt érettségizettek kerüljenek be, mert ez a szakma jó képességeket, anyagismeretet, precizitást, állandó figyelemlkoncentrációt igényel.” (ipari nagyvállalkozás)

A tanulók ismereteinek értékelésével kapcsolatban a vállalkozások többsége arról számolt be, hogy manapság nagyon gyenge előképzettséggel rendelkeznek a tanulók. Azok, akik több évtizede foglalkoznak tanulóképzéssel, úgy ítélik meg, hogy sokat romlott a tanulók általános műveltsége.

„Rengeteg törődéssel is borzasztó nagy az elhullás. Mondtam az előbb a számokat, hogy most 4-6-8 fős társaságok vannak, de ezek indultak év elején 14-18 fővel, és mostanra ennyi maradt belőlük. Ez azt jelenti, hogy döntő többségük az iskolát abbahagyta. Előfordul minden évben olyan is, hogy mi magunk eltanácsolunk, mert egyszerűen látszik rajta, hogy alkalmatlan a gyerek, de ez a kevesebb. Sajnos, a képességek miatt nagy az elhullás, meg talán amiatt is, hogy a forgácsoló szakmába sima nyolc osztállyal el lehet menni, csak a tizenhatodik. életévet be kell tölteni. Csak a forgácsolóknak a második év végén CNC-ből (számítógép vezérlésű

szerszámgép) is vizsgázni kell, és a vizsga abból áll, hogy kap a gyerek egy rajtot, és arról neki egy programot kell írni, be kell vinni a gépbe, le kell tesztelni a programot, és le kell forgácsolni a munkadarabot. Amikor én iskolába jártam, akkor ezt a főiskolán tanították meg. Most a nyolcadik osztályos gyerektől elvárjuk azt, hogy ezt tanulja meg. És nem a legjobb képességű gyerekekről van szó, hanem az olyanokról, akik elvégezték nagy nehezen, fene tudja hány éves korukra, és ha betöltötték a tizenhatot, akkor eljönnek hozzánk. Ha időben végzett, akkor két évig nem csinált semmit, és akkor még azt is elfelejtette, amit előtte tudott, gyakorlatilag előről kezdjük az egész tanulást. Mindig az első félév a legnehezebb, a legalapvetőbb dolgokat is el kell magyarázni, pedig természetesnek kellene lennie, mert meg kellett volna tanulni már hatodik osztályban. Ha osztani, szorozni kell, akkor rögtön előkapja a számológépet, mert fejben nem megy.” (agrár nagyvállalkozás)

„Ez egyre nehezebb, súlyosabb a helyzet minden oldalról, mert az a gyerekanyag, aki ideérkezik, »amortizálódott« az évek alatt. Mint ahogy az élet sok oldala, a gyerekeknek a minőségi dolga a korábbiakhoz képest romlott. Van egy mondat, hogy »ha nem leszel jó semminek, akkor leszel majd kőműves«.» De amíg 10-15 évvel ezelőtt aki idejött, tudott szorozni, osztani, köszönni, alapvető intelligenciával rendelkezett, ma már viszont jelentős részük nem.” (építőipari középvállalkozás)

„Az általános műveltség még szomorúbb, mint az elméleti szakmai tudás. Az elmúlt időszakban a szakmunkásvizsga tárgyai közül törölték a történelmet is. Pedig szerintem mindenképpen fontos lenne, hogy egy szakmunkás végzettséggel rendelkező ember is ismerjen legalább néhány fontos momentumot ezzel kapcsolatban. Egyre gyengébb az ilyen irányú felkészültség. A szorgalommal nincs gond a gyakorlati munkahelyen, ami viszont látszik, hogy az elméleti oktatáson nem tudják őket lekötöni.” (agrár nagyvállalkozás)

Többen úgy vélik, hogy az iskolaszervezet átalakítása, a szakképzés megkezdésének elhalasztása is inkább rontott, mint javított a helyzeten, mert a 9–10. osztályos képzésnek nincs hasznosítható tananyaga, ebben a két évben „parkolópályán” tartja a diákokat az iskola.

„Nem tett jót az, hogy a 9–10. évfolyamról a szakmai képzést teljesen kitérték, és elment felsőbb évfolyamokra ez az egész. Egy: nem lehet intézményesíteni azt, hogy az általános iskolából nem kellően felkészült fiatalok jönnék a középiskolába. Mert itt az elődleges szempont az lenne, hogy a 9–10. évfolyamon majd fölzárkóztatjuk őket. Hát, ha állandóan arról beszélünk, hogy az oktatásban nincs pénz, akkor ennél nagyobb luxus meg pénzkidobás, mint ez, nincs. Így van? Akkor mi a francnak tanultak 8 éven keresztül? Tehát ezt a problémát az általános iskolának meg kellene tudni oldani. A 9–10. évfolyam mit csinál? Az egy helyben toporgás. Nekem meggyőződésem, hogy ez az egy helyben toporgás segít abban, hogy elfelejtse azt a keveset is, amit az általános iskolából magával hozott, és gyakorlatilag eltunyul-

jon. Aztán utána jön még három év, amíg még esetleg villanyszerelő lesz belőle. Ez is röhej, hogy hamarabb lehet ma szerezni egy érettségit Magyarországon, mint egy szakmunkás végzettséget.” (szolgáltatóiipari nagyvállalkozás)

Azok a gazdasági szervezetek, amelyek többféle képzési programban tanuló diákokkal is kapcsolatban állnak, úgy ítélik meg, hogy képzési programonként és szakmánként is jelentős különbség van a tanulók általános műveltségében. Az érettségi utáni szakmai képzésben részt vevők tudása elég színvonalas, míg a szakiskolai tanulóké kétségbeejtően alacsony szintű.

„Óriási szakadék tátong az érettségizettek és a szakiskolások között. Értelmi szintben is, mert aki a szakiskolákban »odamarad«, az olyan gyerek, aki utál tanulni. Pedig valószínű, hogy a szolgáltatóiiparban nem szabadna érettségi nélkül dolgozni. Nem üti meg az értelmi színvonaluk azt a szintet, ami például ahhoz kell, hogy egy négycsillagos szállodába jöhessenek., de már a háromcsillagosba sem. A budapesti szállodákban a londínernek is három nyelven kell beszélnie, és az elvileg segédmunkának számít. Akkor itt most miről beszélünk? A mi nyelvoktatásunk nem igazán jó. A gyerekek nem tudnak jól beszélni, pedig ahhoz, hogy kimehessenek külföldre, az kellene.” (vendéglátó-ipari középvállalkozás)

A gyakorlólhelyek csak elenyésző számban számoltak be arról, hogy tanulóiktól meg kellett válniuk. Beszámolóik szerint a tanulók a következő okok miatt szakítják meg leggyakrabban a gyakorlati képzést:

- súlyos fegyelmi probléma (hiányzás, lopás),
- pályaalkalmatlanság (elhibázott szakmaválasztás),
- bukás, nem megfelelő tanulmányi teljesítmény,
- a tanuló elégedetlensége a gyakorlólhellyel.

A gyakorlólhelyek által kezdeményezett „elbocsátás” leggyakoribb oka az igazolatlan hiányzás, néhány esetben pedig a lopás. Sok fiatalnál okoz gondot a különböző szenvedélybetegség, az alkohol- és drogfüggőség, amely később a sok igazolatlan hiányzás miatt fegyelmi eljáráshoz vezet. Ilyenkor nagy valószínűséggel elküldik a tanulót az iskolából is és a gyakorlati helyről is. Az elhibázott pályaválasztás vagy a tanulónak a szakmára való alkalmatlansága miatt is előfordul, hogy a gyakorlólhely megváltik a tanulótól.

A leggyakrabban azonban azért szakad félbe a tanuló gyakorlati képzése, mert az iskolából lemorzsolódott a sok igazolatlan hiányzás, az alacsony tanulmányi teljesítmény, a bukás miatt. Ez esetenként komoly problémát okoz a gazdasági szervezeteknek, hiszen előfordul, hogy egy fél év alatt felére csökken a tanulólétszám. Szükségmegoldásként arra is akad példa, hogy a gyakorlólhely fenntartja a tanuló gyakorlati helyét, amíg egy másik iskolában tovább tudja folytatni a tanulmányait.

„- Mennyi a bukottak száma?

- Félélmetes. Most félévkor a tanulók 50%-a bukott minimum egy tárgyból. De volt olyan is, aki 7-8 tárgyból. Általában ez az első évben fordul elő, a második évben már kevesebb a bukás lényegesen, egyrészt a természetes szelekció miatt, hogy elhullanak a leggyengébbek. Másrészt addigra már jobban belerázódnak, jobban megtanulnak tanulni.” (agrár nagyvállalkozás)

„Nagy a lemorzsolódás. Az első tanévben olyan 40 százalékos, tehát nagyon nagy. Ezek többnyire a következő tanévben megint beiratkoznak valahova. Hús-harminc százalékek megint lemorzsolódnak. Többnyire családi problémák miatt.” (oktatási középállalkozás)

„A szakiskolások között, itt nálunk, év elején majdnem 800 tanuló volt, és most van 750. Tehát 50 fő morzsolódott le fél év alatt. De ez hároméves képzési folyamatban van benne. Ebben van első, másod- és harmadéves. Tehát arányaiban ez nálunk nem olyan nagy; de mégis azért az egész rendszerben én úgy látom, hogy sok a lemorzsolódás.” (oktatási középállalkozás)

Viszonylag ritkán, de az is előfordul, hogy a tanuló mondja föl a szerződést és keres magának másik gyakorlóléhelyet vagy másik iskolát. Ezeknek a szerződésbontásoknak a háttérében néha a kölcsönös elégedetlenség áll, vagyis a tanuló meg akarja előzni, hogy fegyelmivel távolítsák el az iskolából vagy a gyakorlóléhelyről.

A tanulók és a gyakorlóléhelyek közötti nézeteltérések száma és a tanulók elküldésének gyakorisága képzési programoktól és szakmától is függ. Azok a vállalkozások, amelyek magasabb presztízzsel bíró szakmákban képeznek, ahol versengenek a tanulók és az iskolák a gyakorlóléhelyért, ritkábban fordul elő összeütközés a tanulók és a gyakorlóléhely között, és az sem jellemző, hogy a gyakorlóléhelyek elküldik a tanulókat.

A gazdasági szervezetektől arról is érdeklődtünk, hogy mennyire ismerik tanulók családi háttérét. A tanulók családi háttere képzési programonként és szakmánként karakteresen eltérő. Az érettségi utáni szakmai képzésben részt vevők, illetve a keresettebb szakmákat tanulók esetében a gazdasági szervezetek nem foglalkoznak a tanulók családi körülményeivel, mert ez „átlagosnak” mondható, és semmilyen gondot nem okoz a gyakorlati képzésben. A szakiskolai tanulók többsége nagyon rossz családi körülmények között él, túlnyomó többségük hátrányos helyzetű. Sok a munkanélküli szülő és a csonka család.

„- Legalább 70 százalékek csonka családból jön. Rengeteg munkanélküli szülő van. Gyakorlatilag a legrosszabb körülmények között lévő családokból kerülnek ki.

- Régebben is így volt?

- Nem, akkor ez nem volt ennyire igaz. Manapság már elvtve fordul elő, hogy egy ún. jobb családból jön a gyerek. Sokan a legrosszabb anyagi háttérrel kerülnek ide.” (agrár nagyvállalkozás)

„Olyan életkorból fakadó problémákkal találkozunk, amelyek korábban nem voltak jellemzőek. (Régebben) elvégezte a nyolc osztályt és eljött ipari tanulónak, most elvégzi a nyolc osztályt, jár a 9-10-ben, és utána jön ipari tanulónak. És mondja, hogy szült a barátnője, vagy terhes lett a barátnője, a legveszélyesebb korosztály ez, 16-17 éves gyerekek. Mivel a gyerekek nagy része elég mélyről jön, hátrányos helyzetben vannak, (a velük való foglalkozás) egyre bonyolultabb.” (építőipari középvállalkozás)

„Leginkább a szakmunkás végzettséggel rendelkező szülők gyerekei választják ezt a szakmát. Ezen felül már kevesebben. Sok gyerek mögül hiányzik a családi támogatás, nincsenek összetartó családok. Talán kicsit romlik a helyzet ebben a tekintetben. Jobban oda kell rájuk figyelni, igénylik a törődést. Meg kell tanítani sokakat a helyes kommunikációra.” (szolgáltatóipari kisvállalkozás)

A hátrányos helyzetű, rossz anyagi körülmények között élő szakiskolások esetében a tanulószerveződések által biztosított ösztöndíjnak különösen nagy a jelentősége. Sok esetben ez jelentős hányadát képezi a család bevételének. Így a szülők és a tanulók érdeke is az, hogy oktatásuk tanulószerveződés keretében történjen, ahol az ösztöndíj biztosítva van a számukra.

Mivel a szakképzési törvény kiemelten foglalkozik a hátrányos megkülönböztetéssel és annak szankcionálásával, ezért a gazdasági szervezetektől azt is megkérdeztük, hogy oktatnak-e roma származású fiatalokat, illetve előfordul-e származás szerinti megkülönböztetés a gyakorlólhelyeken. A válaszokból az derült ki, hogy néhány szakmában jelentős a roma származású tanulók száma (például építőipar, mezőgazdaság), de a legtöbb gyakorlólhelyen egyáltalán nem vagy csak kis számban akad roma tanuló. A gyakorlólhelyek általában pozitívan értékelték a náluk tanuló roma diákok szorgalmát, munkához való hozzáállását. A megkérdezett gyakorlólhelyek között olyan is akadt, ahol a szakoktatók között is van roma származású.

„Érdekes módon a cigány származásúak száma megnőtt az utóbbi időben. Ezt jónak tartom, mert korábban az építőiparban jelentős számban foglalkoztattak cigányokat, de mint segédmunkásokat. Gondolom, ezek a szülők felismerték, hogy a gyerekeiket ezen a területen taníttatni kell, hogy szakmát szerezzenek. Most is van cigány tanuló.” (építőipari középvállalkozás)

„Általában siralmas a hátterük. Vannak nagyon messziről járó gyerekeink is, a leglecsúszottabb környékekről jönnek. A tanulók kb. 50-70 százaléka roma.” (agrár nagyvállalkozás)

„Romákkal vagy egyéb csoporttal nincs gondunk. Nem fordult még elő, hogy ilyesmi miatt elküldjünk valakit. Most is van egy roma tanulónk, és nincs vele problémánk, de nem sok roma tanuló jelentkezik hozzánk.” (agrár nagyvállalkozás)

„- Meg vannak elégedve a munkájukkal?

- Igen. Nincs különbség köztük és a nem romák között. Vannak itt Romániából áttelepültek is. Itt csak az a lényeg, hogy jól végezze a dolgát. Itt nem bántja őket senki. Nekem az személyes ügyem, hogy származástól függetlenül mindenki egyenlő bánásmódban részesüljön.” (ipari nagyvállalkozás)

„Sok olyan család van, ahol nagyon szegények, lumpenek, alkoholizmus. A mostani két lánynak is nagyon rossz a családja, az egyiknek is pl. cigányember az apja, akit nagyon ritkán lát, lelkileg ez bántja őt, és édesanyja meg mindig mással él. De a másik lány is félvér, de ő inkább feldobott, ő máshogy fogja fel a családját. De ha megismerjük őket, akkor a szerint kezeljük őket, és tudunk együtt dolgozni.” (vendéglátó-ipari kisvállalkozás)

„- Cigány tanulók vannak nálatok?

- Igen, vannak.

- Külön foglalkozást igényelnek, mások-e? Nehezebb-e velük, könnyebb-e velük?

- Nem, én egyrészt nem teszek különbséget, másrészt én azt hiszem, hogy ugyanúgy nevelhetők, sőt, az egyik nálunk dolgozik. Talán azok, akik (nálunk) vannak, benne vannak a legjobbak közt, meg vagyok velük elégedve. Eladható a munkájuk, meg kulturált, amit csinálnak. Nem így volt ez az első években, de most már így van.” (oktatási középvállalkozás)

Mindemellett olyan kisvállalkozás is akad, amelyik korábbi rossz tapasztalatai vagy előítéletei miatt elzárkózik a roma tanulók oktatásától.

„Cigány származását nem mernék bevállalni. Ez vendéglátóhely; itt nekem velük csak rossz tapasztalatom volt. Vendég szempontjából. Nagyon nehéz velük, ahogy én megismertem a romákat. Én magamra nem szabadítanék egy családot se. Mondjuk, hogy nem vagyok a tanulóval megelégedve. Esetleg várják őt itt, vagy 5-6 családtag megjelenik. És duhajkodnak, azt mi nem tudjuk vállalni. Ők nehezen értik ezt meg, másképp élnek. Más a mentalitás. A vendégeket kiszolgáljuk, és kész.” (vendéglátó-ipari kisvállalkozás)

SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK ÉS FENNTARTÓK VÉLEMÉNYE ÉS ELVÁRÁSAI A SZAKKÉPZÉSRŐL

KUTATÁSI CÉLOK

A Nemzeti Szakképzési Intézet 3. Stratégiai Bizottsága¹ megbízásából került sor 2006 májusában a szakképzés hazai fenntartói rendszerét vizsgáló kutatás lefolytatására. A bizottság az átalakuló hazai szakképzési rendszer fenntartói rendszerével kapcsolatban fogalmazta meg elvárásait a következő területeken: stratégiai tervezés, operatív irányítás, képzési struktúra, finanszírozás, adaptációs képesség, munkaerő-piaci igények, valamint a minőségbiztosítás. Elemző csoportunk – tekintettel a rendelkezésre álló rövid időre, és a szakképző iskolák tavaszi feladataira – az Észak-alföldi régióra koncentrált empirikus kutatás eredményei alapján fogalmazta meg javaslatait a fenntartói rendszerre vonatkozóan.

A képzési struktúra változásaira, a finanszírozásra, a stratégiai tervezésre, a „keresletre” és a hátrányos helyzetre vonatkozó vizsgálatok főbb eredményeit ismertettük. Tanulmányunk hangsúlyozottan empirikus jellegű, alapvetően a kutatási eredményeink elemzésére vállalkozunk.

MÓDSZEREK ÉS MINTA

A kutatás során alkalmazott módszereket az elemzett kérdés lehetséges irányai alapján határoztuk meg. A vizsgálat a szakképzési rendszer számba vehető működési területeit érintette. A hazai szakképzés működésének megértéséhez minden szempontból figyelembe kell venni a kilencvenes évek szakképzési kutatásait, melyeket a dolgozat má-

1 Jelen tanulmány a 3. Stratégiai Bizottság: „Javítani a felhasználók érdekérvényesítési lehetőségét!” c. kutatási zárójelentésének szerkesztett és lényegesen rövidített változata. Az eredeti kutatási zárójelentés elérhetősége: Fónai Mihály–Nagy Gyula–Veressné Gönczi Ibolya: A szakképző iskolák fenntartói rendszeréről. www.nive.hu/szakkepzes_strategiai_bizottsagok

sodik fejezetében ismertetünk. A képzés szerkezeti, tartalmi és pedagógiai működési sajátosságait e folyamatok alakítják napjainkban is.

A szakképzés rendszerének szakmai és tudományos elemzése mellett ugyancsak fontosak a szakképzésre vonatkozó, a szakképzés helyzetét és stratégiai fejlesztését alakító programok és stratégiai tervek, koncepciók. Ezek között elemeztük a Szakiskolai Fejlesztési Programot, a Szakképzés-fejlesztési Stratégiát, valamint a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara középtávú szakképzési stratégiáját. Az elmúlt fél évtizedben ezek a koncepciók voltak azok, melyek a legátfogóbban fogalmazták meg a szakképzés fejlesztésére vonatkozó célokat és a stratégiai helyzetelemzéseket. Több nagyobb fenntartó közoktatásfejlesztési és intézkedési tervét is elemeztük a térségi megközelítés alapján.

Kutatásunk során a stratégiai és koncepcionális terveket, anyagokat a dokumentum-elemzés módszerével vizsgáltuk. Az Észak-alföldi régióban nagyobb fenntartók körében interjúk megkeresésekre, valamint egy teljes körűre tervezett kérdőíves adatfelvételre került sor a fenntartók és a szakképző iskolák körében. A többféle kutatási módszer alkalmazása lehetőséget adott arra, hogy az idő rövidsége ellenére a tanulmányunkban megfogalmazott következtetések általánosíthatók legyenek a hazai szakképzési rendszer egészére. A 2006. májusi kérdőíves adatfelvételhez önköltöltős postai kérdőívet használtunk, mely behatárolta a válaszadási hajlandóságot is. Kérdőívünk csak nyitott kérdéseket tartalmazott, amelyek így – bizonyos mértékig – egy félig strukturált interjú kérdéseiként is felfoghatók. A válaszadási hajlandóságot a vizsgálati időszak is jelentősen befolyásolta, mivel a megkeresésre az érettségi és szakmai vizsgák idején került sor, ezért számos fenntartó és iskola a megnövekedett feladatokra hivatkozva nem válaszolt a kérdőívre. A régió fenntartóinak és iskoláinak megoszlása a következő:

Az iskolák megoszlása a fenntartó szerint:

• Megyei önkormányzat fenntartásában	21
• Megyei jogú város fenntartásában	39
• Egyéb települési önkormányzat fenntartásában	58
• Egyházi fenntartásban	5
• Alapítványok fenntartásában	19
• Összesen:	142

A fenntartók megoszlása:

• Megyei önkormányzat	3
• Megyei jogú város önkormányzata	3
• Egyéb város és község önkormányzata	52
• Egyházi fenntartó	5
• Alapítványi fenntartó	19
• Összesen:	82

A fenntartóknak és a szakképző iskoláknak összesen 224 kérdőívet küldtünk ki, melyek közül 58 érkezett vissza, ami megfelel az önköltöltős kérdőívek visszaküldési

arányának. A 82 fenntartó közül 15-en válaszoltak a kérdőívre, ami azt jelenti, hogy csak minden ötödik fenntartó válaszolt. Az alapítványi fenntartóktól mindössze két válasz érkezett. A nagyobb fenntartók – hasonlóan az egyháziakhoz – inkább az interjúkat választották. A szakképző iskolák közül 43 válaszolt – csaknem minden harmadik – de ezek közül többet nem tudtunk feldolgozni, az összes szempontot figyelembe véve. Különös figyelmet érdemel, hogy meglepően sok nagyvárosi, nagy létszámú, komoly múlttal és képzési tapasztalattal, respektussal rendelkező iskola személyes megkeresésünk után sem válaszolt a kérdőívre. Tapasztalataink alapján elsősorban a kis- és közepes nagyságú városokban működő szakképző iskolák működtek együtt. Elemzésünkben az egyes kérdésekre adott érvényes válaszolók számát vesszük figyelembe, ami a lehetséges statisztikai elemzések szintjét is behatárolja, és így leginkább „kvalitatív” elemzéseket alkalmazunk.

A SZAKKÉPZÉS VÁLTOZÁSAI A KILENCVENES ÉVEKBEN

A hazai közoktatás kilencvenes évekbeli változásai – amelyek nem kerültk el a szakképző iskolákat sem – jórészt szerkezetiek: egyrészt a gazdasággal és a foglalkoztatással függnék össze, másrészt a gyakorlati képzést érintik, harmadrészt a szakmák iránti kereslettel kapcsolatosak. Ismert, hogy a középfokú oktatás szerkezeti változásai a szakképzést is érintették, hisz a korábbi szakmunkásképző iskolák szakközépiskolai, míg a szakközépiskolák gimnáziumi osztályokat indítottak, és számos általános iskola pedig a kilencvenes évek végén szakiskolai osztályok indításával próbált meg tanulókat „szerezni” a csökkenő létszámú korosztályokból. A szakképzés helyzetét a korábbi, szocialista nagyüzemekre alapozott gazdaság összeomlása is befolyásolta a munkaerő-kereslet szerkezetének, illetve a gyakorlati képzés feltételeinek megváltozásával. E folyamatokhoz járult a tanulói motivációk átalakulása, valamint a tanulói rekrutáció összetételének radikális átalakulása, melynek eredményeként a szakképző iskolák – különösen a szakiskolák – a gyenge iskolai teljesítményű tanulók képzőhelyeivé váltak.²

A FŐBB VÁLTOZÁSOK

SZERKEZETVÁLTÁS AZ ISKOLARENDSZERBEN

Az iskolaszervezet jelentős mértékben „alulról jövő” szerkezetváltás, melynek fő vesztese épp a szakképzés. A szerkezetváltás elsőként a gimnáziumokat érintette, majd sor

2 Jelen tanulmányunkban terjedelmi okok miatt eltekintünk a szakirodalom, illetve a kilencvenes évek részletes elemzésétől, elsősorban a főbb folyamatokat emeljük ki, többek között Liskó Ilona, Györgyi Zoltán, Lannert Judit, Fehérvári Anikó, Polónyi István, Tímár János és Szép Zsófia kutatásai alapján.

került a szakközépiskolák oktatási kínálatának a változására is: ezek az iskolák is indítottak gimnáziumi osztályokat. A válságba került szakképzés – mely válságnak számos oka volt és ezek közül csak az egyik a szerkezetváltás – az új helyzetre „felfelé” történő terjeszkedéssel reagált, azaz a szakiskolák szakközépiskolai osztályokat, míg a szakközépiskolák gimnáziumi osztályokat indítottak. A kilencvenes évek végére a „post-secondary” képzés, azaz az iskolarendszerű akkreditált felsőfokú szakképzés jelentette a szakközépiskolák egy részének a képzés „felfelé” történő továbbépítését. A felsőfokú szakképzés, miközben menekülési utat jelentett a szakközépiskolák számára, számos problémát vetett fel, például a tanulók jogviszonyát illetően. A vázolt „expanziók” célja az egyes iskolatípusok és az egyes iskolák nyitása volt az „oktatási piacra”, pontosabban válaszkíséretet a csökkenő tanulói létszámból adódó kihívásokra.

A TANULÓK SZÁMÁNAK JELENTŐS CSÖKKENÉSE

A kilencvenes évek másik, meghatározó jelensége a prognosztizálható demográfiai folyamatok, azaz a tanulók létszámának gyorsuló csökkenése mellett a szakképzésben részt vevő tanulók számának radikális csökkenése volt, különösen a szakiskolai képzésekben. Míg a nyolcvanas évekig a megfelelő korosztályok kétharmada szakmunkás-képző iskolákban tanult, addig a szakiskolai tanulók aránya a kilencvenes évek végére a megfelelő korosztályok egyharmadára csökkent. Ez rövid- és középtávon lényegesen rontotta a szakképzés pozícióit és érdekérvényesítő képességét. Ugyanakkor hosszú távon a funkcionalista munkaerő-piaci értelmezési lehetőség alapján felértékelheti a szakképzettség szerepét, annak relatív vagy valós hiánya miatt.

A TANULMÁNYI ÁTLAG CSÖKKENÉSE A BEISKOLÁZOTT TANULÓKNÁL

A csökkenő és átstrukturálódó szakképzés hosszabb időtávú, a „személyzet szűkösségére” visszavezethető, relatív előnyeit és a munkaerő-piaci kínálat változásait a szakképzésben tanuló diákok mérhető teljesítményeinek és kompetenciáinak a hiányai alakítják, és ez akár ki is olthatja a szakképzésben részt vevők kínálati előnyeit. A kilencvenes években a középfokú oktatás terjeszkedése következtében, a szakközépiskolák a „hármások és négyesek iskolái”, míg a szakiskolák a „kettesek és hármások” iskolái lettek; a szakképzésben tovább tanuló diákok átlagos iskolai eredménye körülbelül egy egész jeggyel csökkent a nyolcvanas évekhez képest. E kedvezőtlen folyamat mellett a szakiskolák a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokból származó diákok befogadóivá váltak – azokéi, akik gyakran küzdenek tanulási és iskolai beilleszkedési zavarokkal – így nem véletlen, hogy az ezredforduló után erőteljesen felvetődött e gondok kezelésének a szándéka és körvonalazódott a gyakorlat is.

VÁLTOZÁSOK A FENNTARTÓK KÖRÉBEN

A szakképzés szerkezetét nemcsak a középfokú oktatás expanziója és a tanulók toborzásának sajátosságai alakították – legalább ilyen fontos volt a fenntartók körének lényeges módosulása is. A fenntartók körét a települési önkormányzatok, az egyházak és az alapítványok jelentették. Lényeges változás történt az új fenntartók – egyházak és alapítványok – megjelenése mellett a fenntartók önállóságában is. A magániskolák fenntartói különösen a felnőttoktatási intézményeknél szereztek komoly pozíciókat, és ennek eredményeként az iskolarendszeren kívüli szakképzésben a közoktatási intézmények súlya és szerepe lényegesen csökkent. Az iskolán kívüli szakképzés közoktatáson kívüli szereplői gyakran a törvényi szabályozásból adódóan is komoly előnyökhöz jutottak. Képzési rendszerük és működési módjuk sokkal rugalmasabb volt – és maradt napjainkig is –, így az „oktatási piacon” előnyös helyzetbe kerülhettek.

SZÉTESŐ GYAKORLÓMŰHELYI RENDSZER

A rendszerváltás utáni évek egyik meghatározó folyamata a szakképzésben a korábbi, nagyüzemi, vállalati gyakorló műhelyi struktúra szétesése volt. Ennek egyik oka a szocialista nagyipar összeomlása, a kialakuló nagymértékű munkanélküliség volt, ami a kilencvenes években a gyakorlati képzés átalakítását eredményezte a szakképzésben. Nőtt az iskolai tanműhelyek szerepe, és megjelentek a szakképzés gyakorlólhelyeiként a kis- és közepes vállalkozások. A korábbi nagyüzemi, nagyipari szerkezet összeomlása nem járt együtt a szakképzés szakmastruktúrájának hasonlóan radikális átalakulásával. Az átalakult gazdaság és munkaerőpiac által nem igényelt szakmák képzése a maguk tehetetlenségi erejénél, és az iskolák, valamint a fenntartók érdekei miatt még hosszú távon fennmaradtak.

A PÁLYAVÁLASZTÁSI DÖNTÉSEK LASSÚ VÁLTOZÁSAI

Sajátos módon konzerválta a szakképzés szakmastruktúráját a nehezen alakítható pályaválasztás: a tanulók pályaválasztási motivációi és elképzelései, valamint a szülők elképzelései és elvárásai nem estek egybe a prognosztizálható munkaerő-piaci és gazdasági folyamatokkal. Ennek eredményeként a szakképzésben egyszerre alakult ki túlképzés és alulképzés, a szolgáltatások néhány területének divatszakmaiban a nagy túljelentkezések mellett egész ipari, mezőgazdasági és építőipari szakmák „ürültek ki”, ami megnehezítette és nehezíti e szakképző iskolák működését. A szakképző iskolák részben e folyamatok miatt kényszerültek a gyengébb képességű tanulók felvételére, „beengedésére”.

E folyamatok hatására az ezredfordulón – nem kis mértékben az Európai Unió közös politikájának a hatására – sor került a hazai szakképzés rendszerének lényeges átalakítására is, mely részben a tanköteles kor megemelkedésével, részben a működési

problémákkal függött össze. E változások elsősorban tantervi jellegűek voltak, például a közismereti és szakmai ismeretek oktatására vonatkoztak.

Napjaink másik nagy változása a tananyag tartalmára, felépítésére és a tanítás módszereire vonatkozik a moduláris és a kompetencia alapú képzés esetében.

FENNTARTÓK ÉS SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN: VÉLEMÉNYEK A FENNTARTÓI RENDSZERRŐL

A szakképzés fenntartói rendszerére vonatkozó javaslatok megfogalmazásához nélkülözhetetlennek tartottuk a fenntartók és a szakképző iskolák megkérdezését. Hogyan látják az érintettek a szakképzés jelenlegi helyzetét és annak a fenntartói rendszerrel összefüggő gondjait? A vélemények feltárásához a kérdőíves megkeresés és az interjúk eredményeit használtuk fel. Mivel a fenntartók és az iskolák kisebbik része válaszolt a kérdőívre, néhány esetben hiányosan is, ez befolyásolta az eredmények feldolgozását, például ez magyarázza az elemszámok eltéréseit a tanulmányban. A továbbiakban a kutatáshoz alkalmazott kérdőív kérdéseit elemezzük, de ebben a cikkben nem térünk ki minden szempontra és problémára.

A KÉPZÉSI STRUKTÚRA VÁLTOZÁSAINAK ELEMEI

Hazánkban az elmúlt 15 évben, a középiskolai korosztályból – nappali rendszerű oktatásban – a szakképzésben részt vevők aránya 76%-ról 66%-ra csökkent. A szakközépiskolák tanulóinak száma emelkedett, de a szakiskolákban, a fizikai foglalkozásokra felkészítő szakmákban a tanulók létszáma a felére zsugorodott. Bizonyos szakterületeken már érezhetőek ennek negatív hatásai, hiszen a működő gazdaság komoly létszámhiánnyal küzd, nehezen találhatnak a munkaerőpiacon megfelelő szakképzettséggel és munkakultúrával rendelkező szakembereket.

Itt vizsgáljuk, hogy a képzési struktúra és a szakképzési irányok meghatározásában kiknek az érdeke dominál, kik a meghatározó szereplők? Mi a mechanizmusa a szakképző iskolák szerkezeti átalakításának, mennyire befolyásolja ez a képzés tartalmát? Mi a fenntartók és a szakképző iskolák szerepe a munkáltatóknál folyó gyakorlati oktatásban? Hogyan születnek meg a döntések a beiskolázás során, és mekkora az iskolák szerepe a térség szakképzésében?

Egy szakképző iskolának az alapvető célja vitathatatlanul az, hogy a szakma korszerű elméleti és gyakorlati ismereteivel, könnyen konvertálható szaktudással és jó munkakultúrával rendelkező szakembereket képezzen a térség gazdaságának igényei szerint. Ennek megvalósítása azonban „több sebből is vérzik”. A képzési struktúra alakításának tényezőit vizsgáló kérdésünkben lehetséges szereplőként a fenntartót, az iskolát, a munkaerőpiacot és a szülőket jelöltük meg. Arra a kérdéseinkre, hogy ki vagy kik alakítják meghatározó módon a képzési struktúrát, a vázolt szereplők közül a mun-

kaerőpiac és a gazdaság szereplőit nevezték meg legkevésbé a megkérdozettek, azaz ők tudják kevésbé érvényesíteni az elvárásaikat és igényeiket.

A válaszadó *fenntartók* többsége ugyanis a szakképzés területén semminemű intézményesített kapcsolatot nem tart a munkáltatókkal, az iskolákra bízza a képzési profil alakításának a gondját, tőlük várja ehhez a javaslatokat. A jogszabályi előírásokat természetesen betartják, megkövetelik és végrehajtják a közoktatási törvényben előírt előkészítési, véleményeztetési és jóváhagyási eljárás minden lépését. Kevés konkrét előírást találunk viszont a tartalmi elemek befolyásolására, a kívánatos szakképzési struktúra átalakítására, legfeljebb az önkormányzati döntés-előkészítést segítő feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervekben.

Még rosszabb a helyzet az *iskolák* esetében. Válaszaik többségében ugyanis nem a munkaerőpiac igénye szerepel elsőként, meghatározó tényezőként, hanem – szinte felváltva – a szülő/tanuló kívánsága, az iskola érdeke és néha a fenntartó anyagi kondíciói. A munkaadók érdeke legtöbbször a háttérbe kerül, néha az utolsó helyre. Az indokok érthetőek, és részben elfogadhatóak: nincsenek megfogalmazott, hiteles és megbízható munkaerő-piaci igények. Részben az interjúk során, részben a visszkapott kérdőívekből értesültünk olyan esetekről, amikor az iskola a legjobb szándékkal vezérelve kereste meg kérdéseivel a térség munkáltatóit, de választ tizedüktől sem kaptak. Az egyik jelentős város a munkaerő-piaci helyzet elemzésére egy erre felkészült céget kért fel, de a munkáltatók passzivitása (vagy tanácstalansága?) miatt az a kutatás is kudarcba fulladt. Két éve egyik városunk jelentős, új vállalata sürgősen kérte harminc fiatal beiskolázását a szerszámkészítő szakmára, de a szakma népszerűtlensége miatt ezt nem sikerült teljesíteni. Az iskola és a város vezetői ennek csak örülhettek utólag, mert a cég egy éven belül csődöt jelentett.

A Megyei Munkaügyi Központok jelentései, statisztikái sem adnak kellő alapot egy megbízható középtávú fejlesztési terv elkészítéséhez: a statisztikáik, elemzéseik elkészítésénél csak a munkáltatók egy hányadának adataira alapozhatnak, nem a teljes körére. Ezért a rövid távú munkaerő-piaci prognózisok, statisztikai elemzések, szakmapozíciós táblázatok néha meglepő eredményeket mutatnak. (E vizsgálat idején is mindhárom megyei munkaügyi központ szakmapozíciós tábláján tucatszám voltak szakmák egy időben a „keresett foglalkozások, szakmák...” oszlopában és a „romló pozíciójú szakmák” oszlopában.)

Így részben érthető, ha az iskolák „a legkisebb ellenállás” irányába haladnak, s a szülők, tanulók – néha teljesen irreális, a munkaerőpiac igényeivel köszönő viszonyban sem lévő – kívánságait igyekeznek kielégíteni. Ezzel gondoskodnak öfenntartásukról is, és a tankötelezettség teljesítésére is lehetőséget biztosítanak, néha karitatív célokat is teljesítve. Persze minden megállapításukkal még ezek ismeretében sem lehet egyet érteni. Az egyik iskola például, ezt fogalmazta meg: „Az iskola egyik szerepe, hogy munkát, egzisztenciát biztosít a szakképzésben résztvevő kollegáknak”. Egy másik ráerősít: „...Értelmiség-megtartó ereje van az iskolának”. Ez igaz, de a mi nézőpontunkból mindez csak akkor fogadható el, ha elsősorban a jövőre gondolt e sorok meg-

foglalmazója, nevezetesen: egy településhez annál jobban kötődnek lakosai, mennél tovább tanulnak és élnek ott a fiatalok. Akkor nagyobb az esély arra, hogy egy diplomás fiatal értelmiségi visszatér a lakóhelyére, ha ott érettségizett, és ott talál munkahelyet is.

Azt, hogy a szakképzési irányok meghatározásában a szakképző iskolák jelentős hányada az első helyre a szülők-tanulók kívánságának kielégítését tették, azzal is magyarázták az iskolák, hogy ha ők nem veszik fel a tanulót a kívánt szakmára, akkor jön egy felnőttképzéssel foglalkozó szervezet, és gyors, könnyű bizonyítványszerzési lehetőséget kínálva „csábítja el” a fiatalot. Sajnos ennek a mentségnek is van valós alapja. Az elmúlt években gomba módra szaporodó felnőttképzési szervezetek egy kisebb hányada él (néha visszaél) a jogszabályok adta teljes szabadsággal, s rendkívül rövid idejű, úgynevezett „intenzív képzéseket” meghirdetve időnként még az iskolapadból is elviszi a fiatalokat. Ez mindaddig így lesz, amíg az OKJ és a képzési programok – a bemeneti ismereteket is figyelembe véve – szigorúan meg nem határozzák azt a képzési időminimumot, amely szükséges egy szakma valódi megtanításához. Természetesen ez nem általános, azokban a nagyobb városokban, ahol jól működő és stabil vállalatok dolgoznak, jól menő cégek szolgáltatnak, az iskolák is első helyen jelölik meg a munkaerőpiac igényeit. Ezek az iskolák jó és szoros kapcsolatot tartanak fenn a vállalkozásokkal, és az nem pusztán a szakképzési támogatások begyűjtésére korlátozódik.

A KÉPZÉSI STRUKTÚRA ALAKÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI

A képzési struktúra alakításának mechanizmusa mindenütt jogszerű. A nagy különbségek az előzményekben és a változtatási igényre adott válaszokban van. Az iskolák többsége – saját jövője érdekében is – keresi a profilváltás, a megújulás lehetőségét. Persze, nem mindenki, akadt olyan iskola is, amely így fogalmazott: „*Törekszünk a stabilitásra, mert a személyi és tárgyi feltételeink ezt követelik.*” Ennek az iskolának várhatóan már nem sokáig kell törekednie erre, mert az oktatási piacon is eluralkodó versenyhelyzetben hamarosan behozhatatlan hátrányba kerül. Néhány tíz kilométerrel odébb egy másik iskola vezetői az ellen tiltakoztak, hogy a szakképző iskolákat rugalmatlanok minősítik, mert túl hosszú az az idő, amíg a felmerülő igényeknek megfelelő szakemberek kerülnek ki az iskolából. Szerintük ezért nem az egyes iskolák, hanem az egész oktatási rendszer a felelős. Állítják, hogy a jelentkező igényekre azonnal reagálnak: a piackutatás, a tervezés, a személyi és tárgyi feltételek számbavétele, az új szakma helyi tanterveinek elkészítése, a pénzügyi lehetőségek vizsgálata és az előterjesztések elkészítése a képviselőtestület számára nagyon hamar lezajlik. A fenntartók mindenütt betartják a törvényes utat: megkérlik a megyei önkormányzat megyei fejlesztési tervén alapuló szakvéleményét, beszerzik az alkalmazotti közösség, az iskolaszék (már ahol az még működik), az iskola szülői szervezetének, az iskola diákönkormányzatának és a megyei gazdasági kamarának a szakvéleményét. Könnyű átgondolni: csaknem mindenkinek az az érdeke, hogy a profil bővüljön, az iskola fejlődjön, tehát a szakvélemények általában támogatják a változtatást. Az eljárásrend utolsó láncszeme a képviselőtestületi ülés

vagy a közgyűlés, amely már nagyon ritkán mond nemet, különösen, ha az előterjesztésben ott van a jelszó: „Az új osztály indítása többlet költségvetési fedezetet nem igényel.” Érdekes módon ez általában igaz is: egy már kellő nagyságú, működő iskolában egy új osztály indítása megoldható a normatívából, nem szükséges a működtetéséhez többlet költségvetési fedezet. Az oka egyszerű: ha van szabad kapacitás és befér az új osztály az iskolába, akkor arra már nem kell többlet fűteni, nem kell több igazgató és takarító, nem kell újabb fűtő és portás. A pénzügyi bajok csak akkor keletkeznek, ha az új osztály máshonnan von el tanulólétszámot, s egyre több átlag létszám alatti osztály indul az iskolában vagy az adott település más iskoláiban.

MÉRETEK ÉS KERETEK

A vázolt folyamat helyes is lenne, ha a profilbővítés általában együtt járna a profiltisztítással is. Visszafejődni, a már éppen csak vegetáló szakmai képzéseket leadni vagy más iskolának átadni viszont senki nem akarja. Tulajdonképpen két szervezetnek kellene e területen sokkal szigorúbbnak, megfontoltabbnak és határozottabbnak lenni: a kamaráknak és a megyei önkormányzatoknak. Meg kellene tanulni a szakvéleményekben nemet mondani, mert jelenleg jogszabály adta lehetőségük csak nekik van erre. A hibás döntésekért az önkormányzatok alig hibáztathatók, hiszen szakmai kompetenciájuk ezekben a speciális szakoktatási, munkaerő-piaci kérdésekben alig van.

Természetesen az önkormányzatiság nagy úr: ebben az esetben sem mondja a jogszabály azt, hogy az említett szakvéleményi támogatás hiányában az új képzést tilos beindítani. Jó politikai hátszéllel pedig az önkormányzatokban manapság bármilyen döntés megszülethet. Az önkormányzatok gyakran messze erejük felett létesítenek és tartanak fenn szakképző iskolákat. Az „önhiki”-s (az önhibájukon kívül működésképtelenné vált önkormányzatok) településeken is fejleszteni akarnak, holott ez már kimondottan ellentétes a közoktatási törvény 88.§ (5) bekezdésével. A „városiasodás jegyében” az elmúlt 10-15 évben százával létesültek egészen kis lélekszámú településeken is egészen kicsi szakképző iskolák. Ma hazánkban közel másfél ezer intézmény folytat valamiféle iskolarendszerű szakképzést. Csak az összehasonlítás kedvéért jegyezzük meg, hogy a másfélszer ennyi lakosú Hollandiában körülbelül hetven szakképző intézmény látja el az országot szakemberrel. Ők bizonyára nem olyan gazdagok, mint mi!

E kutatás során beérkezett adatok szerint nagyon sok olyan szakképző lehet hazánkban, ahol a szakoktatásban részesülő tanulók létszáma néhány tucat(!), esetleg néhány száz. Nem határozható meg pontosan, hogy mekkora egy szakképző intézmény gazdaságos, ésszerű nagysága, de ennél bizonyára nagyobb. És mindez csak másodrendű gazdasági kérdés, az ennél sokkal fontosabbról, az oktatás minőségéről még nem is beszéltünk! Valószínűleg senki sem képzei, hogy szakmailag magas szintű nevelő-oktató munka folyik egy olyan szakmában, amelyből az iskola két-három évente tud egy fél, esetleg harmadosztálynyi tanulót felvenni. Ahol nincs szaktanterem, és a szakmai szemléltetőeszközökkel való ellátás siralmas, ott a pedagógusok közötti szakmai tapaszt-

talatcseseréről, munkaközösségi munkáról szó sem lehet, hisz egy magányos szakmai tanár akár több szakmát és tantárgyat is kénytelen tanítani, esetleg egy külső óraadó megbízással látja el a szakmai tantárgyak oktatását. A csúcstechnikát pedig inkább ne is említsük! Emberileg bármennyire is sajnálatos, de ki kell mondani: néhány speciális eset és különlegesen ritka szakma kivételével ezek felett a szakképzők felett elszállt az idő, napjaik meg vannak számlálva.

A KAMARÁK ÉS A KÉPZÉS TARTALMÁNAK VÁLTOZÁSA

A képzés tartalmának átalakításában, változtatásában kisebb szerepet vállalnak az iskolák és a fenntartók, mint a kamarák, melyek tevékenysége erősebb az oktatás tartalmi elemeinek a napi igényekhez, szükségletekhez való alakításában, korszerűsítésében. A kamarák együttműködnek a szakképző iskolákkal, és segítik tagjaikat a szakképzési kérdésekben. Tájékoztatókat adnak például a munkáltatóknál folyó gyakorlati oktatás szükséges dokumentumairól, a tanulószerveződésekről, az együttműködési megállapodásokról, a tanulók munkájának értékeléséről, az oktatási jogszabályok legfrissebb változásairól, a pályázati lehetőségekről, a szakmai vizsgáztatásról stb. Tájékoztatóikat könnyen érthető formában, „GYIK” módszerrel készítik el. A kamarai tagság (sajnos) nem kötelező, de ezeket a dokumentumokat a kamarák honlapjain bárki elérheti. A kamarák komoly tananyagfejlesztő munkát is végeznek és szervezik a mestervizsgáztatást is. Vezetik a tanulószerveződésekkel kapcsolatos nyilvántartást, ügyintézését, végzik a gyakorlati képzőhelyek felügyeletét, képviselőjük felügyeli a szakmai vizsgákat. Részt vesznek a Fejlesztési és Képzési Tanács, a Közoktatási Közalapítványok Kuratóriuma, a Megyei Szakképzési Bizottságok és még sok más, fontos, a szakképzés jövőjét meghatározó szervezet munkájában. Jogszabályait a szakképzéssel kapcsolatos jogszabályok legutóbbi módosításai tovább bővítették.

SZAKMAVÁLASZTÉK ÉS A HELYI TANTERVEK

A megkérdezett és válaszoló iskolák mindegyike az OKJ-re és a központi programokra alapozza a szakmaválasztékát és a helyi tanterveit, s csak a megadott lehetőség határain belül (maximun 20%) specializálnak a helyi igények szerint. A jelentős nézetbeli különbségekre jellemző, hogy az OKJ gyakori(?) változtatását többen elítélik, mondván, hogy „*túl sok a változás, nincs jobbiztonság*”. Ezzel szemben ugyanezt a folyamatot más iskolavezetők húzóerőként, a megújulás lehetőségeként üdvözlik. Saját fejlesztésekről, akkreditált programokról nem kaptunk információt. (Vágyak szintjén megfogalmazódtak igények, de azok ellentétesek a jelenlegi iskolarendszer törvényes felépítésével. Például: visszatérve a régi gyakorlathoz, szakmai képzést kellene folytatni már a 9-10. osztályban, egy alapszakmai végzettség megszerzésének a lehetőségét kellene megteremteni és kínálni a szakközépiskolák befejezésekor a kötelezően választandó ötödik érettségi tantárgy helyett stb.) Ezek is megfontolandó javaslatok, de igazán ki-

vánatos, „proaktív” tevékenységről, tananyagfejlesztésekről sajnos nem kaptunk információt. Iskoláink – jobb esetben – követik a folyamatokat, igyekeznek kielégíteni a már felmerült igényeket, de az már általában késő.

A GYAKORLATI OKTATÁS KÉRDÉSEI

Hol történjen a gyakorlati oktatás: *iskolai tanműhelyben* vagy *vállalati gyakorlóhelyen*? Ha külső gyakorló helyen történik, akkor mi az iskola szerepe a tervezésben, ellenőrzésben? Ezekre a kérdésekre is kerestük a választ, de egységes álláspont ebben a kérdésben sem alakult ki. Emlékezetes, hogy a 90-es évek legelején összeomlott a magyar gazdaság: nagyvállalatok ezrei kerültek csődbe, s nem kerülhették el a felszámolást. Velük együtt – néha az egyik napról a másikra – jelentős vállalati tanműhelyeik is megszűntek, és szakmunkástanulók ezrei maradtak gyakorlati oktatási munkahely nélkül. Az elméleti oktatást nyújtó iskolák válaszüti elé kerültek: vagy becsukják a kapukat, vagy nagyon gyorsan megteremtik a gyakorlati képzés minden szükséges személyi és tárgyi feltételét. Az életrevalóbb iskolák ezt az utat választották. Mindezt nemcsak saját önfenntartásuk érdekében tették, hanem azért is, mert az átmeneti gazdasági nehézségek ellenére tudták, hogy szakmunkásokra hamarosan ismét szüksége lesz a magyar gazdaságnak. Az idő őket igazolta, s a csődbe ment vállalatok tanműhelyeinek egy jelentős része hamarosan ismét a gyakorlati oktatást szolgálta, iskolai (önkormányzati fenntartású) tanműhellyé alakult. A végzett szakmunkások többsége pedig még közel egy évtizedig zavartalanul munkát talált. Akkoriban a kormány a fenntartó önkormányzatok számára nyújtott, tízéves futamidejű kamatmentes hitellel is segítette ezt a folyamatot. E tanműhelyek egy része még ma is az iskolákat, a helyi önkormányzatokat és a település érdekeit szolgálja, annak ellenére, hogy a központi oktatáspolitikai a gyakorlati oktatás súlypontját már több mint egy évtizede a gazdálkodó szférához szeretné áttenni. E kutatás során kapott statisztikai adatok azt igazolják, hogy az Észak-alföldi régióban ez a törekvés még nem érte el a célját:

A 2000-es évről 2005-re bekövetkezett változásokat vizsgálva, a választ adó iskolák összesített adatai alapján, a szakképzésben tanulók összes létszámának 7%-os emelkedése mellett:

- az iskolai tanműhelyben tanulók létszáma 3603-ról 4678-ra nőtt (+30%),
- gazdálkodó szerveknél csoportos oktatásban tanulók létszáma 507-ről 361-re csökkent (-29%),
- gazdálkodó szerveknél, egyedi gyakorlóhelyen tanulók száma 1212-ről 1300-ra nőtt (+7%),
- egyéb helyen gyakorlatozók száma 271-ről 356-ra nőtt (+31%).

A számok elemzéséből kitűnik, hogy jelentős, ezres nagyságrendű változás csak az iskolai tanműhelyben tanulók számának növekedésében történt. Több oka is van annak, hogy az iskolai tanműhelyekben folyó oktatás anyagi ellehetlenítésének ellenére

a létszám mégis gyarapszik a tanműhelyekben. Ezek közül az egyik a biztonság: csak az önkormányzat által fenntartott iskolai tanműhely ad csaknem teljes biztonságot arra, hogy az elkezdett szakképzés be is fejeződik. A másik az, hogy a gazdálkodó szervezetek gyakorlati oktatási hajlandósága annak ellenére sem javul, hogy a jogszabályi változások évről évre egyre több kedvezményt adnak a képzéshez. A tartózkodást indokolja, hogy a tanulóképzés költséges: a szakoktatók bére, az anyagok, az eszközök, az energia ára; a tanulók munka- és védőruhája, esetleg utaztatása, szállása, orvosi ellátása, biztosítása, szintvizsgáztatása stb. Félnék a gazdálkodók, hogy a befektetett munkájuk és ráfordításuk nem térül vissza, mert a sikeres szakmai vizsga után a fiatalok elhagyják a céget, a szomszéd vállalatnál állnak munkába, esetleg külföldre mennek munkát vállalni. A képzés ideje alatt sok a fegyelmezési probléma, nincs válogatási lehetőségük, nagyon gyenge előképzettségű tanulókat kapnak. Nagy a baleseti és munkavédelmi kockázatuk, sok az adminisztráció és a jogszabályi bizonytalanság. Néhány ritkább szakmában a kisvállalkozók nem szívesen képezik ki saját jövőbeli konkurenciájukat, legfeljebb saját családtagjuk esetében. Ezért ennél a kérdésnél is felvetődött az állam nagyobb szerepvállalásának és a szakképzés magasabb szintű irányításának, koordinálásának szükségessége, valamint az iskolai tanműhelyek fejlesztési igénye.

Az iskoláknak jó a kapcsolatuk azokkal a gazdálkodó szervezetekkel, amelyek a felsorolt problémák ellenére mégis vállalják a tanulók gyakorlati oktatását. Az együttműködési megállapodásokat időben megkötik, és évente megújítják. Szabályoznak benne minden fontos kérdést: csoport- és időbeosztások, forgási rend, a tanulókat megillető juttatások, tantervi követelmények, képzési és vizsgakövetelmények, a munkanapló vezetése, a tanulók munkájának értékelése, baleset- és munkavédelem, az ellenőrzésre jogosult személyek meghatározása stb. Az egyedi munkahelyeket is ellátják minden fontos dokumentummal. A vállalatoknál folyó nyári termelési gyakorlatok is hasonlóan zajlanak. Itt sokszor a tanuló keresi meg a munkahelyet. Tanulószerződés kötése esetén a kamarák folyamatosan nagy szerepet vállalnak a tanulóképzés szervezésében, ellenőrzésében.

Az *iskolai tanműhelyekben* folytatott gyakorlati oktatás minőségéről sokan és sokszor nyilatkoztak elmarasztalóan. Erre gyakran minden ok megvolt: a tanműhelyek tele voltak „nullára íródott”, a vállalatoknál már kiselejtezett gépekkel, eszközökkel, amelyek segítségével valóban nem lehetett korszerű oktatást végezni. A 90-es évek közepétől kezdve viszont meglehetősen sok pályázati lehetőség adódott a tanműhelyek elavult gépparkjának lecserélésére (szakképzési alap központi és decentralizált pályázatai stb.). Az életrealibb iskolák ezeket jól ki is használták, s a korszerűsített eszközparkra alapozva egyre több helyen formálódott a gyakorlati oktatás egy új módszere: bizonyos szakmákban, vállalkozási formában, teljesen üzemszerű körülmények között folytatták az „iskolai tanműhelyes” gyakorlati oktatást. Néhány példa: kőműves tanulócsoportok százával építettek szép családi házakat az alapkiásástól kezdve a külső-belső díszítő vakolásig, elvégezve és ezzel megtanulva a munkafolyamat minden lépését. Az iskola asztalos tanműhelye felvállalta e családi házak nyílászáróinak, beépített bútorainak

elkészítését. S ha az iskola szakmai oktatást folytatott a villanszerelő, tetőfedő, bádogos, burkoló, szobafestő-mázoló és egyéb szakmákban, akkor azok a tanulók, illetve tanulócsoportok is találtak bőven produktív munkalehetőséget. Az építőiparon túl szép számmal működtek (és szerencsére ma is működnek) „piacra termelő” ruhaipari, gépi forgácsoló, kézműves stb. tanműhelyek, az iskola saját kollégiumának konyháját alapanyaggal „önellátó”, és a környék piacait is ellátó mezőgazdasági tangazdaságok. Hasonló tevékenységek folytatásáról e kutatás során is hallottunk beszámolót, de sajnos elég kevés iskola él ezzel a kitűnő lehetőséggel. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ezekben a tanműhelyekben, tangazdaságokban, tankonyhákban, a szakmailag és pedagógiaiilag egyaránt jól képzett szakoktatók irányításával jobb, néha sokkal jobb színvonalú az oktatás, mint egy átlagos vállalkozásnál – ráadásul az iskola még a saját bevételét is növelheti. Kár, hogy a gyakorlati oktatás normatívája durván csökken, és újabban az évfolyam szerinti differenciálása sem ebbe az irányba motiválja a fenntartókat és az iskolákat. (Megjegyzésre érdemes, hogy a világbanki program során tanulmányúton Hollandiában járt pedagógusok, iskolavezetők ehettek a tankonyhában szakácstanulók által főzött, a pincértanulók által felszolgált ételeket is, az iskola mindig zsúfolt tanteremben. Nem kellene félni a jól bevált módszerek átvételétől, hazai alkalmazásától.)

A FELVÉTELI MECHANIZMUS

A tanulók felvételének döntésmechanizmusa is eléggé eltérő és alapvetően ezt is az iskola presztízse és társadalmi-gazdasági környezete határozza meg. A felvételi rendszert a fenntartó befolyásolni nem tudja, hiszen a teljes eljárást az iskolák folytatják, a fenntartóhoz „csak” a fellebbezések kerülnek, melyekből sajnos elég sok van, s az elbírálásuk rengeteg többletmunkát kíván. Szinte egybehangzó vélemények szerint a mai felvételi rendszer (KIFIR) nagyon nehezen tervezhető, az iskolák részére rengeteg a bizonytalanság, sok az utólagos tanuló-mozgás. Pénzügyi okokból átlaglétszám alatti osztályok indítását a fenntartók nem engedélyezik, csak végszükségben, ha a tankötelezettség teljesítése miatti kötelező felvétel ezt indokolja. Sajnos, a sérült és hátrányos helyzetű gyerekek aránya egyre nő. Őket a vállalatok sem fogadják szívesen gyakorlati oktatásra, tanulószerveződést pedig alig-alig kötnek velük. Számukra szinte az egyetlen megoldás az iskolai tanműhelyes képzés és képességfejlesztés. Legtöbbször a felvételi sorrend alsó helyein foglalnak helyet, s a már *sehova fel nem vett gyerekeket összegyűjtő*, „kötelező felvételt” biztosító iskolákba kerülnek. Ezek általában alacsonyabb presztízssű szakiskolák, melyek ugyan jó szakképzők, de a különleges gondozást igénylő fiatalokkal való szakszerű bánásmódra nem készültek fel.

A másik véglét az erős gazdasággal, jól működő vállalatokkal rendelkező, pénzügyi problémákkal nem küszködő települések jó nevű szakképzői, amelyek „felvételi elbeszélgetésnek” álcázott kemény felvételi vizsgákon válogatják a jobb tanulókat. Számuk, arányuk nem nagy, de *hatásuk a térség szakképzésére, a munkaerő felnevelésére igen*. És ez a hatás évről évre egyre erősödik, mert a jól képzett munkaerő erősíti a gazda-

ságot, és újabb tőkét termel, újabb befektetőket vonz. Egy eredményes nevelő-oktató munkát végző szakképző intézmény pozitív hatása a település és a környezete számára felbecsülhetetlen.

A szakképzők többsége csak lokális igényeket elégít ki, legfeljebb kistérségit. Közlekedési infrastruktúránk fejletlen, az iskolabuszok rendszere még alsó fokon sem működik. Ha lenne is, a szülők nem mernék igénybe venni addig, amíg azon felelős nevelő vagy legalábbis pedagógiai asszisztens nem lenne. A tanulók, ha tehetik, szívesebben választják a bejárást, mint a kollégiumot. Külön vizsgálat tárgya lehetne, hogy miért, amikor ez sokkal fáradtságosabb és rengeteg időt von el a tanulástól, önműveléstől. Természetesen a kollégiummal rendelkező iskolák hatása messze túlnyúlik a város és a kistérség határain, néha a megyén túlra is.

A FINANSZÍROZÁS KÉRDÉSEI

Kutatásunk során szerettünk volna hű képet kapni az Észak-alföldi régió szakképző iskoláinak finanszírozásáról, összehasonlítva a 2005-ös gazdasági év adatait a 2000. év adataival. A kapott eredmények alapos és teljes körű elemzésére viszont nem vállalkozhatunk. Egyrészt a beérkezett fenntartói és iskolai válaszok alacsony száma nem teszi lehetővé a teljes körű elemzést, másodsorban a kapott válaszokban sok volt a bizonytalanság. Voltak szakképzők, melyek 2000. évből nem tudtak adatot szolgáltatni, illetve csak részadatokat adtak, sőt olyan is akadt, amelyik egyértelműen hibás adatokat adott. Néhány iskola azért nem tudott adatot szolgáltatni, mert gazdaságilag nem volt önálló. A kérdőívekre adott válaszok és az interjúk alapján megfogalmazható, hogy a szakképzők működésének az egyik legkritikusabb területe a finanszírozás. Csaknem minden iskola panaszkodott a pénzügyi nehézségeiről és csaknem minden fenntartó szeretné, ha a normatívák emelkednének, közelítenének egy-egy szakma oktatásának valós költségeihez. Itt-ott még a képviselő-testületek tagjai között is vannak, akik az iskolákat „költségfalonak” tekintik, és szeretnének megszabadulni mindentől, ami nem kötelező feladata a települési önkormányzatoknak.

Az iskolák tisztában vannak azzal, hogy a fenntartásuk az önkormányzatoknak komoly terhet jelent. A kérdésre adott leggyakoribb választípus: *„Aránytalanul nagy teher.”* *„Egyre nagyobb, lassan megoldhatatlan teher.”* *„A fenntartó addig működteti az iskolát, amíg az a normatívából és a fejlesztési hozzájárulásból fenntartható.”* *„Hiába van erős képviselőnk, három emberünk is a képviselő-testületben, tehetetlenek vagyunk, mert a város ÖNHKI-s”* Bár a domináns válaszokból idéztünk, de általános következtetést nem lehet levonni. Egy városon belül is változó a helyzet: míg az egyik iskola a normatíván felül 50-60 milliós kiegészítést kap a fenntartójától, addig a másik még a normatívát sem kapja meg, abból is elvon a fenntartója 10-20 milliót. Óriási a különbség iskola és iskola között, amelyet alapvetően a település pénzügyi helyzete, a fenntartó költségvetése határoz meg, de lényeges különbséget eredményezhet még a helyi vállalatok, vállalkozások gazdasági ereje és támogató készsége, valamint az iskola

szakmastruktúrája is. Ez a sok befolyásoló tényező egyben rávilágít a finanszírozás hi-
báira is. A normatív rendszer a jelenlegi formájában nagyon rossz, és sürgős megújítás-
ra szorul. Néhány példa a rendszer működési zavaraiából, melyeket az interjúalanyok
és a kérdőíveket visszaküldők is jeleztek:

- A normatíva összege független a megtanítandó szakmától, s bizonyos szakmák-
ban meg sem közelíti a képzés valós költségeit. Talán nem kell bizonyítani, hogy
mennyivel többbe kerül például egy gépforgácsoló szakember képzése, mint
mondjuk egy gépíró tanítása, ahol az eszköz értékében és működtetési költsége-
iben csaknem két nagyságrend a különbség. Vannak szakmák, melyek oktatása
anyagi értelemben teljes ráfizetés. Ezt tudják az iskolák és a fenntartók, mégis fel
kell vállalniuk a képzést, ha a helyi működő gazdaság és a munkaerőpiac igényli
a végzett szakembereket.
- A normatíva nem veszi figyelembe az iskola földrajzi helyzetét, eredményessé-
gét, munkájának minőségét, a végzett szakemberek elhelyezkedési arányát, a te-
lepülés, illetve a fenntartó gazdasági erejét vagy éppen az „önhibáján kívüli”-ek
pénzügyi problémáit, melyek hosszú távon visszahatnak egy alulf finanszírozott
iskola fenntartása esetén, és tovább növelik a hátrányt, fokozzák a település le-
maradását.

Arra a kérdésünkre, hogy a *finanszírozás tervezésébe milyen módon vonja be a
fenntartó az iskolákat*, elég kevés választ kaptunk. Ennek az oka is egyértelmű: sok
önkormányzatnál igazi tervezőmunka, feladatfinanszírozás alig van, inkább a „bázis-
szemlélet és a maradékelv” a gyakorlat. A fenntartó eldönti az indítható osztály- és
csoportszámokat, bekéri az adatokat – óraterv, tantárgyfelosztás, pedagógus álláshe-
lyek és bérek (melyek a közalkalmazotti törvényi minimumon vannak) – és kiszámol-
ja, hogy mennyi jut, mennyi marad az iskoláknak. Igazi alkupozícióról, költségvetési
vitáról alig hallottunk. Az igazán nagy bajban lévő önkormányzatok a beralap terhére
még kötelező megtakarításokat is előírnak, például „a rendszeres személyi juttatások
2%-a”. Elég gyakoriak az „átvilágítások”, iskola-összevonási próbálkozások, de ezek
már nem tudnak feltárni további belső tartalékokat. Ebben a szétaprózott szakma- és
iskolastruktúrában valószínűleg nincs is, a gazdaságosabb működtetéshez pedig gyöker-
es átalakításra lenne szükség.

A legtöbb intézmény nem tudott választ adni arra a kérdésre, hogy *milyen az együtt-
működés a finanszírozás tervezésében a különböző szereplők között*. A finanszírozás
tervezése leszűkül a fenntartóra, ahol a feladatmutatók egyeztetése a közoktatással
foglalkozó osztályon, a költségvetés egyeztetése pedig a pénzügyi osztályon történik.
Egyetlen iskola volt, amelyik a költségvetési egyeztető tárgyalásról a fogalomnak meg-
felelően beszélt, ahol az iskola igazgatója és gazdasági vezetője mellett jelen van a köz-
alkalmazottak érdekképviseleti szerve, az iskolaszék képviselője és a szülői szervezet
képviselője is.

PÁLYÁZATI ÉS PIACI FORRÁSBEVONÁS

A pályázati és piaci forrásbevonás minden intézmény működésében központi helyen szerepel. Az iskolák rengeteget pályáznak, szinte minden lehetőséget kihasználják, változó sikerrel. A fenntartó általában engedélyezi a pályázatok benyújtását, de az önrész előteremtése már az iskolák feladata. Ez legtöbbször nem sikerül, és a legszegényebb iskolák még szegényebbek lesznek. Jelentős saját bevételekre tesznek szert az iskolák helyiségeik és eszközeik bérbeadásából, ami sokszor a saját maguk által végzett felnőttképzési tevékenység révén valósul meg. Az iskolák többségének legjelentősebb bevétele a *szakképzési hozzájárulásból* átvett fejlesztési támogatásokból származik. Itt is óriási az aránytalanság: az egészségügyi szakképzők szinte semmit nem kapnak, más – túlzottan is élelmes – iskolák pedig aránytalanul sokat fogadnak. Kutatásunk során is talákoztunk olyan iskolával, amely 31 tanuló után 4,3 millió forintot szedett be, miközben ennyit az átlagos 300-500 tanuló iskolák szoktak kapni. Csak helyeselni lehetne az új jogszabályi korlátozást, ha nem éreznénk azt, hogy túl magas összegben határozta meg a maximumot. A fenntartók elvárják a bevételek növelését, egy részük még a támogatási szerződések megkötésénél is „engedélyez” az ellenjegyzésével.

Természetesen az iskoláknak jól felfogott érdeke a pályázati lehetőségek kihasználása. Erre talán a legjobb példa a korábbi világbanki, most pedig a szakiskolai fejlesztési program: igazán komoly minőségi ugrást szakmai eszközfejlesztésben, pedagógus-továbbképzésben, szemléletformálásban csak azok az iskolák tudtak végrehajtani, akik ezekben nyertesek voltak.

STRATÉGIAI TERVEZÉS A FENNTARTÓK ÉS A SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK VÉLEMÉNYE TÜKRÉBEN

A fenntartó szerepét az iskolák működéséhez kapcsolódó stratégiai tervezésben a következő módon látják a fenntartók és a szakképző iskolák (az említések gyakorisága alapján³):

Fenntartó	Szakképző iskolák
A fenntartó szerepből következők – 8	A fenntartó hozza a döntéseket – 13
Városi közoktatási fejlesztési terv – 7	Közös döntések, egyeztetések – 11
Az iskolával közösen – 5	A fenntartó dönt az intézkedési terve alapján – 7
Az intézmények elképzelése alapján – 4	A fenntartó dönt a költségtakarékosság alapján – 5
Projektgenerálás – 4	Az iskola javasol a fenntartónak – 5
Munkaerő-piaci folyamatok figyelése – 4	
A kuratórium feladata – 3	

3 E fejezetben minden esetben az említések gyakoriságát jelentik a számok.

Fenntartó	Szakképző iskolák
A kistérségi kapcsolatok figyelembe-vételével - 3	A megyei fejlesztési terv alapján - 4
Minőségfejlesztési programok, pl. ÖMIP figyelembevételével - 3	Koordináció a fenntartóval - 4
A helyi adottságok figyelembevételével - 2	Térségi igények figyelembevételével - 2
	Az ÖMIP figyelembevételével - 2
	A munkaerőpiac figyelembevételével - 1
	Nem tudja -1

Az iskolafenntartók és az iskolák véleménye a stratégiai tervezésben vállalt fenntartói szerepről több ponton eltér egymástól. A fenntartók elsősorban a *fenntartói szerepből következő feladatnak látják a stratégiai tervezésben való részvételüket*, amit jelentős mértékben a jogszabályok is meghatároznak a számukra, például a fejlesztési és intézkedési terv a minőségfejlesztési programok területén. Viszonylag jelentős az iskolákkal való együttműködésre utaló kijelentések száma, ezek a közös döntésekre és az iskolák elképzeléseinek a figyelembevételére irányulnak. Új fenntartói szerepként jelenik meg a projektgenerálás, azaz a fenntartónak a pályázati aktivitásokhoz és a projektek indításához fűződő szerepe. Viszonylag *csékély mértékűnek* tűnik a fenntartók válaszai alapján a *térségi és munkaerő-piaci folyamatok* figyelembevételével vállalt fenntartói/stratégiai szerep, ami a fenntartói rendszer lehetséges változtatásának az egyik területe is lehet.

Maguk a szakképző iskolák két, jellegzetes véleményt fogalmaznak meg a fenntartó stratégiai szerepéről a döntésekben, melyek a *„fenntartói döntés – kontra együttműködés az iskolával”* tengelyen helyezkednek el. Ez két, lényegesen eltérő vélemény: az egyik megfelel a fenntartók *„jogszabályi feladatok szerepfelfogásának”*, azaz a fenntartói döntéseket a vonatkozó jogi szabályozás egyenes következményének tekinti. A másik vélemény a közös döntésekre és az együttműködésre utal. Az iskolák esetében is elhanyagolható a fenntartó térségi és munkaerő-piaci folyamatokat figyelembe vevő szerepének meghatározása. Megfogalmazható, hogy a stratégiai tervezésben mind a fenntartók, mind a szakképző iskolák a fenntartói szerepeket a jogszabályi feladatokhoz kötik – például fejlesztési és minőségbiztosítási feladatokhoz –, miközben alig tartják fontosnak a térségi és munkaerő-piaci elemzéseket, valamint a koordinációt.

Némileg más képet kapunk, ha a stratégiai tervezés *konkrét területeire kérdezzük rá*. Ezek között már megjelennek a szakképzés jelenlegi helyzetét jellemző folyamatok és változások területei is. Ennek másik oka az, hogy a stratégiai tervezés lehetséges területeiként rákérdeztünk a települési fejlesztési célok megvalósításában való lehetséges részvételre is.

Fenntartó	Szakképző iskolák
A fenntartói körbe tartozó területeken - 9	A fenntartó határozza meg a saját szerepét - 13
A lehetséges szereplők céljainak és elképzeléseinek a figyelembevétele - 7	Munkaerő-piaci elemzések figyelembevétele - 12
Kistérségi együttműködés - 3	Térségi szempontok figyelembevétele - 6
Működési feltételek megteremtése - 3	A fenntartó koordinál az önkormányzattal - 6
Önállóság kialakítása - 1	A fenntartó koordinálja a fenntartói és intézményi célokat - 5
Nem veszik figyelembe a települési fejlesztéseket - 1	Központi finanszírozás esetén támogat a fenntartó - 5
	Középtávú fejlesztési tervekkel támogat - 4
	Figyelembe veszi a demográfiai folyamatokat - 3
	Figyelembe veszi az NSZFI elemzéseit és prioritásait - 3
	Figyelembe veszi az OKÉV szempontjait - 3
	Pénzügyi területre terjed ki a fenntartó stratégiai tervezése - 2

A fenntartók és a szakképző iskolák véleménye, hasonlóan a fenntartó stratégiai tervezési szerepéhez, itt is eltér egymástól. A fenntartók két területre koncentrálnak a stratégiai tervezési feladataikat: minden olyan dologra, amit a fenntartóra a törvényi szabályozás ró, valamint a lehetséges szereplők céljainak és elképzeléseinek a figyelembevétele, melyek között a térségi szempontok is megjelennek. Maguk a szakképző iskolák is két fő szempontot, illetve területet emelnek ki:

- a fenntartók stratégiai tervezési feladataiként a *fenntartó saját döntésének a fontosságát hangsúlyozzák,*
- *emellett pedig megnevezik azokat a területeket és aktorokat, melyeken, illetve akikkel a szakképző iskolák tapasztalatai alapján a fenntartók tevékenykednek, illetve amely területekre figyelnek.*

A fenntartói szerep saját meghatározása megfelel a törvényi szabályozást hangsúlyozó fenntartói véleménynek, ugyanakkor a fenntartók stratégiai munkájának területeit az iskolák sokkal kiterjedtebbnek és sokszínűbbnek érzékelik, mint maguk a fenntartók. Ennek oka lehet az, hogy ezt a fajta stratégiai elemző munkát a fenntartók jelentős mértékben a jogi szabályozásból eredő feladatnak tartják. A stratégiai tervezésben fontos dolognak tartottuk az együttműködés kérdését is. A továbbiakban elemezzük, hogy kikkel, milyen szervezetekkel működnek együtt a fenntartók, illetve maguk a szakképző iskolák.

Fenntartó	Szakképző iskolák
Vállalkozók, munkáltatók - 12	Kamarák - 32
Munkaügyi Központok - 7	NSZFI - 21
Kamarák - 7	Vállalkozások, munkáltatók - 19
Önkormányzatok - 6	Munkaügyi központok - 18
Megyei Pedagógiai Intézetek - 6	Megyei Pedagógiai Intézetek - 17
NSZFI - 4	Más szakképző iskolák - 14
Felsőoktatási intézmények - 4	Fenntartók - 9
OM - 3	Önkormányzatok - 7
Pályaválasztási tanácsadók - 3	Minisztériumok - 6
CKÖ - 1	Felsőoktatási intézmények - 6
Közoktatási szövetségek - 1	OKÉV - 5
Tanulási Képességeket Vizsgáló Bizottság - 1	SULINOVA - 4
	Nincs ilyen - 4
	Átképző központok - 3
	CKÖ - 2
	Szakiskolai Fejlesztési Programiroda - 2
	Szakképzés konzorcium - 1

A fenntartók és a szakképző iskolák hasonló szervezetekkel működnek együtt a szakképző iskolák tevékenységét alakító stratégiai tervezésben. Ezek között nagyon fontosak a munkaerő-piaci szervezetek, a szakmai kamarák és a szakképzéssel valamilyen módon foglalkozó intézmények (NSZFI, Megyei Pedagógiai Intézetek, OKÉV stb.). Ez azt jelenti, hogy az együttműködés során elvileg lehetőség van mind a várható munkaerő-piaci folyamatok, mind a szakképzéssel összefüggő szerkezeti, tartalmi és módszertani változások megismerésére és a folyamatok előrejelzésére. Nemcsak azt vizsgáltuk, hogy kikkel működnek együtt a fenntartók és a szakképző iskolák, hanem azt is, hogy konkrétan milyen területeken.

Fenntartó	Szakképző iskolák
Az iskolák tevékenységének, a céloknak a meghatározása - 9	Szakmai, képzési struktúra tervezése - 20
Piaci, vállalkozói szükségletek feltárása - 6	Szakmai véleményeztetés - 9
Munkaerő-piaci helyzetelemzések - 5	Nincs ilyen - 8
Koordináció - 3	Beiskolázás - 8
Pályázatok - 3	Gyakorlóhelyek biztosítása - 7
Pályaválasztási elemzések - 2	Szakmai záróvizsgák - 7
Gyakorlati képzés - 2	Szintvizsgák - 7
Gyakorlati képzőhelyek feltárása - 2	Kereslet-kínálat felmérése - 7
	Információk - 5

Fenntartó	Szakképző iskolák
Prognózisok készítése - 2 Kistérségi szerep meghatározása - 2	A működési feltételek megteremtése - 5 Pályázatok - 5 Nyári gyakorlat - 4 Gyakorlati képzőhelyek felmérése - 4 Hozzáférés az oktatáshoz - 3 Fejlesztési programok -3 SZFP II: - 2 A hátrányos helyzet kezelése - 1

Bár a fenntartók és a szakképző iskolák hasonló területeket neveznek meg a stratégiai együttműködés esetében, azért jellegzetes eltérések is tapasztalhatók a válaszok alapján. *A fenntartók a szakképzési iskolák tevékenységének és céljainak a meghatározását tartják a legfontosabbnak, azaz számukra a fenntartói szerepből fakadó stratégiai feladat a legfontosabb.* Ehhez kapcsolódnak a különböző helyzetelemzések is, a szakképzésre ható szereplők körében - ezt mutatják a munkaerő-piaci, foglalkoztatási elemzések. Maguk a *szakképző iskolák a képzési struktúra szakmai elemeinek a meghatározását látják az iskolák kiemelt feladatának, és kevésbé foglalkoznak a munkaerő-piaci folyamatok elemzésével;* úgy tűnik, az iskolák a szervezetre vonatkozó stratégiai döntéseket az azokhoz szükséges elemzésekkel meghagyják a fenntartóknak. Eközben az iskolák a működésre és ezen belül a gyakorlati képzésre vonatkozó (stratégiai) együttműködés kialakítására törekszenek a szóba jöhető legtöbb szakképzési szereplővel, beleértve a vállalkozói, munkáltatói szereplőket éppúgy, mint a különböző érdekvédelmi és szakmai szereplőket, intézményeket.

Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a válaszoló fenntartók és szakképző iskolák véleménye szerint sajátos munkamegosztás alakult ki a fenntartók és az iskolák között: a távlati döntéseket és az azokat megalapozó helyzetelemzéseket a fenntartók hozzák, illetve végzik, miközben az iskolák részben az ezeken alapuló, részben a saját kapcsolattrendszerük által alakított működési döntéseket hozzák meg. Ezt a képet bizonyos mértékig módosítja, ha a működési célokat meghatározó szereplőkről kialakult fenntartói és intézményi véleményeket vizsgáljuk. A fenntartók a munkaerő-piaci folyamatok és szereplők mellett a szakmai szervezetek, valamint az oktatáspolitikai szereplők fontosságát hangsúlyozták, miközben utaltak arra, hogy a szakképző iskolák működési céljaira az említett szervezetek és intézmények, folyamatok mellett legalább ekkora hatást gyakorolnak a tanulói és szülői elvárások, melyek - más kérdésekre adott válaszaik alapján - alapvetően elszakadnak a munkaerő-piaci és gazdasági folyamatoktól. Maguk az iskolák is hasonlóan látják a működési célokra ható szereplők körét, természetesen kiemelve a fenntartók hatását a célok meghatározására. Az iskolák is azt érzékelik, hogy a szülői és tanulói igények komoly hatást gyakorolnak a működésre.

A szakképző intézmények ugyanakkor szkeptikusak a piaci szereplők és a munkaügyi szervezet szakképzési előrejelzéseit illetően: az a véleményük, hogy a várható

szakképzési igényeket e szervezetek és szereplők nem képesek érdemben jelezni (például a hiányszakmák körét vagy egy térség várható szakmastruktúrájának a változásait). Ezzel a véleménnyel függ össze vizsgálatunk másik kérdése: milyen változtatásokat látnának fontosnak a fenntartók és az iskolák a stratégiai tervezés, a döntéshozatal és koordináció területén.

Fenntartó	Szakképző iskolák
Hiányoznak a munkaerő-piaci előrejelzések - 9	Hiányoznak a munkaerő-piaci előrejelzések - 11
Hiányzik egy országos helyzetkép - 7	Kiszámítható normatív támogatás - 10
A tervezés szétaprózott - 4	Térségi koncepciók és együttműködés - 9
Hiányoznak a visszacsatolások - 3	Munkaerő-piaci igények
A fenntartók tájékoztatása - 3	figyelembevétele - 7
Együttműködés az iskolákkal - 3	Nincs koordináció - 5
A koordináció hiánya - 2	Figyelembe venni a piaci igényeket - 4
A gazdasági szereplők szándékainak a megismerése - 2	A TISZK-ek térségi szerepének növelése - 4
Stabil jogszabályok - 2	Együttműködés a fenntartóval - 3
	Együttműködés a kamarákkal - 2
	Partner központú modell - 2

A fenntartók és az iskolák egyaránt a helyzetkép hiányát és az együttműködés alacsony szintjét nevezik meg a szükséges változtatások területeként. A fenntartók véleményét leginkább a hiányzó helyzetelemzések jellemzik, és kisebb súlyt kapnak a véleményükben az együttműködésre utaló válaszok. Ez érthető, hisz fenntartóként megalapozott információk alapján kellene döntéseket hozniuk. A szakképző iskolák a foglalkoztatási helyzetkép és prognózis hiánya mellett a napi működést meghatározó finanszírozást és annak megbízhatóságát tartják fontosnak. Az iskolák sokkal inkább érzékelik a térségi együttműködés és koordináció hiányaiból fakadó változtatási kényszert is. Mindkét esetben megfogalmazható, hogy a „helyzetkép és térségi együttműködés” iránti igény nagyon erős, ugyanakkor a fenntartók és a szakképző intézmények nyitott kapukat döngölnének, hisz a különböző programok és fejlesztési tervek (Szakiskolai Fejlesztési Program, Szakképzés-fejlesztési Stratégia) is kiemelten kezelik e területeket.

KERESLET ÉS KÍNÁLAT: A DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK ÉS A PÁLYAVÁLASZTÁS

A képzésekkel kapcsolatos kereslet és kínálat vizsgálatánál a demográfiai folyamatok mellett az előbbi kettő eltéréseire koncentráltunk. Emellett kíváncsiak voltunk arra, hogy a pályaválasztási döntések meghozatalára milyen módon próbálnak hatást gyakorolni a fenntartók és a szakképző iskolák.

A *demográfiai folyamatok* kedvezőtlen hatásait a fenntartók még alig érzik, úgy látják, hogy az még nem érinti az iskoláikat. Azokban az esetekben, amikor ez problémát jelent, a fenntartók átszervezésekkel vagy az iskola fenntartói jogának átadásával

reagálnak. A szakképző iskolák legalább annyira érzékelik a csökkenő létszámot, mint azt, hogy még nem tapasztalható a képzéseik esetében az érdeklődés (a jelentkezők) csökkenése. A kedvezőtlen demográfiai folyamatokat az iskolák olyan helyzetként érzékelik, amelyre meg kell találni a megfelelő válaszokat.

A képzések iránti *kereslet és kínálat* esetében a fenntartók nem tapasztalnak alapvető nyomást. A *hiányszakmákat* a vasipari, bőripari és ruhaipari területeken neveztek meg (ez a jelentkezők számának a csökkenését jelzi ezeken a területeken, ezt jelzi vissza a munkaügyi, foglalkoztatási intézményrendszer is, részben az elérhető alacsony munkajövedelmek miatt). A szakképző iskolák a közgazdasági, kereskedelmi, vendéglátó és informatikai területeken érzékelnek komoly képzési keresletet, ami egybeesik a fenntartók véleményével, akárcsak a hiányszakmák esetében. Amíg a képzési keresletre és kínálatra vonatkozó vélemények alig szóródtak, és egybeestek a fenntartók és a szakképző iskolák esetében, addig a potenciális – „jövőbeli” – diákok pályaválasztási döntéseinek a lehetséges befolyásolása esetében kifejezetten gazdag eszköztárról szóltak a megkeresettek.

Fenntartó	Szakképző iskolák
Pályaválasztási tanácsadás – 11	Nyílt nap – 17
Pályaválasztási tájékoztató kiadvány – 6	Bemutató az általános iskolákban – 11
Osztályfőnökök – 4	Pályaválasztási kiadványok – 9
Tájékoztató füzetek – 3	Honlap, internet – 8
Személyes kapcsolat a szülőkkel – 3	Pályaválasztási szülői értekezlet – 8
Nyílt napok – 3	Szórólap, levél – 8
Pályaválasztási hét – 2	Pályaválasztási kiállítás – 7
Tréningek – 1	Helyi média 7
Iskolai pályaválasztási felelősök – 1	Személyes kapcsolat az iskolákkal – 6
Honlap, internet – 1	Beiskolázási terv – 5
	Pályaválasztási óra (9-10. osztály) – 5
	Hirdetések – 4
	PR munka, csoport – 4
	8. osztályos osztályfőnökök – 3
	Minőségbiztosítási terv – 3
	Rendhagyó osztályfőnöki óra – 3
	Pályaválasztási tanácsadó – 3
	Pályaválasztási rendezvények – 3
	Szakmai napok – 1
	Iskolafelhasználók vizsgálata – 1
	Cégajánló – 1
	Pályaválasztási hét – 1

A fenntartók viszonylag kevés és hagyományosabb, formalizáltabb módszert és lehetőséget neveztek meg a pályaválasztási döntések alakításának eszközeiként. A szakképző iskolák ezzel szemben – mint a tényleges érintettek – kifejezetten gazdag eszköz- és

módszerkínálatot jeleztek válaszaikban. Ezek egy része a hagyományos, régen kialakult és alkalmazott formák közé tartozik, melyeket a fenntartók is megneveztek: nyílt nap és a különböző pályaválasztási kiadványok és rendezvények. Ezeken túlmenően az iskolák nagyon széles eszköztárat neveztek meg a potenciális jelentkezők pályaválasztási döntéseinek alakítására. Ezek egy része a személyes kapcsolatokon alapuló módszer és eljárás, egy része azonban az info-kommunikációs eszközök és a média használatát jelenti, azaz az iskolák kifejezetten tudatos „arculatépítést” és „közönség kapcsolat építést” (PR tevékenységet) folytatnak, ami jelentős mértékben az „oktatási kínálati piac” jele: az iskolák tudják, hogy csak ezeknek az eszközöknek az alkalmazásával „szerezhetnek” tanulókat. Ez a fajta tudatos kínálati arculatépítés részben a minőségbiztosítási tevékenység része is, melyet ugyancsak elemzünk.

HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK A SZAKKÉPZŐ ISKOLÁKBAN

Az Észak-alföldi régióban folytatott empirikus kutatás eredményei a *hátrányos helyzetű és lemorzsolódó tanulók problémáinak lehetséges kezelési módjai* az alábbiakban foglalhatók össze. Mielőtt azonban a kérdőívekből kapott adatokat bemutatnánk, illetve az általánosítható eredményeket megfogalmazzuk, néhány összefüggésre érdemes rávilágítani a szakképzésben megjelenő hátrányos helyzetben lévő fiatalokkal való foglalkozás indoklására.

A HÁTRÁNYOS HELYZET PEDAGÓGIAI KONTEXTUSA

A szakképzési rendszer optimális működése során növelheti a fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedési esélyeit. Ezzel szemben a szakképzetlenül maradók csoportjába kerülőknek folyamatosan kell szembesülniük munkahelyük elvesztésének lehetőségével, de gyakran a tartós munkanélküliséggel is. A fiatalok egyre jelentősebb része diszharmonikusan működő, hátrányos helyzetű családokból származik. Jellemző ezekre a családokra a szülők munkanélkülisége, esetenként az alkoholizmus, és a válások számának emelkedése is. Sokan közülük nem élik meg a szociális és az anyagi biztonságot sem a családban, sem az iskolában. Az ilyen háttérrel rendelkező gyerekek munka- és tanulási motivációja rendkívül alacsony. Ehhez kapcsolódóan az is megállapítható, hogy alacsony az önértékelésük, híján vannak az egészséges önbizalomnak, hiányzik a kommunikációs készségük és az együttműködési képességük megfelelő szintje, kudarcérülők. Esetenként agresszív magatartást tanúsítanak, gyakran elutasítják az iskolai kötelezettséggel járó tevékenységeket, a tanulás szervezett formáit. Megfigyelhető az is, hogy egyre több fiatalnál halmozottan jelentkeznek a különböző problémák.

Egy másik tapasztalati tény, hogy e fiatalok kognitív képességei, a tehetsége éppen a szociális bajok miatt maradnak rejtve, és többségében csak abban az esetben mutatkoznak meg, amikor sikerül elhárítani gondjaikat. Éppen ezért egyre nagyobb jelentőséget kellene kapniuk, illetve kapnak is a különböző felzárkóztatási törekvések,

amelyek során a tanulók pótolhatják hiányosságait, különösen a szociális technikák, a matematika és az anyanyelv területén. A felzárkóztatás során a fiatalok megtanulhatnak tanulni, ami a lemorzsolódás megelőzésében, illetve visszaszorításában játszhat fontos szerepet. Továbbá segíthetné a tanulók saját képességeikhez mért fejlődését az is, ha a hagyományos frontális oktatást felváltaná a kiscsoportos vagy az egyéni formában megvalósuló oktatás. Ebben a segítő folyamatban kiemelkedő szerepet játszhatna a kreatív, jól felkészült szaktanári team mellett egy szociális jellegű végzettséggel rendelkező szakember – amennyiben a fenntartók tudják biztosítani a megfelelő státust számukra –, akinek összetett feladatkörébe tartozik a fiatalok támogatáshoz juttatása mellett a szociális helyzetük értelmezése, reális megítélése is.

Nagyon fontos cél, hogy a nehézségek, gondok ellenére a nehezen kezelhető fiatalok is szakképzettséget szerezzenek a legmegfelelőbb fejlesztő és támogató eszközapparátussal. Kiemelten kell kezelni a szükséges szakmai, elméleti és gyakorlati ismeretek és készségek elsajátítása mellett a fiatalok személyiségfejlesztését is. A szakmai képzésnek és a személyiségfejlesztés összhangjának a képzési folyamatban azt kell jelentenie, hogy a fiatalok adottságaira, ismereteire, meglévő képességeire kell alapozni, s nem a hiányosságokra. A képzés során a fiataloknak az intellektuális és szociális téren egyaránt nagyon sok támogatásra van szükségük. A képzés programjának alakításakor ennek megfelelően kell figyelembe venni a mindenkori célcsoport sajátosságait, s ezzel együtt törekedni kell a teljes körű fejlesztésre úgy, hogy a fiatalok tanulmányaik közben sikerélményt élhessenek meg, és erősödjenek motiváltságuk. Szerencsés dolog, ha a tanulók képzési folyamatát egyénileg kidolgozott fejlesztési terv egészíti ki. A projektoktatás jól illeszthető ezekhez a célokhoz. Hasonlóan sikernövelő lehet az is, ha a fiatalok a képzési folyamat során olyan termékeket állítanak elő, amelyek – a társadalmi hasznosságukon túl – számukra is értéket jelentenek. Természetesen a legalapvetőbb motivációs bázis a tanulónak, ha a végzést követően elhelyezkedhetnek. A fiatal férfiak számára főként az ipari és kereskedelmi, a fiatal nőknek a kereskedelmi pályán túl a háztartási, vendéglátó-ipari szakmák ígérhetnek elhelyezkedési esélyt.

A művészetek gazdagítják a személyiséget, és ilyen megközelítésben szintén hatékonyan bizonyulhat a művészeti és esztétikai elemek integrálása a hátrányos helyzetű fiatalok szakképzésébe. A fiatalok eredményes tanulási tevékenységének sok összetevője van. Alapvetően meghatározó feltételek a közvetlen szociális környezetük stabilitása, anyagi helyzetük rendezettsége, kielégítő lakásfeltételeik, szüleikhez, kortársaikhoz, tanáraikhoz, szakoktatóikhoz fűződő viszonylag feszültségmentes kapcsolataik. Ezek hiányában csak nagy nehézségek árán képesek vagy esetleg nem is képesek figyelmüket a képzésre irányítani, sikereket felmutatni, elismerést kivívni, ami visszahat motivációjukra is. Ebben a komplex folyamatban tudna legnagyobb hatékonysággal közreműködni a szociálpedagógiai ismeretekkel felvértezett ifjúságvédelmi feladatokat ellátó pedagógus. Leginkább a képzés folyamatában, a szakmai oktatásban, a tanulók fejlettségi, képzettségi szintjéhez jól illeszkedő projektek, modulok kiválasztásában tudna se-

gítségére lenni az oktatóknak. A gyerekek alaposabb ismeretének birtokában tanácsot adhatna a csoportok összeállításában az adott projektekhez és képzési modulokhoz.

Kompetenciájába tartozik még, hogy tanácsadással szolgáljon a fiatalok, a szakoktatók és a tanárok számára egyaránt, ha a fiatalok közötti, illetve a fiatalok és felnőttek közötti konfliktusok kezelése szükséges. Feladataihoz sorolható még az egyéni és csoportos megbeszélések kezdeményezése a tanulók megfigyelése alapján felismert problémákról, illetve az általuk felvetett, javasolt kérdésekről. Szerepjátékok keretében eredményesen begyakoroltathatná a különböző szociális technikákat, pszichésen felkészíthetné a tanulókat a vizsgahelyzetekre. A mindenkori szakmai szempontokat figyelembe véve a tanulók tanulmányait gazdagító programok, tanulmányutak előkészítésében van, lehet szerepe, de hasonló módon a csoportkohézió erősítése érdekében szabadidős programok, kirándulások előkészítésében, szervezésében is lehet a segítséget kérni. Felkészültsége alapján tevékenységének szintén lényeges eleme, hogy a különböző kapcsolati zavarok esetén (ha a tanuló konfliktusba keveredik szüleivel, kortársaival, tanáraival) a konfliktusok megoldásában segítsen, ha szükséges, a speciális tanácsadó intézményekkel felvegye a kapcsolatot a diákok érdekében (egészségüggyel, bántalmazással, kábítószerrel kapcsolatos esetekben).

A hátrányos helyzetű fiatalok támogatásának társadalmi jelentősége több szempontból is indokolt és elvárható, megoldandó feladat. A munkaerő-piaci nézőpontból fontos érv az, hogy ha a fiatalok a magas színvonalú szakmai képzés mellett szociális képzésben is részesülnek, akkor ez a komplex fejlesztés hozzájárul(hat) a munkanélküliség csökkentéséhez, a munkaerő-potenciál aktivizálásához szociálpolitikai megközelítésből pedig az, hogy megelőzhető a társadalom egy jelentős rétegének (amely immár szakképesítéssel is rendelkezik) kiszorulása a munkaerőpiacról, és ezáltal csökkenhet a szociális ellátórendszer terhelése is. Végül érvényesülhet a fiatalok szakmai képzéshez való joga, hiszen távlatokban ez azt jelenti, hogy a fiatalok nem maradnak magukra, elkerülhetik a társadalmi izolációt, a kriminalizálódást, reális esélyük lesz a sikeres felnőttlétiük megalapozására. Ez pedig ifjúságpolitikai szempontból nem elhanyagolható tényező.

A HÁTRÁNYOS HELYZET KEZELÉSÉNEK FELTÉTELRENDSZERE

A hátrányos helyzet és a lemorzsolódás összefüggést mutat minden – a kutatásba bekevert – iskola esetében. A válaszokban egyöntetű megállapításként fogalmazódott meg, hogy a hátrányos helyzetű tanulók küzdőképessége sérül leginkább, és ebből szinte törvényszerűen következik sok esetben az iskolai képzési folyamatból történő kimaradásuk. Kivétel nélkül valamennyi iskolában megtörténik a tanévek elején a *szintfelmérés*, amelynek segítségével a nevelőtestület képet kap a tanulók tudásáról, felkészültségéről. Az indokolt esetekben megszervezik a tanulók számára a korrepetálási, illetve felzárkóztatási foglalkozásokat, különös tekintettel az anyagi vagy szociális szempontból hátrányos helyzetű gyerekek részére. Mindezt úgy, hogy az iskolák zöme anyagi kondíció-

jukat tekintve nagyon korlátozott lehetőségekkel rendelkezik. Ebből is következik, hogy a beavatkozási lehetőségük csekély, az eszköztáruk szegényes, intézkedéseik többnyire adminisztratív jellegűek, így ezek ritkán vezethetnek eredményre. A problémás helyzetből történő sikeres kitörés akkor történik meg, amikor az iskolák a tanulók kiemelését szorgalmazzák a negatív aszociális környezetből történő, és igyekeznek kollégiumi férőhelyeket biztosítani az érintettek számára, valamint ingyenes tankönyvellátást és az étkezési díj térítésének támogatását kínálják fel számukra.

Legalább ennyire fontos, hogy intellektuális, kognitív területen is erősödjenek ezek a diákok. A tanulók sikerélményét, a tanulás eredményességét változatos tanulási módszerek elsajátíttatásával segítik. A fiatalok belső lelki harmóniájának az érdekében lehetőséget tudnak biztosítani – bár csak néhány iskolában – mentálhigiénés beszélgetésekre is, amelyhez azonban legtöbbször külső szakemberek segítségét kell kérniük. Ebben az összefüggésben vetődik fel a megfelelően képzett segítő szakemberek alkalmazásának a kérdése. Ezt az indokolja, hogy a közoktatási törvény által meghatározott státust – igaz a legutóbbi módosítás szerint csak feltételes kötelezettségként – a mindenkori fenntartó biztosítsa. A beérkezett adatok alapján a régióban azt tapasztaltuk, hogy *az ifjúságvédelmi feladatok elvégzésére az iskolák több mint felében biztosított a szakember. A drogügyi koordinátori és a szabadidő szervezői feladatok ellátására már csak az iskolák harmadában van lehetőség szakembert foglalkoztatni. Több feladatkör esetében – logopédiai, pszichológusi, tehetségfejlesztői, pályaorientációs, drámapedagógiai – egy-két iskola nyilatkozott úgy, hogy felkészített szakembert tud alkalmazni. Nem általános, pusztán egyedi példaként szembesültünk egy iskola esetében azzal a ténnyel, hogy egyetlenegy segítő foglalkozású szakembert sem foglalkoztatott. Meg kell jegyezni, hogy a pedagógus-továbbképzéseken nagy számban végeznek az említett szakirányokban a pedagógusok. A nappali pszichológusképzésben is évente százas nagyságrendben végeznek, és kiemelt feladatként határozták meg a drogprobléma kezelésében, a kilencvenes évek közepétől a drogügyi koordinátorok kiképzését, és most már valamennyi főiskolán van graduális és posztgraduális szociálpedagógus képzés. A kérdés nem költői, még sincs rá válaszuk: hol dolgoznak ezek a szakemberek, ha a leginkább indokolt munkahelyen, a közoktatásban a hiányukat tapasztalhatjuk?!*

A KÉPZÉSI TARTALMAK SZEREPE

Egy másik tanulságos megállapítása a kutatásnak a szociális, illetve a speciális feladatok elvégzése kapcsán a következő. Az úgynevezett *közalapítványi iskolákban* szinte minden tanuló sajátos nevelési igényű, vagy hátrányos helyzetű. Ebből következően ezekben az intézményekben kidolgozták saját felzárkóztató programjukat, amelyben a 9. osztálytól egyéni vagy kiscsoportos formában vesznek részt a tanulók, többnyire sikeresen. Tapasztalataik alapján az is megállapítható, hogy vannak ugyan lemorzsolódások, de azok inkább egészségügyi alkalmatlansági problémákra vezethetők vissza. Jellemző, hogy ezekben az intézményekben megtalálható a komplex személyiségfejleszt-

tés gyakorlata is, ami egyéni fejlesztést, felzárkóztatást tartalmaz. Színesíti a képet a tutorális tevékenység, a kompetencia alapú oktatás, a kicsoportos képzés során alkalmazott differenciálás, a terápiás célú fejlesztés gyakorlata, egyszerűen a *széles körű prevenció*. A szinte ideálisnak tekinthető helyzetképhez tartozik még az is, hogy az egyik ilyen iskolában a fent említett szakembereken túl alkalmaznak még romaügyi koordinátort, illetve másutt logopédust, megbízással pszichológust, mentálhigiénikust, gyógytornászt, szomatopedagógust, fizioterápiás munkatársat.

A vágyott feltételek híján működő, átlagos helyzetű intézmények sokszor erőn felül próbálnak megoldást találni és eredményeket elérni a nehéz helyzetben lévő családok gyermekeinek képzésében. Több iskola él a pályázati rendszer adta lehetőségekkel, többségükben sikeresen. A szabolcsi térségben található egyik iskola jó példa erre a gyakorlatra: öt éve rendszeresen pályáznak a drogprevenciós tevékenység tartalmas megvalósítására, és nyernek is. Ennek eredményeként immár minden tanulójuk évente öt óra kicsoportos foglalkozásban részesült, illetve részesülhet drogmegelőzés, egészségnevelés témakörben.

Az egyik legnagyobb pedagógiai probléma e tárgy körben a diákok magas hiányzási mutatója. Ez a tény egyébként nem iskolatípus-specifikum. Sajnos, a közoktatási rendszer valamennyi intézményében küzdeniük kell ez ellen a pedagógusoknak. A hátrányos helyzetből fakadó problémák kezelését nehezítő, felsorolt hiányos személyi feltételek ellenére (és a tárgyi, infrastrukturális tényezőket nem is vizsgálta ez a felmérés!) említést érdemel még a probléma viszonylagosan eredményt ígérő kezelése kapcsán az tény is, hogy az iskolák jól ismerik a gyermekvédelmi rendszer alapellátásának működési mechanizmusát. Nemcsak tisztában vannak vele, hanem élnek is az általa nyújtott lehetőségekkel. Így tulajdonképpen valamennyi iskola arról számolt be, hogy ifjúságvédelmi felelőse jó szakmai kapcsolatot épített ki a körzetükben működő gyermekjóléti szolgálat szakembereivel, a jegyzővel, a polgármesteri hivatal megfelelő osztályaival, a gyámhivatallal. Ennek a szakmai háttérlehetőségnek a bevonásával egyre sikeresebben tudnak a szülőkkel is együttműködni, sőt a tantestületen belüli kommunikáció az osztályfőnök szaktanárok, segítő szakemberek „bermuda háromszöge” sem tekinthető veszélyes zónának, ha szabad ezzel a metaforával élni.

ERŐN FELÜL IS...

Összességében elmondható: ha a fenntartók az iskola a funkcióinak bővülésével adódó plusz feladatok ellátásának a feltételeit nem teremtik meg, egyrészt mulasztásos törvénysértést követnek el, másrészt csak erősítik a közvélemény részéről megfogalmazódó egyre kritikusabb, ugyanakkor olykor indokolatlan és megalapozatlan kritikát a napi közoktatási történésekről. Ezek tükrében pedig szinte kezelhetetlenné válik, vagy csak a személyes energiák erőn felüli mozgósításával lehetséges a képességeik alapján épértelmű, ám hátrányos helyzetű fiatalok iskolázottsági mutatóinak pozitív irányba történő elmozdítása. A tény önmagában természetesen nem hiúsági kérdés – bár kri-

tizálják az iskolarendszert és a pedagógusokat – a gyakorlati pedagógia részéről, mint inkább törekvés arra, hogy végre határozottan rávilágításon, a szakmai fórumok adta lehetőségeken túl, olykor a nyilvánosság segítségével is, ennek az egymásba fűződő összefüggésrendszernek a tényleges hátterére.

FŐBB TAPASZTALATOK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Javaslatainkat a szakirodalmi elemzések, a szakképzésre vonatkozó stratégiai fejlesztési anyagok és jogszabályok, valamint az Észak-alföldi régió fenntartói és szakképző iskolái körében folytatott kérdőíves és interjú megkeresésünk, továbbá a nagy iskolafenntartók fejlesztési terveinek az elemzése alapján fogalmazzuk meg.⁴ A fenntartók és a szakképző iskolák által megfogalmazott változtatási javaslatok, melyek a szakképzés szerkezetére, irányítására és a szakképzés tartalmi elemeire vonatkoztak, jelentős mértékben megfelelnek a szakképzés fejlődését meghatározó országos stratégiákban megfogalmazott fejlesztési célok prioritásainak. Ez azt is jelenti, hogy az oktatáspolitikai és más szereplők, például a kamarák véleményét – a szakképzés szerkezeti és tartalmi változásainak az irányát tekintve – elfogadják a fenntartók és a szakképző iskolák, a változások irányait hasonlóan látják. Ez mindenképpen egyik fontos eredménye kutatásunknak.

TOVÁBBTANULÁS ÉS ISKOLAVÁLASZTÁS

- Az iskolaválasztást az egyes iskolák *színvonal*a jelentős mértékben befolyásolja; bár a diákok nagyobb szerepet szánnak a választott szakmának. Ez a szülők és a diákok eltérő motivációit jelzi, ami egyben a két csoporttal kapcsolatos, részben eltérő iskolai, iskolafenntartói „PR-tevékenységet” igényel – a szülők esetében az egyes iskolák által biztosított lehetőségekre, míg a diákok esetében a választható szakmák lehetőségeire és sajátosságaira kell az iskoláknak koncentrálni
- Bár az egyes iskolákról alapvetően informális úton jutnak információkhoz a szülők és a diákok, igen jelentős az egyes iskolák és a *pályaválasztási tanácsadó írásos tájékoztató* anyagainak a szerepe. Ez alátámasztja az előző pontban elmondottakat: az eredmények alapján mind a szülők, mind a diákok figyelembe veszik az említett anyagokat a továbbtanulási döntés meghozatalakor; eltérő érdeklődésük miatt valószínű, hogy külön tájékoztató anyagok szerkesztése és kiadása célszerű.
- A kutatás adatai alapján lényeges eltérés érvényesül a *továbbtanulás előtti és utáni szülői érdeklődésben* és tájékozottságban. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a szülők a továbbtanulási döntés előtt aktívak, érdeklődőek és tájékozot-

4 Javaslatainkat 2006 júniusában fogalmaztuk meg, így azok az akkori állapotot tükrözik a jogi szabályozásban is.

tak. Ezzel szemben a már tanuló gyerekeik iskolájáról kevésbé informálódnak, az iskolákról szerzett információk hiányosak és esetlegesek. Információikat zömmel gyerekeiken keresztül szerzik be, így az iskola működéséről kialakított véleményüket gyerekeik iskolai eredményessége, sikerei, sérelmei és kudarcai alakítják.

- A munkaerő-piaci kereslet és kínálat szakmaszerkezetének összhangja miatt szoros kapcsolat kialakítása szükséges az iskolafenntartók, a szakképző iskolák és a regionális, valamint országos oktatáspolitiká között. Ez megerősíti a *koordinációra, a kooperációra és az információs rendszerekre megfogalmazott javaslatunkat*. Csak a szakképzés jelzett szereplőinek az együttműködése esetén lehet csökkenteni a képzési kibocsátás és a munkaerő-piaci kereslet diszharmóniáit. Ez egyben a szakképzés *minőségbiztosításának* a követelményét is jelenti.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS

- A szakképzés minőségbiztosításának és a tervezhető folyamatoknak az érdekében szükség van folyamatos „helyzetkép” elemzésekre, input és output vizsgálatokra. A tanulói „input” mellett fontos a munkaerő-piaci folyamatok nyomonkövetése, a kistérségek és régiók gazdaságának elemzése. Emellett az „output” vizsgálatoknak ki kell terjedni a végzett tanulók elhelyezkedésére, valamint a végzetteknek és a munkáltatóknak a szakképzésre vonatkozó elégedettség és véleményvizsgálatára is. E feladatokat a fenntartói rendszer koordinációs, hálózati szervezésű, térségi kapcsolatokon alapuló átalakításával lehet teljesíteni. Ez egyben feltételezi, hogy az egyes képzőhelyek és fenntartók (önkormányzati, egyházi, alapítványi) között a versenyhelyzet mellett az együttműködés is érvényesül.
- Fontosnak látszik a tanulók nyomon követési rendszerének kiépítése és működtetése. Vizsgálatunk alapján ezt a feladatot a fenntartók és az iskolák is fontosnak tartják, de nem ismerik az alkalmazható módszereket és technikákat, és nincsenek erre a feladatra munkatársaik. A tanulói nyomon követés rendszerének ki kell terjedni a rekrutációs bázisra, a pályaválasztó tanulóakra, a lemorzsolódóra, és a végzett tanulóakra. Esetükben a nyomon követésnek el kell érnie az őket foglalkoztatókat is, hogy lehetőség adódjon a felhasználói vélemények és elvárások mérésére is.
- A szakképzési igények megismerésének egyik lehetséges módja a kistérségi munkaerő-piaci-képzési információs rendszer kiépítése. Ez feltételezi a kistérségi szakképzési szereplők együttműködését, aminek feltétele, következménye és eredménye lehet egy működő információs rendszer a munkaerő-piaci igényekről, a szülői és tanulói szándékokról, és a végzett tanulók további sorsáról. A megszerzett információkat *vissza kell juttatni* a szakképzésbe. Ugyanakkor egy ilyen rendszer működése – ami a minőségbiztosítási rendszernek is az alapja –

feltételezi a témához értő szakemberek ki- és továbbképzését. Vizsgálatunk eredményei alapján a szakképző iskolák nem rendelkeznek olyan szakemberekkel, akik e feladatokat professzionálisan el tudnák látni.

- A hazánknál néhány évvel fejlettebb, de hasonló adottságú országok munkaerőpiaci mozgásainak és szakképzési rendszerének tanulmányozásával prognosztizálni lehetne a hazánkban is várható tendenciákat. Ez lehetőséget adna egy „proaktív viselkedés” kialakulására, amely a szakképzésben nem a már jelentkezett igények kielégítésével kullogna az események után, hanem időben elkezdné a szakemberek felkészítését a jövőben várható igényekre.

HATÁSKÖRÖK ÉS KOORDINÁCIÓ, HÁLÓZATOK

- Szükséges a helyi önkormányzatok hatáskörét csökkenteni, megyei vagy regionális szintre kell emelni a középfokú oktatást, benne kistérségi szintre a középfokú szakoktatást és kollégiumok irányítását, a sokkal jobb koordináció és a gazdaságosabb működtetés érdekében. Ezzel összefüggésben sokkal kiterjedtebb és ellátottabb kollégiumi hálózatot kell létrehozni a szakoktatásnak, mert a távoli kis településeken élő fiatalok jelentős hátrányban vannak. A kis településeken kis létszámú diákokot képző szakképző iskolák fenntartása sem szakmai, sem gazdasági szempontból nem indokolt.
- A koordináció a szakképzés egész rendszerében és a fenntartói rendszerben is kiemelt kérdés. A koordinációnak a szakképzés minden, lehetséges dimenziójára és szereplőjére ki kell terjednie. Ez elsősorban hálózati típusú együttműködést jelentene, és nem új intézmény vagy pozíciók létrehozását. A koordinációt települési, kistérségi és regionális szinten is működtetni kell – ez minden bizonnyal javítja az egész rendszer működését a tanulói rekrutációtól a szakképzési irányok és az alkalmazott elméleti, valamint gyakorlati képzési módszerek meghatározásáig. A koordináció hálózati típusú együttműködésen alapuló módja segíti minden szereplő információkkal történő ellátását is.
- A szakképzésben a fenntartói rendszernek – a vázolt, hálózati kapcsolatokon alapuló együttműködésnek – ki kell terjedni a szakképzés tartalmi kérdéseire, a szakmai tartalmakra, módszerekre, pedagógiai eljárásokra is. Ezek összehangolása ugyancsak a szakképzési szereplők koordinatív együttműködését igényli.
- Indokolt lenne egy, fenntartóktól független, szigorú, a szakmai-pedagógiai munkát folyamatában is ellenőrző szervezet mielőbbi létrehozása (OKÉV és a kamarák). Az iskolai tanműhelyi rendszer fenntartása és fejlesztése a gazdasági helyzetében továbbra is indokolt. A szakképzés irányítását az elmúlt évek tapasztalatai alapján egy minisztériumhoz kellene rendelni.
- Erősíteni és gyorsítani érdemes a 2005 decemberében elkezdődött jogszabályváltoztatások bevezetését, így például a hiány-szakképesítések választásának

ösztönzését, a szakmai tanácsadó testületek létrehozását, a tanuló-előszerződés intézményét, a pályakövetést és a nívódíjat.

- A jelenleginél sokkal jobb és igazságosabb finanszírozást kell kialakítani, mely jobban közelít a szakképzés valós költségeihez. A jelenlegi normatív támogatás nem tesz különbséget a nagyon magas és alacsony költségigényű képzések támogatása között.

ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉPZÉS, ARÁNYOK A SZAKKÉPZÉSBEN

- A kevésbé elméletigényes, „kétkezi” szakmák esetében érdemes lenne visszatérni a szakmunkásképzés korábbi rendszeréhez, a gyakorlati oktatás 9. évfolyamon történő elkezdéséhez. Az általános iskolából sok kudarccal kikerült tanulóknak sikerélményt, új motivációt csak ez jelentene. A gyenge képességű tanulók esetében a jelenlegi 9–10. évfolyamot sok szakember felesleges, sőt, ártalmas „parkoltatásnak” tartja, melyet munkára neveléssel, jól szervezett gyakorlati oktatással sokkal hasznosabban lehetne kitölteni. A szakiskolai tanulók lemorzsolódásának egyik oka épp a 9–10. évfolyamok „elméleti jellegében” kereshető. Ez két következménnyel járhat: egyrészt a 9–10. évfolyamok képzési tartalmának tervezett változtatásával, ami a szakmai ismeretek elsajátításának előkészítését jelenti, alapvetően a szakmai és a munkavállalói készségek területén. A másik következmény annak átgondolása, hogy mennyiben van lehetőségük a be nem fejezett iskolai végzettséggel rendelkezőknek szakmai képzettség megszerzésére. Ezt a kompetenciabeszámítás nemzetközi gyakorlata is alátámasztja.
- A tisztességes versenyfeltételek és a képzés minőségbiztosítása érdekében a képzési és vizsgakövetelményekben a bemeneti kompetenciák függvényében meg kell határozni a szakma, illetve a modul elsajátításához szükséges minimális elméleti és gyakorlati óraszámokat, s azokat a felnőtt képzésben is alkalmazni kellene.
- A rendkívül elméletigényes, nehezen tanítható, továbbá a gyorsan változó szakmai tartalmú tantárgyakat tanító, magasan kvalifikált szaktanárok többletmunkáját illetménykiegészítéssel, vagy órakedvezménnyel kell elismerni.
- Megfontolandó, hogy a szakközépiskolákban a szabadon választható szakmai alapozó tárgyból tett érettségi vizsga adjon-e valamilyen szakmai végzettséget.
- Fel kell készülni a modulrendszerű képzés bevezetésével és a TISZK-ek működésének elkezdésével várható munkaügyi problémák, például a rendszertelen vagy rugalmas munkaidő, a kihelyezés, illetve a részmunkaidő kezelésére.

Forrásmunkák és felhasznált irodalom

1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről. www.net.jogtar.hu
- 8/2006. (III.23.) OM rendelet a szakképzés megkezdésének és folytatásának feltételeiről, valamint a térségi integrált szakképző központ tanácsadó testületéről
- A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara középtávú szakképzési stratégiája 2005-2013. (Egységes szerkezetbe foglalta: dr. Szilágyi János). Budapest, 2005. április 26.
- A magyar közoktatás távlati fejlesztésének stratégiája (kiadta a MKM, 1996. december)
- A szakképzés távlati fejlesztésének programja (MüM, 1996. január)
- Andor Mihály: Az esélyek újratermelődése. *Educatio* 1998 Ősz, 419–436.
- Andor Mihály: Az iskolákon át vezető út. *Új Pedagógiai Szemle* 1999. 10. 3–18.
- Az élethosszig tartó tanulás finanszírozásának alternatív megközelítése (Nemzeti beszámoló az OECD részére, Magyarországról. MüM, 1998. kéziratból)
- Balogh Miklós: Oktatásfinanszírozás – új dilemmák (Szabad legyen, vagy kötelező? Társadalom és oktatás könyvsorozat, EDUCATIO, 1992.)
- Balogh Miklós: Önkormányzatok és iskolák (EDUCATIO, 1994/1.)
- Balogh Miklós: Önkormányzatok és iskolák (EDUCATIO, 1994/1.)
- Csákó Mihály: Szakirányú továbbtanulás. *Educatio* 1998 Ősz, 470–487.
- Egy alföldi város költségvetési beszámolója (1991-1996-ig)
- Egy tipikus szakképző iskola költségvetési beszámolója (1991–1997-ig)
- Estók Gábor – Fónai Mihály – Hajdú Sándor: Szakképző iskolák tanulóinak rekrutációja és motivációi. *Új Pedagógiai Szemle* 2007. szeptember 92–127.
- Fehérvári Anikó – Liskó Ilona: Felvételi szelekció a középfokú oktatásban. Budapest, Oktatáskutató, 1998.
- Fehérvári Anikó: A szakmatanulás esélyei. *Educatio* 1999. Nyár, 401–406.
- Fónai Mihály – Nagy Gyula – Veressné Gönczi Ibolya: A szakképző iskolák fenntartói rendszeréről. www.nive.hu/szakkepzes_strategiai_bizottsagok
- Fónai Mihály – Papik Péter: Vélemények és elvárások a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat által fenntartott szakképző iskolákról. *Módszertani Közlemények* 2002. 1. 15–23.
- Forray R. Katalin – Híves Tamás: A szakképző intézmények alkalmazkodása a társadalmi-gazdasági feltételekhez (1990-2000). Oktatáskutató Intézet. Kutatás közben N. 249.
- Gábor Kálmán: Ifjúságkutatás. *Educatio* 1996.
- Gaszó Ferenc: A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer (Szociológiai Műhelytanulmányok, 1997. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék)
- Gaszó Ferenc: Esélyek és orientációk: fiatalok az ezredfordulón. Budapest, Okker 1999.
- Gaszó Ferenc: Fiatalok a munkaerőpiacon. Budapest, Okker 1998.
- Györgyi Zoltán – Imre Anna: Az alap-és középfok közötti átmenet. *Educatio Füzetek* 228.
- Iskolaszervezet. *Educatio* 1996. Nyár
- Javaslatok a szakképzés fejlesztésére. 3K Consens Iroda
- Kata János: A szakképzés finanszírozásának rendszertechnikai szempontjai (Szakképzési Szemle, 1997/1.)
- Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába (Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.)

Lannert Judit: Középszola-választás a kilencvenes évek végén. <http://www.oki.hu>

Lannert Judit: Pályaorientációk. *Educatio* 1998 Ősz, 436–447.

Liskó Ilona: A közoktatás és a szakképzés illeszkedése. Oktatáskutató Intézet. Kutatás közben. N. 239.

Liskó Ilona: A szakmunkásképzés fejlesztésének alternatívái (*EDUCATIO*, 1996. tavasz)

Liskó Ilona: Cigány tanulók a középfokú iskolákban. *Új Pedagógiai Szemle* 2002. 11. 17–39.

Liskó Ilona: Kudarcok középfokú iskolákban. Oktatáskutató Intézet. Kutatás közben. N. 250.

Liskó Ilona: Tantervi reformok a szakképzésben. *Iskolakultúra* 2002. 10. 3–16.

Liskó Ilona: Továbbtanulás és oktatáspolitikai. *Educatio* 1998 Ősz, 500–515.

Lukács Péter: Közoktatási paradigmák (*EDUCATIO*, 1994/1.)

Madarász László – Futterer László: A szakképző intézményekbe történő beiskolázások elemzése. *Szakképzési Szemle* 2004. 4. 347–359.

Magyar Statisztikai Évkönyv 1996. (KSH, 1977.)

Mártonfi György: Pályaválasztás és munkaerőpiac. *Educatio* 1998 Ősz, 454–470.

Nagy László: A kompetencia alapú, moduláris szakképzési szerkezet. *Szakképzési Szemle* 2005. 4. 337–344.

Narancsik Ágnes – Mártonfi György: Túl a félidőn...A Szakiskolai Fejlesztési Program eddigi eredményei. *Szakképzési Szemle* 2005. 3. 217–261.

Oktatáspolitikai: az esélyegyenlőtlenség csökkentése (MKM Kiadója, 1998. március)

Pályaválasztás. *Educatio*. 1998 Ősz

Pedagógiai Lexikon I-II-III. (Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997. Varga Júlia címszó-magyarázatai az 'oktatás finanszírozása' és a vele kapcsolatos fogalmakról)

Péteri Gábor: Mire-mennyit-hogyan? - Az oktatás finanszírozása - (*EDUCATIO* Kiadó, 1990.)

Polónyi István: A közoktatás gazdasági, politikai tényezői (Jegyzetpótló segédanyag, KLTE Neveléstudományi Tanszék, 1998.)

Sajtóanyag az Országos képzési jegyzék megújulásáról.

Semjén András: Oktatáfinanszírozás: Az európai út (Az oktatás jövője és az európai kihívás, Oktatáskutató Intézet, 1993.)

Szabó Ildikó: Az iskolaválasztástól a pályaválasztásig. <http://www.oki.hu>

Szakiskolai Fejlesztési Program I. www.szakma.hu/szfp1

Szakiskolai Fejlesztési Program II. www.szakma.hu/szfp2

Szakképzés. *Educatio* 1996. Tél

Szakképzés Fejlesztési Stratégia 2005-2011. OM – FMM (Felelős szerkesztő: Papp Ágnes) Budapest, NSZI 2005.

Szakképzés Magyarországon 1996. (MüM 1997. március, szerkesztő: Dr. Benedek András)

Szakképzési Statisztikai tájékoztatók 17. (1996/5. MüM, a Szakoktatás c. folyóirat melléklete)

Szép Zsófia: A szakképzés finanszírozása (*EDUCATIO*, 1996. tavasz)

Tájékoztató a kormány részére a kereseti arányok 1996. évi alakulásáról (MüM, 4/9/1997. május)

Tájékoztató a Kormány részére a kereseti arányok 1997. évi alakulásáról (MüM 715-1/1998. IV. 5., 1998. február hó)

Tímár János: Hiány és pazarlás a magyar közoktatásban – Az erőforrások hatékonyabb felhasználásáról (Új Pedagógiai Szemle, 1996/1.)

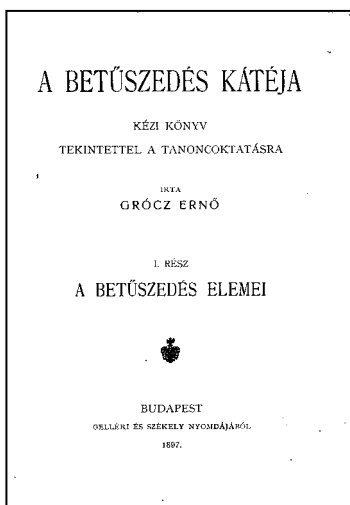
Udvardi-Lakos Endre: Paradigmaváltás a gyakorlatban I. A modularitás. Szakképzési Szemle 2005. 4. 345-379.

Udvardi-Lakos Endre: Paradigmaváltás a gyakorlatban II. Kompetencia, modularitás Szakképzési Szemle 2006. 1. 91–113.

Városi és megyei közoktatási, feladatellátási, intézményhálózat működtetési és fejlesztési tervek

Váry Annamária: Pályatanácsadás a munkaerőpiacon. Educatio 1998 Ősz, 515–527.

Zakar András: Pályaválasztási elméletek. Tankönyvkiadó, 1988.

Nyomdász tankönyv részletei
a XIX. század végéről I.

BALOGH ANDRÁS NÉ

A KÉPZŐK KÉPZÉSÉNEK DIMENZIÓI

Az Egyesült Államokban ma úgy tartják, hogy a dolgozók többsége élete során átlagosan hét különböző, egymástól eléggé távol eső munkakörben dolgozik. Ez a „szakmasorozat” (set of skills) egyrészt a hagyományos képzésnél szélesebb szakmai spektrumot vár el az alapképzésben, másrészt csak a továbbképzések differenciált rendszerével alakítható ki. A LLL társadalmának központi kérdései közé tartozik a tanulási célok (kompetenciák), a tanulási tevékenység (tipikus és atipikus) és a képzők (tanár, oktató, tréner, „coach”, mentor, „tutor” stb.) tevékenysége. A képzők hagyományosan a „mit” és a „hogyan” témájával találkoztak, ma a „mit”, „hogyan”, „mikor” és „hol” kérdései várnak feleletre, kiegészülve a képzők képzése megújításának feladatával is. A következőkben a képzők képzésének néhány új tendenciáját, feladatát fogalmazza meg a cikk, négy megközelítés alapján.

A PEDAGÓGUS MESTERSÉGE AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG ÁLLÁSFOGLALÁSA ALAPJÁN

Az Európai Bizottság 2004-ben [1] a tanári tevékenységet vizsgálva megállapította, hogy a pedagógus professzióját négy alapelv mentén lehet értelmezni:

- Felsőfokú végzettséghez kötött (graduate) szakma.
- Az élethosszig tartó tanulás (life long learning) kontextusában értelmezett szakma.
- Változó, alakuló (mobil) szakma.
- Partneri kapcsolatokra épített szakma.

KÉRDÉSEK A SZAKMAI PEDAGÓGUSOK KÉPZÉSÉBEN

Az alapelvek részletes kibontása és összevetése a mai magyarországi szakképzési gyakorlattal kérdések sorát veti fel. A teljesség igénye nélkül emeltem ki néhány kulcsfontosságú feladatot, amelyek a szakmai pedagógusok képzésében és továbbképzésében, más szóval a képzők képzésében meghatározó jelentőségűek, de részben-egészében megoldatlanok, vagy legalábbis nem kellő hatékonyságú a jelenlegi megoldásuk:

- Tájékozódás a társadalmi és kulturális folyamatok területén.
- Felkészülés a saját – tevékeny és önálló, az egész életet végig kísérő – tanulói szerepre.
- Váltások az oktatás különböző szintjei és formái, illetve az oktatás és a gazdaság között.
- Szakmai tudás, a szakmához szükséges technológia ismerete és használata.
- Az információs és kommunikációs technológiák, a hálózati információforrások pedagógiai alkalmazása.
- A pedagógiai helyzetek, az egyéni igények figyelembevétele.
- A fejlesztésekben, teamekben, hálózatokban való együttműködés.
- Módszertani kultúra.
- Felkészítés a felelősségteljes munkára, a permanens tanulásra és a szakmai mobilitásra.

A pedagógus szakma alapelvei

<p>Felsőfokú végzettséghez (graduate) kötött szakma, multidiszciplináris képzés, tartalma:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • szakmai tananyag • pedagógiai tananyag • kompetenciák, készségek, képességek köre • (szükségesek a tanulók, hallgatók, résztvevők munkájának irányításához, támogatásához) • <i>társadalmi és kulturális folyamatok területe</i> (ismeretük segítséget nyújt a tanulók, hallgatók, résztvevők egyéni sajátosságainak figyelembevételéhez)
<p>Változó, alakuló (mobil) szakma:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • az oktatás különböző <i>sintjei és formái</i> közötti váltások értelmében • az <i>oktatás és a gazdaság</i> közötti váltások értelmében
<p>Partneri kapcsolatokra épített szakma, kapcsolati területek:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ipar és kereskedelem</i> • szakmai és pedagógiai kutatás, <i>fejlesztés, innováció</i> • oktatási intézmények

<p>Az élethosszig tartó tanulás (life long learning) kontextusában értelmezett szakma</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A pedagógusokat fel kell vértetni egyrészt a tudástársadalom követelményeinek teljesítésére való felkészültséggel, másrészt a <i>saját</i> aktív és önálló, az egész életet végigkísérő, <i>tanulói szerepükhöz</i> és a <i>tanulóikat ugyanerre segítő</i> szerepükhöz szükséges felkészültséggel.
--	---

A pedagógus szakma közegei

<p>Ismeretek (információ, technológia, tudás)</p>	<p>Különböző területeken képesek elérni és feldolgozni (analizálni, értékelni, reflektálni, átadni) az információkat, ismereteket.</p> <p>Hatékonyan használják a <i>szakmához szükséges technológiát</i>. Képesek létrehozni és menedzselni a tanulási környezetet.</p> <p>A tanítási-tanulási folyamatba hatékonyan integrálják az <i>információs és kommunikációs technológiát</i>.</p> <p>Irányítják és támogatják a tanulókat, hallgatókat, résztvevőket a <i>hálózati információk</i> keresésében és feldolgozásában.</p> <p>Magas szintű <i>szakmai tudással</i> rendelkeznek.</p> <p>A tanulást egész életen át tartó folyamatként értelmezik.</p> <p>Képesek saját tapasztalataikból tanulni.</p> <p>Tanítási és tanulási stratégiák, <i>módszerek</i>, eljárások és eszközök széles skáláját ismerik, és a <i>pedagógiai szituációnak, az egyéni tanulói igényeknek</i> megfelelően tudnak közülük választani.</p>
<p>Társak (fiatalok és felnőttek, kollégák és más közreműködők)</p>	<p>A <i>társadalom értékein és igényein</i> alapuló szakma, amely az <i>egyén fejlesztését</i> szolgálja.</p> <p>Ismerik az emberi fejlődés jellemzőit, képesek a tanulókkal, hallgatókkal, résztvevőkkel egyénként (önálló személyiségként) foglalkozni, támogatják őket tanulmányaikban és projektmunkájukban.</p> <p>Ugyanakkor <i>kooperációs készséget és képességet</i> fejlesztő tevékenységeket is terveznek, szerveznek és irányítanak.</p> <p><i>Együttműködnek</i> kollégáikkal a saját tanítási-tanulási tevékenységük fejlesztése érdekében.</p>
<p>Társadalom (helyi, nemzeti és nemzetközi szinten)</p>	<p>Felkészíteni a tanulókat, hallgatókat, résztvevőket a <i>felelősségteljes munkára</i>, és megértetni a <i>permanens tanulás</i> szükségességét.</p> <p>Bátorítják más kultúrák meg- és elismerését.</p> <p>Tudatában vannak annak, hogy a szakmai képzés és továbbképzés a foglalkoztatás különböző lehetőségeit teremti meg, felkészítenek a <i>szakmai mobilitásra</i>.</p>

HAZAI KUTATÁSOK ÉS FEJLESZTÉSEK

Tartalmi szempontok szerint három rendezőelv emelhető ki a tanárok, oktatók utóbbi években folytatott és a képzésére vonatkozó kutatásai-fejlesztései közül [2]:

1. A felsőoktatási struktúra átalakulásának problematikája, ezen belül meghatározóan a tanári szerep, a tanári pálya, a tanári kompetencia kérdésköre.
2. Módszertani kérdések.
3. Szakképzés-pedagógiai alapelvek.

Kotschy Andrásné mondta az V. Országos Neveléstudományi Konferencián, hogy a kutatások nem alapozzák meg az átalakulási folyamatokat, inkább az oktatáspolitikai döntéseit követik. Jól érezhető ez a *tanári pálya, szakma, szerep, kompetencia témakör* „népszerűvé” válásában. A kutatások részben kapcsolódnak az EU megfelelő munkáihoz, és széles körű nemzetközi áttekintésre törekszenek (pl. Csapó Benő [3], Tóth Béláné [4], Kárpáti Andrea, Kelemen Gyula), vagy empirikus vizsgálati eredményekre támaszkodnak (pl. Mártonfi György [5], Szabó Ildikó és Marján Béla), valamint ide sorolható a „A szakmaitanár-képzés helyzete és korszerűsítése” című projekt is (kutatásvezető: Kadocsa László [6]).

Ebben a témakörben elsősorban az elméleti kérdéseket járják körbe a kutatók, és szándékuk a fejlesztések, innovációk megalapozása, és ezek eredményei jellemzően a következő években várhatóak. Az anyagok egy része nem kifejezetten a szakmai tanárokkal foglalkozik, de esetenként találunk konkrét utalásokat, és megállapításaik jó része a szakképzésre is vonatkoztatható.

A *módszertani témakörhöz* kapcsolható anyagok általában a módszertani kultúra átalakítására, korszerű módszerek bevezetésére vonatkoznak. Sokkal inkább irányulnak a fejlesztésre, mint az előbbi csoport eredményei. Jellemzően elkülöníthetőek a *digitális pedagógia területére* vonatkozó megfontolások, (pl. Tóth Béláné-Pentelényi munkája, a Képzők képzése c. 2006-ban, illetve 2007-ben a BME által rendezett konferenciák anyaga). A módszertan területén érzékelhető a hazai problémák megoldásának igénye, az operacionalizált megközelítés (Kata János [7]).

Az internet, a digitalizált elektronika és a hálózatok összekötéséből adódó informatikai-technikai-technológiai lehetőségek óriási motivációt jelentenek a fejlesztők számára, de még nyitott kérdés, hogy a formák és technikák-technológiák pedagógiai tartalommal való feltöltése is végbemegy-e az elkövetkezőkben.

A *szakképzés-pedagógiai alapelvek* témakörében (Benedek András [8] Lükő István [9] az elmúlt évtized kutatásai-fejlesztési eredményeit – *gazdaság és szakképzés kapcsolata, kompetenciák, digitális pedagógia, rendszerelmélet* – építik be a tanárképzési tananyagba.

A STRATÉGIAI BIZOTTSÁG JAVASLATAI

2005 és 2007 között működött a szakképzés-fejlesztési stratégia támogatására létrehozott négy, úgynevezett stratégiai bizottság, közülük a 2. számú foglalkozott a képzők képzésével.

(„Megújítani a képzők képzését!”). A bizottság számára a munka kezdetén hat feladatot jelöltek meg, és hat témakörrel kapcsolatosan kértek javaslatokat. A bizottság működése egy olyan időszakra esett, amikor a szakképzés és a felsőoktatás történései (új, kompetencia alapú OKJ, a felsőoktatási rendszer átalakulása) nagy horderejű, alapvető változásokat jelentettek, így érthetően a megbeszélések, viták súlypontja sokszor eltért az eredeti elképzelésektől. Most csak a kezdetben megjelölt hat feladatra vonatkozó javaslatok rövid áttekintését mutatjuk be. A tanulmányok, előadások megtekinthetők az NSZFI honlapján. [10]

A bizottság fontosabb feladatai

Tájékoztató és tájékoztatás a felnőttképzésben oktatók, tanárok eddigi továbbképzéseiről, módszertanáról.
Vélemények és javaslatok a felnőttképzésben oktatók, tanárok képzéséhez.
A szakiskolai tanárok szakmai továbbképzéséhez, annak tartalmához javaslatok, az SZFP továbbképzési programjai tapasztalatainak megvitatása.

1. A SZAKMAI TANÁRKÉPZÉssel ÉS TOVÁBBKÉPZÉssel KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK ÖSSZEGRÉSE ÉS JAVASLATOK

TAPASZTALATOK:

A képzések és továbbképzések egyedi jellegzetességeinek, hagyományainak tiszteletben tartása és megtartása mellett szükség van egységes keretekre, amelyek egyrészt hozzájárulnak az átjárhatósághoz, a szakmai életút tervezettségéhez, másrészt egy olyan terep kialakulását segítik, amelyben világosabban körvonalazódik az egyes szakmai körök, a gazdaság, az iskolák, a felsőoktatás, a kamarák, egyéb szervezetek és intézmények helye, szerepe.

A szakmai tanártovábbképzés jelenlegi formájában és tartalmában már nem felel meg a kihívásoknak, ezért nagyobb hangsúlyt kell kapnia – elsősorban a már pályán lévő tanárok esetében – az új módszerek és eszközök használatára történő felkészítésnek.

Nem mondható kielégítőnek a szakmai tanárok módszertani felkészültsége, de ahhoz, hogy az új módszereket be tudják építeni napi pedagógiai munkájukba, arra van szükség, hogy maguk is ezekkel a módszerekkel tanuljanak.

JAVASLATOK:

Célszerű lenne:

- a szakképzés–továbbképzés különböző szintjeihez, formáihoz, ágazataihoz tartozó tanárok, oktatók, trénerek képzettségére vonatkozó előírásokról egységes regisztert összeállítani, az Európai Képesítési Keretrendszer és a háttérrel adó Nemzeti Keretrendszer előmunkálatainak részeként;
- *képzési* és a területhez kapcsolódó *kutatási regisztert* összeállítani;
- a szakmai tanárképzés és továbbképzés egységes rendszerét kialakítani a felsőoktatás keretein belül, mert így látszik biztosíthatónak az egységes minőség;
- a tanártovábbképzés megújítása, elsősorban a pedagógiai irányvonal erősítésével (innovatív eszközök, módszerek);
- sokkal nagyobb hangsúlyt fektetni a továbbképzéseken a gyakorlati képzésre, többek között az új eszközöknek, módszereknek a gyakorlatban történő kipróbálására is;
- megoldani a nonformális és az informális tanulás révén megszerzett ismereteknek a tanár-továbbképzési rendszerben történő beszámítását;
- szakképzési és felnőttképzési modulokat beiktatni a tanárképzésbe.

2. A SZAKISKOLAI TANÁROK KÉPZÉSI IGÉNYEINEK FELMÉRÉSE, A TAPASZTALATOK ÖSSZEGZÉSE, JAVASLATOK

TAPASZTALATOK:

A szakképzés és a felsőoktatás megújulása, szerkezeti átalakulása olyan feszültségeket teremt, ami a szakképzésben dolgozó tanárok, oktatók, trénerek teljes körét érinti, így nem célszerű csak a szakiskolai területet kiemelni.

JAVASLATOK:

- A társadalom nem kap elég tájékoztatást a szakképzés lehetőségeiről, célszerű lenne a szakképzéssel kapcsolatos információáramlás folyamatának felülvizsgálata, modellezése, határozott karakterének kialakítása, mert a gazdaság igényeihez is illeszkedő képzési struktúra csak a jól informált társadalom keretei között jön létre. Ezen belül az alábbi területek kiemelt fontosságúak:
 - Az iskolák (általános iskolák, szakképző intézmények, gimnáziumok), és az egyes tanárok tájékoztatása a szakképzés nyújtotta lehetőségekről és a szakképzés változásairól.
 - A szülők tájékoztatása a széles körű áttekintéssel rendelkező tanárok és a média segítségével.
 - A közismereti és a szakmaitanár-képzés tájékoztatása. Érdemes megvizsgálni a képzésben egy speciális modul létrehozásának lehetőségét a tanárok felkészítésére, esetleg külön szakértő képzésének szükségességét.

- A szakképzés gyakorlatra irányultságának követelményét csak a tanárok, oktatók gyakorlatra irányuló képzésének, továbbképzésének megvalósításával lehet biztosítani. Ennek széles körű terepe hiányzik. Célszerű lenne:
 - az, hogy a Térségi Integrált Szakképzési Központok (TISZK), illetve szakképzési centrumok mint a pedagógusképző intézmények „gyakorló iskolái” is megjelenjenek, továbbá, hogy ne a párhuzamosság, hanem a feladatmegosztás legyen a meghatározó. A cél a tanárok, az oktatók, a trénerek gazdaságban szerzett gyakorlatának és annak időközönkénti megújításának biztosítása lenne;
 - megvalósítani a részkompetenciák, az informális és nonformális úton megszerzett szakképzés-pedagógiai részkompetenciák figyelembevételét, mert ezzel a gazdaságban dolgozó szakembereket, onnan nem teljesen kiemelve, a hiányzó pedagógiai kompetenciákat kialakító részképzéssel a szakképzés pedagógusi körébe lehet emelni.

3. JAVASLATOK A PEDAGÓGUS PÁLYAKÖVETÉS RENDSZERÉNEK KIDOLGOZÁSÁHOZ

TAPASZTALATOK:

A születőben lévő Európai Képesítési Keretrendszerhez történő érdemi csatlakozás egyik feltétele egy világos rendszer, amelyben a *pályakezdőtől* nyomon követhetők a *szakértővé válás útjai és lehetőségei*. Még kialakulatlan a rendszer, nem tisztázott, hogy kötelezhető-e az egyén, illetve az intézmény az adatszolgáltatásra.

JAVASLATOK:

Célszerű lenne:

- ha a pályakövetési rendszer magában foglalná a pedagógusok továbbképzésének a nyomon követését is;
- a továbbképzéseken való részvétel, a szakmai megújulás ösztönzése, amihez a pedagógusi életpályamodell is hozzájárulhatna.

4. JAVASLATOK A SZAKISKOLAI TANÁRTOVÁBBKÉPZÉS PROGRAMJÁHOZ

TAPASZTALATOK:

A feladat szakiskolára való szűkítése nem indokolt (1. a 2. pontot).

JAVASLATOK:

- Szükséges az akkreditáció, a monitoring, a minőségbiztosítás követelményeinek és lehetőségeinek kidolgozása a szakképzésben, és ehhez kapcsolódóan a képzők felkészítésére vonatkozó követelmények kimunkálása és a továbbképzésekben való megjelenítése.
- A számszerű adatok azt mutatják, hogy a pedagógustársadalom többsége (ezen belül kiemelten a szakmai pedagógusok) részt vett az informatikai alapozó to-

vábbképzéseken, a digitális írástudást segítő továbbképzéseken. Most az informatikai továbbképzések második szintjének megindítására van szükség, amely a digitális pedagógia, a nonformális és informális tanulást segítő módszerek és technikák alkalmazását támogatja.

- A társadalom alulinformált a szakképzés lehetőségeiről, célszerű lenne egy szakképzési modul kialakítása, amely a pedagógusképzés és -továbbképzés minden szintjén (kötelezően) megjelenik, és így a pedagógusok informáltságának jobb biztosításával járul hozzá a társadalom jobb tájékoztatásához.
- Több jobban használható információt kell adni az OKJ átalakulásáról, égető szükség van olyan képzésekre, amelyek segítséget nyújtanak az új követelményeknek megfelelő *helyi programok elkészítéséhez*, valamint foglalkoznak a megújuló szakképzés megteremtéséhez szükséges *módszertani innováció* lehetőségeivel. Javasolt e témában a *multiplikátorok* képzése. A továbbképzéseknek tartalmazniuk kell *a jogi háttér* bemutatását.
- A továbbképzések közül az informatika mellett a módszertani témájúak voltak a leglátogatottabbak. Kínálatban, részvételben jóval elhanyagoltabb volt a „*humán oldal*”, pedig nagyfokú tanácstalanság érződik alapvető *szocializációs, nevelési kérdésekben és az oktatási-nevelési szituációk kezelésében*. A szakmai pedagógia egyik legkevésbé feltárt területe a mai tanulók viselkedésének, problémáinak világa, milyen mechanizmusok mentén befolyásolják az iskolán kívüli hatások a fiatalokat az iskolán belüli életben, hogyan észlelhetőek és tudatosíthatóak a formális, nonformális és informális tanulás elemei az oktatási intézményekben. Javasoljuk ennek a területnek az erőteljes megjelenítését a továbbképzésekben.
- Ehhez kapcsolódóan felvetődött olyan *on-line* fórum létrehozásának szükségessége is, amelyben *pedagógia szolgáltatás* is elérhető.
- Meg kell teremteni a gyakorlatban szerzett kompetenciák elismerésének feltételeit, ezzel is erősíteni lehet a munka világában szakmai tapasztalatokat szerző szakemberek bevonását – „becsalogatását” – a szakképzésbe. Körvonalazódik a pedagógusok átjárásának igénye a szintek és szakok közötti, de a tovább- és átképzések feladata és módszerei e témakörben még feltáratlanok.

5. JAVASLATOK A SZAKKÉPZÉSBEN ÉRDEKELT PARTNEREK (IPOSZ, KAMARA, GYÁRIPAROSOK SZÖVETSÉGE, FELSŐOKTATÁS) EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRE A TRÉNERKÉPZÉS TARTALMÁNAK KIDOLGOZÁSÁHOZ

Itt az első pontban javasoltakat lehet megismételni: az *egységes rendszer* lehet az alapja az együttműködésnek. Ehhez a témához tartozik például a mesterképzés beillesztése az OKJ-ba, egyáltalán a lehetséges szakmai életutak kialakításához szükséges „*csomagok*” kimunkálása (gyakorlati oktató, tréner, mester, szakoktató BSc szinten, szakmai tanár mester szinten, szakirányú szakértő stb.).

Jó tapasztalatokat kínál az agrárszakma, és – az ellehetetlenülés határán – az egészségügyi terület.

A vállalatok olyan együttműködésre hajlanak, amelyben az alapképzés az iskola feladata, és övük a továbbképzés. Emellett erősödő tendencia a vállalati továbbképzések kiszervezése, ami ismételten felveti a kérdést, hogy milyen *pedagógiai* kompetenciákra van szükség ezen a területen. Itt jegyezzük meg, hogy az iskolán kívüli képzésekben ma még nem biztosított az azonos bizonyítványok mögött az azonos tudás. Ezért jelezzük, hogy az *akkreditáció-monitoring-minőségbiztosítás* követelményei és lehetőségei még kimunkálatlanok, vagy inkább a kimunkálás kezdeti fázisában vannak.

A továbbképzések vizsgálatánál azt tapasztaltuk, hogy a felsőoktatás ebben kisebb súllyal vesz részt, pedig éppen ez lenne az a terület, amelyen a vállalati, kamarai, *pedagógiai-szakmai tapasztalatok kohéziója* megvalósulhatna.

JAVASLATOK:

Célszerű lenne:

- ha a vizsgabizonyítványban feltüntetnék az oktatást-képzést biztosító intézmény minőségtanúsításának meglétét,
- ha a szektor-semleges, független minőségtanúsító szervezetek ellenőriznék a minőséget;
- független vizgabiztosok alkalmazása.

6. A FELNŐTTKÉPZÉSBEN OKTATÓK KÉPZÉSI TAPASZTALATAINAK ÖSSZEGYŰJTÉSE, JAVASLATOK

TAPASZTALATOK:

A hazai tanárképzésben és felnőttképzésben dolgozó pedagógusok képzését illetően még csak kezdeményekről beszélhetünk. Jóllehet a pedagógusok és az andragógusok napi munkájuk során ugyanazzal, vagy igen hasonló problémákkal találják magukat szembe, de az alkalmazandó megoldások különbözőek. Következésképpen igen nagy szükség van andragógusképzésre. Az eredményes felnőttoktatás további feltétele, hogy a képzők olyan módszerekkel tanuljanak, amelyeket majd át kell adniuk. Tovább nehezíti a felnőttképzésben oktatók helyzetét az a tény, hogy hiányzik a kimenetszabályozás, így a folyamattervezés mellett ez a feladat is az oktatókra hárul. Ehhez tananyag-fejlesztési ismeretekre, készségekre is szükségük lenne.

JAVASLATOK:

- Célszerű a pedagógus- és az andragógusképzést különválasztani, és ily módon előkészíteni az életkornak legmegfelelőbb sajátos módszerekre.
- Az andragógusképzés a pedagógusképzéshez hasonlóan állami feladat legyen!
- A felnőttképző intézményeknél ne csak a vezető rendelkezzen speciális végzettséggel, hanem az oktatásban részt vevő tanárok is!

Továbbképzési hangsúlyok a bizottsági vélemény alapján

Akkreditáció–minőségbiztosítás–monitoring
Informatikai képzések
Információk – társadalmi igények
Módszertani innováció
Humán oldal
Pedagógiai szolgáltatás – on-line fórum
Mobilitás –átjárhatóság

MINTATANTERVEK TANULSÁGAI

Az új OKJ keretében készülő mintatervek óriási és nagyon gyors munkát, hatalmas erőfeszítést igényeltek a készítőktől. Az alábbi megjegyzések néhány mintatanterv vizsgálata kapcsán, egy sajátos szempont alapján fogalmazódtak meg. Nem bírálóat, hanem figyelemfelkeltés céljából: érdemes megvizsgálni, hogy a tanulói tevékenységstruktúráknak milyen fejlesztő és képző hatásuk van, mennyire adekvátak a szakmai célokkal, és hogyan, milyen módszerekkel valósíthatók meg. A néhány tanterv rövid áttekintése messzemenő következtetések levonására nem alkalmas, ehhez alaposabb vizsgálatra van szükség, de már ez a betekintés is jelzi, rendkívül fontos, hogy a képzők képzésének minden területén és formájában a szakmai tartalomhoz is kötött módszertani kultúra fejlesztése kiemelt szerepet kapjon.

A négy véletlenszerűen kiválasztott tanterv 221 témaegységet tartalmaz. (Egy témaegység: az a tananyag, amelyhez a tantervben önállóan hozzárendelik a tanulói tevékenységet.) A szakmai feladatok, ismeretek, készségek és kompetenciák adottak. A négy tantervben összesen 52 tanulói tevékenységet rendelnek a tantervek a témaegységekhez. A leggyakrabban előforduló tevékenységek között mindegyik tantervben megjelenik a szakmai munkavégzés egy vagy több formája.

A tanulói tevékenységek szerkezete különbségeket (is) mutat, elsősorban az információforrások és az információk feldolgozásmódja tekintetében.

A szakmára jellemző tanulói tevékenységformák is megjelennek, többségük csak jelzésszerűen.

A kompetenciák fejlesztési lehetőségeinek és mérésének tudatos figyelembevétele nem mutatkozik meg a tanulói tevékenységek struktúrájában. (Úgy tűnik, a kompetencia fejlesztését csak a szakmai tartalom adekvát kijelölésével vélik megoldottnak.)

A tartalom (témaegység) és a tanulói tevékenységforma egymás mellé rendelése még nem hordozza magában a módszertani feldolgozottságot. A módszertani feldolgozás-

nak konkrét tartalmi környezetben kell megtörténnie, nem kerülhető meg a tartalom pedagógiai értelmezésének elemzése és a digitális pedagógia szemléleti beágyazása.

A tevékenységstruktúrák áttekintésének alapján megállapíthatóak a módszertani képzések sarokkövei. A változó munkatartalom és -jelleg témájának központba állítása. (Indok: a szakmai tevékenység kiemelt szerepe a tanulói tevékenységek között.) A módszertani innováció, a projektmunka, a moderátori tevékenység, a szituációs tanulás, a kooperatív tanulás módszereinek kidolgozása. A tanulói sajátosságok figyelembevételének kiemelt szerepe. (Indok: a feladatok jelentősége a tanulói tevékenységekben.) Felkészítés a taxonómiai jelleggel meghatározott kompetenciák fejlesztésére (és mérésére).

A legfontosabb tanulság: a tanulói tevékenység szerkezetének meghatározása, kialakítása az egyes képzéseknél meghatározó jelentőségű, részben a kompetenciák fejlesztésének szempontjából, részben a tanítási-tanulási folyamat módszertani kialakításának szempontjából.

Témaegységek és tevékenységek

Összesen	221 témaegység	52 tanulói tevékenység
gépész	24	48
faipari	32	69
elektronikai	12	37
ügyvitel	22	67

Leggyakoribb tanulói tevékenységek

Összes	Információk feladattal vezetett rendszerezése	60
	Műveletek gyakorlása	53
	Kiscsoportos szakmai munkavégzés irányítással	41
	Olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása	38
	Önálló szakmai munkavégzés	26
Gépész	Önálló szakmai munkavégzés	26
	Szakmai munkatevékenység megfigyelése	21
	Irányított csoportos munkavégzés	21

Faipari	Hallott szöveg feldolgozása jegyzeteléssel	25
	Kiscsoportos szakmai munkavégzés irányítással	18
	Műveletek gyakorlása	23
	Önálló szakmai munkavégzés felügyelet mellett	14
Elektronikai	Információk feladattal vezetett rendszerezése	28
	Olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása	25
	Műveletek gyakorlása	23
	Kiscsoportos szakmai munkavégzés irányítással	20
Ügyvitel	Információk feladattal vezetett rendszerezése	11
	Hallott szöveg feladattal vezetett feldolgozása	7
	Hallott szöveg feldolgozása jegyzeteléssel	7
	Műveletek gyakorlása	7

ÖSSZEFOGLALÁS

A szó valódi értelmében vett összefoglalásra nem vállalkozom, a „tehát mit tegyünk most” operacionalizált befejezésnek nem látom értelmét. Sokfélét tehetünk és teszünk. Optimizmusra ad okot, hogy a képzők képzéséről négy irányból összegyűjtött trendek, javaslatok, kifejtett vagy rejtett megállapítások nem ellentétesek. Konvergenciát mutatnak, nem divergenciát, és ez fontos, többek között azért, mert a képzés és továbbképzés között fennálló konvergenciára is utalnak.

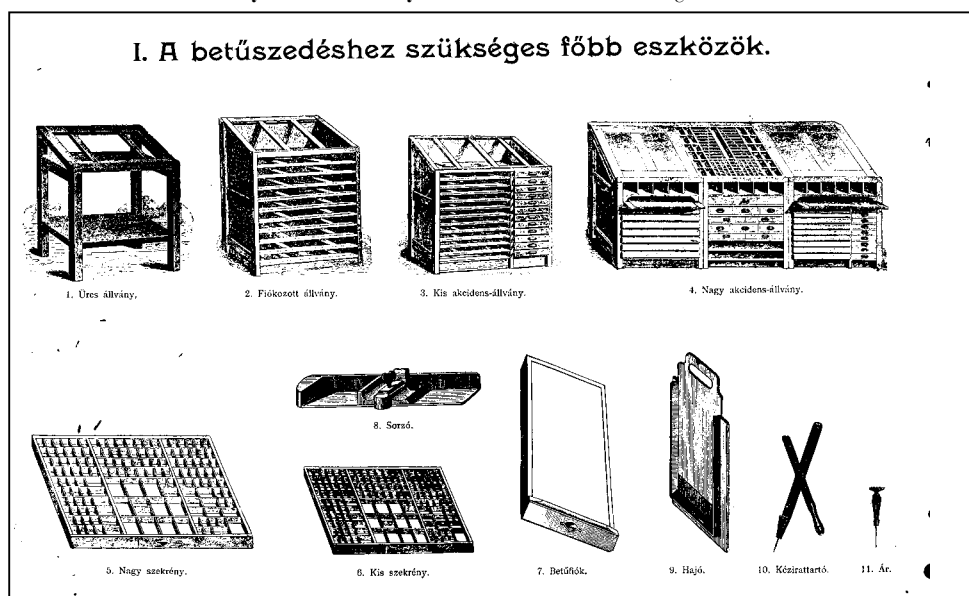
Képzési feladatok

EU	Kutatás - fejlesztés	Stratégiai bizottság	Mintatanterv
Váltások mobilitása LLL		Életpályamodell, továbbképzés (felsőoktatás)	
Szakmai technológia	Rendszerszemlélet a pedagógiában	Átjárhatóság Gyakorlatra irányultság	
IKT	Digitális pedagógia lehetőségei	Informatikai továbbképzések LLL	Digitális pedagógia lehetőségei
Egyéni igények	A képzők változó szerepei	Humán oldal Pedagógiai szolgáltatás e-fórum	
Módszertani innováció	Módszertani innováció Korszerű módszerek	Módszertani innováció	Kompetencia fejlesztése Projektmunka Tartalom pedagógiai értelmezése
A munka világa: felelősség, szakmai mobilitás	Gazdaság és szakképzés kapcsolata	Szakmai mobilitás Kommunikáció	Szakmai tevékenység a középpontban Változó munkatartalom

Irodalom

- [1] A Tanács és a Bizottság az oktatás és képzés területére vonatkozó lisszaboni célkitűzések tekintetében elért haladásról szóló, 2004. évi közös jelentésében
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf
- [2] NSZFI kutatás Összegző vizsgálat a hazai szak- és felnőttképzési kutatások és fejlesztések helyzetéről (2000–2007) (kutatásvezető Dr. Benke Magdolna) Résztéma: a tanárok és a gyakorlati oktatók, a trénerok képzése (Balogh Andrásné, kézirat)
- [3] Csapó Benő: A közoktatás fejlesztésének előfeltételei: a neveléstudományi kutatás és a tanárképzés megújítása. In: Vizi E. Szilveszter, Teplán István és Szentpéteri József (szerk.): *Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez*. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest
- [4] Tóth Béláné: A műszaki tanárképzés európai összehasonlításban. Szakoktatás 2005/4
- [5] Mártonfi György: Középiszkolai tanárok, szakképző intézmények tanárai, szakmai tanárok és a többiek
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=tanari-palya-08-martonfi-kozepiskolai>
- [6] Kadocsa László–Varga Lajos (szerk.): Kompetenciaorientált moduláris szakmaitanár-képzés, NSZFI, Budapest, 2007.
- [7] Kata János: Korszerű módszerek a szakképzésben. TYPOTEX, Budapest, 2007 Baccalaureus Scientiae tankönyvek sorozat, BME GTK APPI
- [8] Benedek András (szerk.): Szakképzés-pedagógia. TYPOTEX, Budapest, 2006
- [9] Lükő István: Szakoktatás-pedagógia. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2007
- [10] Stratégiai bizottságok www.nszfi.hu A bizottság elnöke Balogh Andrásné, az összefoglaló tanulmány készítésében közreműködött Vidékiné Reményi Judit

Nyomdász tankönyv részletei a XIX. század végéről 2.

PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÁS A GRAFOLÓGIA SEGÍTSÉGÉVEL

A PÁLYAVÁLASZTÁS SORSDÖNTŐ KÉRDÉSE

A pályaválasztás életünk egyik legfajsiúlyosabb döntése, ugyanis az egész életutunkat meghatározza vagy jelentősen befolyásolja. Jól döntöttünk, ha tehetségünk, képességeink szabadon és termékenyen bontakoznak ki az örömteli alkotómunkában, és rosszul, ha görcsösen, kényszeredetten, pusztán „pénzkereső” tevékenységként végezzük munkánkat, ami örömtelenné válva torzítja személyiségünket, és nemritkán pszichoszomatikus betegségekhez vezet.

Két évszázaddal ezelőtt a pályaválasztás sokkal egyszerűbb volt, mint napjainkban, mert gyakran csak egy-egy kisebb közösség – egy falu vagy egy kisváros – szűkebb lehetőségei közül lehetett és kellett választani, és egy gyermek szinte belenőtt a családi háttér, a szülők tevékenysége révén majdani életfeladatába. Voltak családok, amelyekben generációról generációra öröklődött a szakma is. A férfiak számára jól körvonalazott volt a lehetőségek skálája, s a fiatalkorban kialakult pálya – ritka kivételtől eltekintve – egy életre szólt. A nők számára biológiailag adott volt a gyermeknevelés és otthonteremtés szép, de legtöbbször nagyon nehéz munkája, s csak elvétve fordult elő, hogy nőként valaki a pályaválasztás dilemmájával került szembe.

Előfordul, hogy a pályaválasztás nem igényel külső segítséget. Vannak, akik már gyermekkortól kezdve erős hívást éreznek egy-egy alkotói pálya vagy tevékenység iránt. Az így választott szakterület „hivatás”-sá válik, jelezve a magyar nyelv árnyaltságával is, hogy az illető egy belső „sugallatra”, hívásra indul el az adott pályán, akár dacolva is az anyagi nehézségekkel vagy a társadalmi előítéletekkel. A fejlett intuícióval és korán érett személyiséggel rendelkező gyermekek, kamaszok számára a „mi leszek?” kérdése egyértelmű, a döntés magától értetődő, ahogyan például Mozart, Bartók, Petőfi számára sem volt kétséges, hogy mire születtek. De ugyanígy Csontváry pályamódosítása is – még ha élete delelőjén is történt – magától értetődő volt, annak ellenére, hogy többen is óvni akarták a festői pályától.

A 20. és 21. század társadalmi és gazdasági változásai beláthatatlanná teszik, hogy milyen foglalkozási lehetőségek, szakmák léteznek, s a bőség zavara hatalmas bizonytalanságot és káoszt teremt. Mindemelllett a legújabb kihívás a többszöri pályaváltási kényszer, az, hogy szinte lehetetlen rögtön az életút elején belátni vagy megtervezni a szakmai karriert. A korábban soha nem tapasztalt hatalmas léptékű gazdasági, társadalmi változások kényszerűen átalakították a foglalkoztatás és szakképzés rendszerét. A multinacionális környezetben új elvárásoknak kell megfelelni, amelyek gyakran irreálisak, nehezen követhetőek, és kedvező esetben is folyamatos továbbképzést, netán szakmai átképzést követelnek meg a munkavállalóktól, kedvezőtlen esetben pedig tömegeket kényszerít rá – akár igen kiváló szakembereket –, hogy valaki újra kezdjen egy másik szakterületen, amelyhez sokkal gyengébb képességekkel bír. Azok kerülnek előnybe, akik sokirányú képességgel rendelkeznek, akik kihívásként élik meg a változásokat, és pozitív hozzáállással az előnyükre tudják fordítani a kényszerű élethelyzeteket is. Kimondhatjuk, hogy napjainkban a rugalmasság, a változtatni tudás képessége a legelőnyösebb tulajdonság, amely magasabb szinten az egyéni fejlődési képességet jelenti.

A PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÁS KOMPLEXITÁSA

A 20. század közepe óta a pályaválasztási tanácsadás az alkalmazott pszichológia egyik fontos területe, amelynek feladata az egyéni adottságok, képességek feltárása, az egyénben rejlő lehetőségek felismerése s az egyéni pályaválasztási döntés segítése. A tanácsadás során a tanácsadónak össze kell hangolnia a külső igényeket és a belső adottságokat, amelyben egy sokkal mélyebb feladat is rejlik: a tanácskérővel együtt kell felfedni és eljutni az egyéni életfeladathoz. Pontosabban ahhoz, hogy a döntés előtt álló fiatal „belső hívására” rátaláljon, hogy ne csak „dolgozzon” az illető, ne csak pénzkereső tevékenységet végezzen, hanem önmaga lehetőségeit, értékvonzalmaikat felismerje, és azokat kamatoztassa a szűkebb vagy tágabb közösség javára.

A pályaválasztási tanácsadás során elsődleges szempont a személyiség, az egyéni adottságok tiszteletben tartása. A személyiség-központú tanácsadás során abból az alapelvből indulhatunk el, hogy az ember egyedi lény, így senki nem pótolható vagy cserélhető fel egy másik emberrel, vagyis mindenkinek helye van a világban, nincs felesleges ember, s mindenki valamilyen feladatra született. E szerint az elv szerint kell megvizsgálni a konkrét lehetőségeket.

Az utóbbi évtizedben jelent meg új fogalomként a pályafejlődési tanácsadás, amelynek feladata a pályaváltási, pályamódosítási nehézségek vagy akár krízisek megoldása. Ennek alapján a korábbi egyívű pályatervezés helyébe a többívű pályatervezés lépett. Ez annyit jelent, hogy egész életen át tartó tanulásra kell berendezkedni és egymásra épülő továbbképzési lehetőségeket kell tervezni, ami a korábbihoz képest jelentős szemléletváltozást jelent. Ugyanakkor beláthatatlanok előre a társadalmi-gazdasági változá-

sok. Az, hogy milyen lehetőségeket nyújt a társadalom egy embernek 15-20 év múlva, nem megjósolható és a jelenlegi helyzetből ki sem következtethető. Ennek a lélektani hatása is fontos, mivel ez szorongást keltő bizonytalansági faktor, amelynek a kezelésére szintén fel kell(ene) készülnie a pályaválasztással foglalkozó szakembereknek. Nagy kérdés, hogy a folyamatosan változó helyzethez rugalmasan alkalmazkodó embereket neveljünk-e, vagy pedig emberléptékű társadalmi változásokat segítsünk-e életre.

Összegezve: a pályaválasztás komplexitása abban rejlik, hogy a pályatervezés során a múlt, jelen és jövő síkjait kell egybehangolni. A tanácsadó és a tanácskérő csak akkor juthat el a helyes döntéshez, ha a pályaválasztás előtt álló fiatalban rejlő adottságokat, vonzalmakat, tehetséget, ösztönző erőket és az egyéni életfeladatot integrálni tudja. Ebben a folyamatban a különböző tudományok – pedagógia, orvostudomány, jog, pszichológia, pszichiátria, neurológia, grafológia – kutatási eredményeit és vizsgálati módszereit együttesen alkalmazva végezhetünk hatékony segítségnyújtást. Az életfeladatot tudat alatt hordozzuk magunkban, ennek megtalálása esetén alkothat valaki kiemelkedőt, bármilyen területről is legyen szó.

A PÁLYAVÁLASZTÁS TÁRSADALMI KIHATÁSAI

A pályaválasztási tanácsadás elsődleges helye az iskola, ahol a tanárok több évig követik a gyerekek teljesítményét, különleges képességeit, rejtett tartalékait, és láthatják a személyiségfejlődés irányait. Az a szerencsés eset, ha az iskola a családdal együttműködve keresi meg a gyermek számára legmegfelelőbb szakmát, illetve továbbtanulási irányt. Sajnos gyakran sem a család, sem az iskola nem tud igazán hatékony segítséget adni, s a gyermek céltalanul sodródva éli az életet, esetleg egy Mc Donald's üzletben keresve a karriert, vagy akár pizzafutárként is örül, hogy van pénzkereseti lehetősége – remélve, hogy egyszer csak adódik valami, ami megoldja a társadalomba való méltóbb beilleszkedést.

Iskolán kívül pályaválasztási tanácsadást folytató intézményekhez, vállalkozásokhoz is fordulhatnak a diákok, amelyekben egyszeri vagy néhányszori találkozás után személyiség- és képességvizsgálati tesztek alapján kerül sor a segítségnyújtásra. Ezzel a külső beavatkozással csupán a javasolt irányokat lehet felmutatni, de a döntést belül kell meghozni együtt a diáknak és családjának. Akkor sikeres a pályaválasztási tanácsadás, ha „aha” élménnyel társul, vagyis a tanácskérő fiatal a javasolt pályairányban ráismer saját, tudat alatt formálódóban lévő, még ki nem mondott vágyára.

A belső adottságok és hajlamok mellett a tanácsadás másik szempontja a társadalmi-gazdasági lehetőségek köre. Meghatározó, hogy egyáltalán milyen szakmák léteznek, milyen feladatkörök betöltése szükséges a társadalom, illetve a szűkebb és tágabb emberi közösség működéséhez. Napjainkra több száz szakma válik feleslegessé vagy sorvad el, miközben több új szakma, tevékenységi kör is születik. A pályaválasztási

tanácsadás során pontos információval kell rendelkezni a különböző pályák, szakmák követelményrendszeréről, a munkaerő-piaci folyamatokról, az előrejelzésekről.

Az utóbbi években új fogalomként jelent meg a *pályaidentifikáció*, amely minőségi mutató egy pálya követelményrendszere és a pályára készülő fiatal személyisége, adottságai között. Ez tulajdonképpen az egyes szakmák tulajdonság-, illetve tevékenységprofilját hasonlítja a pályaválasztó személy egyéni profiljához. Minél nagyobb az átfedés, annál „testhezállóbb” a szakma az illetőnek. Például a pedagógiai vagy az egészségügyi szakmák általában magas érzelmi intelligenciát, empátiát igényelnek, fejlett kapcsolat-teremtő képességet és kommunikációt – így aki ezzel rendelkezik, annál szóba jöhet ez a választás is. Fontos hangsúlyozni, hogy a pályaválasztás mindig értékválasztást is jelent, ami egyéni, személyes értékrenddel (családi értékrenddel) és társadalmi értékrenddel is kapcsolatos.

A pályaválasztási tanácsadással együttműködve szükség lenne egy pályára állást segítő koordinációs központra, ahol kutatásokat is végezhetnének. Ez állami szintű feladatként valósítható meg, amellyel folyamatosan követhetők országos szinten a továbbtanulási szándékokat és a valós társadalmi igényeket, lehetőségeket. Ez jelentős változást hozna a jelenlegi szervezetlenségben, ami most túlképzéshez vagy munkanélküliséghez vezet. Nem ritka jelenség, hogy valaki két diplomával a zsebében munkanélküliként emészt fel a tehetségét, alkotókedvét, s így lelki erejét. Ez többszörös veszteséget jelent: egyrészt az egyéni életút töredezettségét, az egyéni tehetség felórlódását, másrészt a társadalmi beruházás elvesztegetését, harmadrészt a szakmunkásképzésben a fölösleges és hiányzó képzések rendezetlen állapotát.

GRAFOLÓGIAI SEGÍTSÉG A PÁLYAVÁLASZTÁSBAN

Jelen cikkünkben a pályaválasztási tanácsadás vizsgálatában újszerűnek számító területet, a kézírásvizsgálat módszerét és a pályaválasztási tanácsadással kapcsolatos kutatási eredményeit ismertetjük vázlatosan.

A kézírás mint pszichomotoros megnyilvánulás, mint teljesítmény és mint kifejező mozgás a teljes személyiség lenyomata, így lehetőséget nyújt a személyiségjellemzők feltárására. A grafológia az össz-lelki működési mechanizmusok megértésére törekszik, s a kézírás jellemzőinek elemzésével az összefüggések láthatóvá válnak. A kézírás-elemzés rendszere lehetővé teszi, hogy ne részekből kelljen összerakni mozaikszerűen a személyiséget, hanem rendszerszemléletű megközelítéssel a lehető legteljesebb személyiségmintázatot tárhassuk fel. Ez a képességeken, hajlamokon túl a tudattalan motivációkra is fényt derít, másrészt az egyes tulajdonságok és adottságok kölcsönhatásaiba is betekinthetünk. A személyiségmintázat feltárása azért is nélkülözhetetlen, mert a pszichológiai képességvizsgáló tesztek alapján gyakran csak egy mozaikkonstrukciót látunk, amelyből hiányoznak a belső összefüggések, ami önmagában elégtelen a pályaválasztási tanácsadás komplex munkájában. Például megmérhető az intelligenciaszint egy in-

telligenciateszt alapján, de abból még nem látható, hogy egy magas intelligenciszinthez milyen mértékű szorgalom, kitartás és milyen erkölcsi érzék tartozik. Tehát az önmagában magas IQ még nem biztosíték arra, hogy egy ember etikusan, lelkiismeretesen fogja elvégezni a feladatát. A grafológiai megközelítéssel beláthatjuk egyszerre az egész személyiséget, a kognitív és emocionális oldalt is. A képességeket hordozó, szervező és alakító személyiség meghatározó szerepet játszik a munkavégzésben, a viselkedésben, az életpálya alakításában. Számptalan esetben láthatjuk, hogy a kimagasló képesség még nem elég a sikeres életúthoz, és gyengébb képességekkel rendelkezők között is vannak rendkívüli értékeket és teljesítményt felmutató emberek.

Az írás egy olyan egyéni teljesítménynek, „feladatmegoldásnak” nevezhető, amelyben egy egyezményes jelrendszer alkalmazásával kódolható üzenetet kell rögzíteni. A tesztekkel ellentétben az írásnál nem új teljesítményt vizsgálunk, hanem begyakorlott készségek alkalmazását. A kézirás variációs képessége szinte végtelennek mondható, ezáltal lehetőséget nyújt az egyéni kombinációk megalkotására. A pszichológiai tesztek-nél az hoz valódi eredményt, ha a vizsgált személy nem ismeri a feladatot. A kézirás-elemzés során pedig akkor jutunk a legpontosabb eredményhez, ha az író személy kézirása teljes automatizmussal jön létre, vagyis teljes mértékben uralja az íráskészséget.

A KÉZÍRÁSVIZSGÁLAT ELŐNYEI

A grafológiai vizsgálat a tesztekkel szemben előnyös helyzetet nyújt azzal, hogy nem igényli a vizsgált személy jelenlétét, ezáltal nincs vizsgahelyzet, ami az eredményeket jelentősen torzíthatja. Egyáltalán nem áll fenn stresszhelyzet, ha nem vizsgálat céljára, hanem spontán helyzetben készült írásminta jelenti a vizsgálati anyagot. A vizsgahelyzet kizárásával reprezentatív, a vizsgált személyre valóban jellemző vizsgálati anyag beszerzésére van lehetőség. Az adatok bősége és variálhatósága fontos ahhoz, hogy a vizsgált személyek sokszínűsége, belső gazdagsága – az ellentmondásokkal együtt – minél teljesebben feltáruljon.

A grafológiai munka során a grafikai tényállás felvételével pontos méréseket végezhetünk. A kézirás-értelmezés legfőbb alapja a szakszerű írásvizsgálat, amely precíz írásleíráson, grafikusjel-együttesek feltárásán alapszik. Az írásjegymérvek – mint „tünetek” – állandó jellegűek, rövid időn belül lényegi változás csak kivételes esetekben történik a személyiségen belül (traumák vagy rendkívüli élethelyzetek esetén), ami a vizsgálati anyag megbízhatóságát garantálja. A nagy változások ráirányíthatják a figyelmet a krízisállapotra, ami szintén nagy értéke a grafológiai vizsgálatnak.

Az alábbi írások ugyanazon fiatal férfitől származnak, körülbelül nyolchónapnyi eltérés van a két írás megszületése között. Láthatóan hatalmas változás történt, ami súlyos idegrendszeri sérülést jelez, a személyiséget ért romboló hatásra irányítva a figyelmet. A drog hatására megindult személyiségtorzulás – ami időben felismerve pedagógiai, pszichológiai segítséggel még visszafordítható –, az írásképen is megmutatkozik.

A grafológiai szemlélet rendszerelméleti (holisztikus) megközelítésű, mivel a kézírás alkotó grafikai jellemzőket szigorúan csak kölcsönhatásaiban vizsgálja, s egy jelet önmagában nem tart informatív értékűnek. Minden grafikus jegynek többféle értelmezése lehet. Például hasonló jegyekben nyilvánul meg a szintetikus gondolkodás, az intuíció, a befelé fordulás, a magánytűrés, de a magánytól való félelem is. De ugyanígy az agresszió, a céltudatosság, az önérvényesítés, a gyakorlati intelligencia is hasonló írásjegyekhez kapcsolódik, és mindig a szöveggörnyezet alapján tudjuk pontosítani az írásjelek értelmezési lehetőségeit. Vagyis minden grafikus jegynek csak helyzeti értéke van. A kézírás-elemzés során az egyes jellemzők kölcsönhatásait ismerhetjük meg. Ugyanígy viszonyulunk egy személyiségjellemzőhöz: önmagában egy-egy tulajdonság nem értelmezhető, csak a személyiségmintázat ismeretében. Például az, hogy milyen magas az intelligenciaszintje egy embernek, önmagában még keveset mond, de ha tudjuk, hogy a közepes vagy átlag feletti intelligenciaszinthez milyen felelősségérzet, milyen szociális érzékenység, milyen érzelmi intelligencia, milyen önbizalom vagy milyen tudatossági szint tartozik, akkor következtetni tudunk arra, hogy mit kezd az intelligenciájával. A magas értelmi képességeit fordíthatja közösségi célokra, a világ jobbítására, vagy éppen ellenkezőleg, egoista célokra is alkalmazhatja, akár mások kifosztására. Mivel minden ember rendkívül bonyolult, egyedi „képződmény”, így csakis önmagában fejthető meg. Ha típusokat el is különíthetünk, csak azokon túllépve juthatunk el az egyszeri, egyedi személyiséghez, akinek az életfeladatát keressük.

A CEREG GRAFOLÓGIAI AKADÉMIA MÓDSZERE

A kézírásvizsgálatra alapozott pályaválasztási és pályafejlődési tanácsadás során az embert mint fizikai (testi), lelki (érzelmi) és szellemi (gondolkodó) lényt tekintjük, s döntő az, hogy melyik dimenzió hangsúlyozódik. Ez a kézírás alapján, a grafikus „szindrómák”, jegyegyüttesek analízisével igen könnyedén megállapítható. Akinél a fizikai, testi sík hangsúlyozódik, az a gyakorlati tevékenységet, a mozgást részesíti előnyben. Akinél a lelki, érzelmi sík a meghatározó, az elsősorban az emberi kapcsolatokhoz, a segítségnyújtáshoz, a kommunikációhoz kapcsolódó tevékenységhez és művészi alkotómunkához vonzódik, és akinél a szellemi sík domináns, azok az elméleti, absztrakt tevékenységekhez vonzódnak. Mindez igen nagy általánosítással felvázolt tendencia, amely a nemzetközi kutatások és a CEREG Grafológiai Akadémia tevékenysége alapján tárult fel. Ez utóbbi intézmény kutatását 130 fiatal pályaválasztási vizsgálatára építettük.

A CEREG Grafológiai Akadémia kidolgozott egy *pályaválasztási térképet*, amely rendkívül nagy hatékonysággal tudja segíteni a tovább tanulni szándékozó fiatalok döntését. Az alábbi táblázatokban összesítve látható, hogy a kézírásból feltárt személyiségmintázat alapján milyen pályaösszefüggések tárulnak fel, amelyet minden esetben az egyéni mintázathoz „igazítottunk”. Először mindig a domináns dimenziót tárjuk fel, majd ebből közelítünk a javasolt pályairányhoz. Az egyes síkok nem különülnek el

egymástól, minden emberi tevékenységben mindhárom benne van, csak az arányaik változnak. Az is meghatározhatja egy ember vonzódását vagy alkalmasságát valamely területhez, hogy miként illeszkedik egymáshoz a két dolog: a szakmában megjelenő keveredése a három területnek, illetve az adott személyben meglévő (vagy lehetséges) arányok, ami pedig egyéni adottságok, vagy/és fejlődőképesség kérdése. Ezek együttes eredője határozhatja meg mind az egyáltalán lehetséges alkalmasságot, mind a lehetséges sikert, sőt, azt is, miként hathat fejlesztőleg az adott terület a személyiségre, vagy éppen fordítva, miként gátolhatja annak fejlődését.

A FIZIKAI, TESTI SÍK DOMINÁNCIÁJA

1. Az anyag fontossága, birtoklás

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
földhöz, anyaghoz, ingatlanhoz kapcsolódó tevékenység, ásás, kövezés	bányász, kőműves, kőfaragó, aszfaltozó, vulkanológus, föld alatti munkák stb.
növénytermesztéssel és állattenyésztéssel kapcsolatos tevékenység	kertész, (bio)gazda, agronómus, kertépítő, állatgondozó, tejjipari szakmák, állatorvos, ornitológus stb.
anyaggal való foglalkozás, festés, ragasztás, szerelés	varrónő, szűcs, autószerelő, fényező, szobafestő, víz- és gázszerelő, burkoló, könyvkötő stb.
megfogás, visszatartás, birtoklás, archiválás, pénzkezelés	pénztáros, levéltáros, karbantartó, banki szakmák stb.
a múlthoz való ragaszkodás, hagyományőrzés	régész, geológus, paleontológus stb.

2. Fizikai erő, keménység, agresszió, harciasság

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
manuális munkák, ütés, kalapálás, fúrás, törés, fizikai erőkihajtás	gépészeti szakmák, rakodási, szállítási munkák, tűzszerész, fakitermelő, ács stb.
harc, fizikai brutalitás, agresszió	küzdősportok (ökölvívás, birkózás, stb.), katona, hentes stb.
foglyul ejtés, uralás, idomítás	vadász, halász, állatidomár, bűnüldöző rendőr, stb.
agresszió segítségnyújtással	sebész, fogorvos, mentőorvos, baleseti sebész stb.
törvényhozás, célkövetés	vizsgálóbíró, kiképző rendőr, nyomozó

3. Dinamizmus, mozgás, tevékenységigény

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
uralni a természet erőit, katasztrófa-elhárítás, bátorság, veszély vállalása	tűzoltó, hegyi vezető, alpinista, magaslati munkák, műugró stb.
utazás, közlekedés, helyváltoztatás, sebesség kedvelése	pilóta, mozdonyvezető, járművezető, taxis, autóversenyző stb.
változatosságigény, váratlan események, erőpróbák	futár, logisztikai szakember, rendőr, vámós, sportoló stb.
gépekkel, technikai eszközökkel kapcsolatos tevékenység	gépész, autószerelő, villanszerelő, elektrotechnikus, informatikus stb.
energiákkal kapcsolatos tevékenység	atom-, nap- és plazmafizikai kutatók, meteorológus, aerodinamikai mérnök, energetikus stb.

4. Racionalitás, alkotás, ami az anyagiségben akar megnyilatkozni

használati tárgyak, szerszámok készítése	szerszámkészítő, lakatos stb.
fizikai művészi alkotómunka (föld, agyag, üveg, sűrű anyag)	kézműves, üvegfúvó stb.
fizikai alkotómunka (textil, selyem, papír, bőr, könnyebb anyagokkal stb.)	szőnyegszövő, nyeregkészítő, selyemfestő stb.
tisztítás, anyagrendezés	takarító, anyagmozgató, targoncavezető, darus, munkavédelmi szakember stb.

LELKI, ÉRZELMI SÍK DOMINÁNCIÁJA

5. Intimitás, érzékiség, passzivitás, oralitás

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
erotikával, érzékiséggel közvetlenül v. közvetve kapcsolatos tevékenység	táncos, szexuálpszichológus, urológus, nőgyógyász, fotóművész, koreográfus stb.
családdal kapcsolatos tevékenységek	főállású anya, gyermekgondozó, betegápoló, házvezetőnő, háziasszony stb.
testtel való foglalkozás	természetgyógyász, testépítő, edző, masszőr, fizioterapeuta, pedikűrös, manikűrös, kozmetikus, fodrász stb.
táplálkozással, oralitással kapcsolatos tevékenységek	élelmiszer- és vendéglátóipari szakmák, (pincér, szakács, pék, cukrász stb.), dietetikus

6. Segítőkézség, empátia, gondoskodás, gyógyítás, kapcsolati igény

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
ápolás, gyógyítás, empátia, érzelmi kapcsolatteremtés	orvos, nővér, egészségügyi szakmák, bölcsődei gondozónő, óvónő, dajka stb.
védelem, gondoskodás	szociális munkás, edukátor, gyógypedagógus, természetvédő, biztonsági szakmák
tanácsadás	pszichológus, HR-szakmák, szupervizor
nevelés, fejlesztés, vezetés	tanár, nevelő, pszichológus, gyógypedagógus, terapeuta stb.

7. Megmutatkozásvágy, vizualitás, esztétikai igény

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
vizuális önkifejezési igény, önmegmutatás	manöken, művész, sportoló, cirkuszi akrobata, fotómodell, író, zenész, karnagy
formaadás, művészi alkotóvágy	festő, szobrász, fotós, operatőr, előadóművész, bábjátékos, színház- v. filmrendező
rivaldafénybe kerülés, szereplés	színész, újságíró, médiaszakember, műsorvezető, riporter, politikus, táncművész stb.
propagálás, rendezvényszervezés	PR-szakmák, demonstrátor, kiállításrendező, reklámszakember stb.
dekorálás, festés, szépítés	belső építész, kertépítő, kirakatrendező, textílfestő, divattervező, dekoratőr stb.

SZELLEMI SÍK DOMINANCIÁJA

8. Intellektualitás, információigény, tényyszerűség, realizmus

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
rendszerelés, szétosztás, regisztrálás, analízis	raktárvezető, levéltáros, könyvtáros, rendszerszervező stb.
számolás, kiszámítás, felbecsülés	könyvelő, könyvvizsgáló, pénztáros, gazdasági vezető, statisztikus, kereskedelmi szakmák stb.
másolás, átirás, reprodukálás	irodai munkák, műszaki rajzoló, restaurátor stb.
pontosítás, szabályozás, adaptálás, illesztés	optikus, műszerész, órás, szerelő, precíziós technikai szakmák stb.

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
ellenőrzés, összehasonlítás, tesztelés, korrigálás	ellenőr, informatikus, korrektor, lektor
tervezés, szervezés, irányítás	tervező, vezető stb.

9. A beszéd és kommunikáció szükséglete

Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
beszéd, viccelődés	komikus, animátor, humorista, előadóművész stb.
kapcsolatfelvétel, kommunikáció	üggyfélközvetítő, titkárnő, recepciós, ügyfélkapcsolati szakember stb.
vita, tárgyalás, meggyőzés	kereskedő, ügynök, üzletkötő stb.
fordítás, tolmácsolás	fordító, tolmács, nyelvtanár stb.
felvilágosítás, tájékoztatás	riporter, sajtószerkesztő, médiaszakmák stb.

10. Intuíció, ötletek, képzelet, kreativitás, transzcendencia

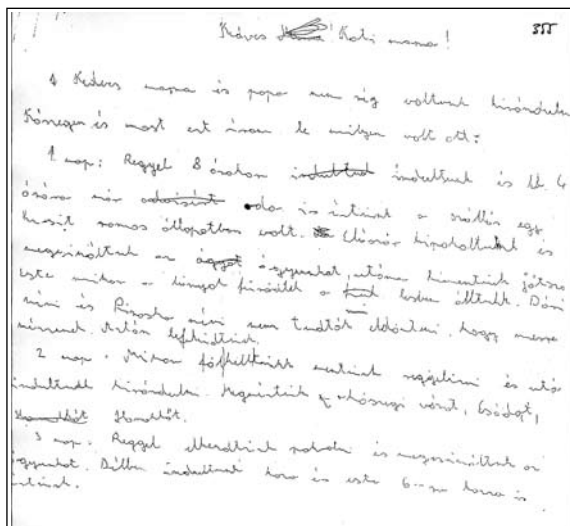
Tevékenység	Példák szakmára, munkakörre
kreativitás, ötletgazdagság	művészi pályák, reklámszakmák, alkotómunka stb.
keresés, felfedezés, átélés, összefüggések megállapítása	kutató, feltaláló, művész, szociológus, pszichológus, grafológus, homeopata orvos
tervezés, képzelet, zene	építész, iparművész, divattervező, karmester, zeneszerző stb.
filozofálás, meditáció, elmélkedés	filozófus, vallástörténész, csillagász, orientalista stb.
hit, transzcendencia, igehirdetés	pap, lelkész, prédikátor, misszionárius stb.
kikérdezés, kémkedés, nyomozás	jogász, kriminológus, bíró, ügyész, detektív, hírszerző stb.

A grafológiai szakvéleményben három pályairányt javasolunk, nem egy-egy adott szakmát, csak ha igen egyértelmű, akkor konkrét szakmát. A pályairányon belül, a táblázatok tevékenységre utaló oszlopaiban fellelhető tevékenységek közül, körültekintő elemzéssel dönthető el, hogy a tanácskérő melyik konkrét szakmát tartja leginkább testhezállónak, vagyis melyik „szóltja” meg.

A tanácskérőről egy részletesebb anamnézis is történik. Elengedhetetlen a családi körülményekről, az egészségi állapotról, a hobbiról, az egyéni speciális képességekről,

az elért eredményekről, a tanulmányi versenyek helyezéseiről stb. minél több információt gyűjteni. Mindezeket és a pszichológiai, valamint a grafológiai vizsgálati eredményeket összesítve jutunk el az egyéni pályaalakításhoz.

A pályaválasztási tanácsadással egy időben gyakran kerül sor a személyiségfejlesztési javaslatokra is. Egy gátlásos szorongó gyermek például – bármilyen jó képességekkel is legyen megáldva – alulteljesít, képtelen kihozni önmagából a lehetőségeket, és kudarcokkal küzdve egyre jobban elveszíti az önbecsülését. Ez jellemző az alábbi gyermekekre is.

3. ábra. 13 éves általános iskolai tanuló kézírása

A kézírás alapján jól látható az igen súlyos önértékelési zavar, amely meggátolja, hogy sikeres legyen tanulmányi téren, de kudarcokat szenved a kapcsolataiban is. Pszichológiai segítséggel jelentősen növelhető az önbecsülése, amelynek hatására látványos javulás érhető el tanulmányi téren, de a hétköznapi életben is: a kapcsolatokban, a közösségi életben.

PÁLYAVÁLASZTÁSI ESETTANULMÁNYOK (KIVONAT)

ESETTANULMÁNY (18 ÉVES FIÚ)

A kézírás egyéni jellege és variabilitása művészi hajlamokat mutat, alapvetően melankolikus temperamentumú fiatal. A 9 hajlamcsoportba sorolhatjuk, amelyben az intuíció, ötletek, képzelet, kreativitás, transzcendencia hangsúlya jellemző.

Továbbtanulási irányként a Képzőművészeti Egyetem javasolt, mivel láthatóan alkotói pályára született, s a jó kézügyesség alapján elsődlegesen a grafikus pálya tűnik a legtesthezállobbnak.

Anna gondolta, hogy majd bevételek egy próbájára. Egy jövőkét látni
 lesz egy matematikai, 3 órás próbánk. A 2. órától jövőkét, hogy 5 óra fele,
 addigra már bevételek, és nem szabadok nyugt. Ennek jut van-e!
 Nem tudsz véletlenül valakit, akinek tudna lenni érdekelni valak?
 Hogy nézzenek benne is. Meg utána jövök bevételek, hogyha ideje
 lenne már, egy óra is kell tudni. Alkalmazás tudni és kinteni egy tuncé
 zavarót is. Elég drága, de ha addigra idejét fejlődnek, szinten megé.
 " " " "

4. ábra. 18 éves fiú kézírása

Másodsorban a restaurátor pálya merül fel. A művészi területeken alkotó módon
 megélheti érzékenységet, fejlesztheti önkifejező készségét, és letisztult formákkal adhat-
 ja át élményeit a világnak. Ehhez azonban feltétlenül erősítenie kell önbizalmát, s fel-
 oldania visszafogottságát, hogy a képzelete minél szabadabban tudjon alkotni. Jelenleg
 sok lefojtottság van benne, ami gátolhatja, ezért személyiségfejlesztés javasolt.

Harmadsorban felmerült a kutatói pálya, elsősorban nyelvtudományi területen.
 A 18 éves fiú grafikusnak jelentkezett, felvették, és jelenleg végzi az egyetemet.

II. ESETTANULMÁNY (18 ÉVES LÁNY)

Igen jó intellektussal megáldott, jó fellépésű, reprezentatív lány, akinek magyar az
 édesanyja és vietnami az édesapja. Vonzó számára minden, ami változatos, ami kreatív,
 ami újfajta lehetőségeket teremt a világban. Kalandvágya, utazási vágya és önmeg-
 mutatási vágya összefonódik tudásszomjával, az a típus, aki egész életében tanulni,
 fejlődni szeretne.

A vizsgálati eredmények alapján a 8. hajlamcsoportba sorolható: átlag feletti a
 kommunikációs készsége, erős a beszéd iránti szükséglete. Verbálisan és a metakom-
 munikáció szintjén is könnyedén képes kifejezni magát, gyorsan rá tud hangolódni a

Az általában élve sötétben, de van, ami nagyon
 jellel. Kezdem a kezdet, de jövőkét a jövőkét,
 mert az nemcsak jövőkét, hanem egészséges is.
 Van egy szép nő is általában. A művészeteket
 nem szeretem, mert szinten megadja magát,
 megadja magát. Érelek, hogy a világban jövőkét
 jövőkét, nem jövőkét, mert jövőkét jövőkét

5. ábra. 18 éves lány kézírása

másik ember hullámhosszára. Három nyelven beszél a magyaron kívül (angol, francia, vietnami).

Pályaválasztásában döntő tényező a fejlett kommunikációs képesség, a sokirányú érdeklődés, kreativitás, a változatosságigény. Speciális adottságot jelent a szülők vegyes házassága, a két kultúrában való „otthonléte”.

Elsődlegesen javasolt a vendéglátói-kereskedelmi pálya, amelyben a kommunikációs készségét, kreativitását kiélheti, változatos, folyamatos utazással kapcsolatos szakterület. Itt nagyban tudná hasznosítani a születése folytán szerzett „kétvilági” gyökereit, kiemelkedőt tudna létrehozni a vietnami és a magyar kultúra ötvözésével (ezek kiteljesítésére akár a diplomáciai pálya is szóba jöhet).

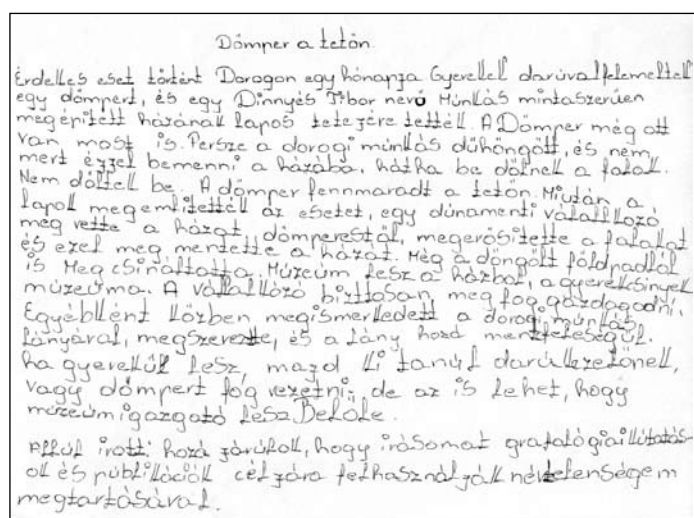
Másodlagosan javasolt a művészeti menedzser pálya, ahol a fenti adottságait maximálisan tudná kamatoztatni.

Harmadlagosan javasolt a reprezentációs tevékenység: reklám szakember PR munkakörökben, akinek a tevékenységében összefonódik a művészet, a gazdálkodás és a kommunikációs képesség.

III. ESETTANULMÁNY

Az 1. hajlamcsoportba sorolható. Az anyag fontossága, birtoklási igény diagnosztizálható, a fizikai, testi sík hangsúlyozottsága szembeűnő. A tanulmányi eredménye igen gyenge volt általános iskolában is, mivel az absztrakció, az elméleti tárgyak tanulása gyötrellem számára. A gyakorlat vonzza, a konkrét gondolkodás jelzi az anyag fontosságát. Autószerelőnek tanult, de nem érzi jól magát, egy szakmát keres, ami számára testhezálló.

A férfi kézírásban sok feminin elem látható, amely természetszeretet, a gondoskodás képességét mutatja, s a tesztekkel együttesen az állatgondozás felé mutat. A ko-

6. ábra. 19 éves fiú kézírása

rábbi pályaválasztásban – amely a szülők javaslatára született meg az apa autószerelő műhelyét alapul véve – jó iránynak mutatkozott az anyagiság, de nem tárultak fel az árnyalatok, hogy nem a tárgyakkal, hanem az állatokkal van bensőséges kapcsolata. Javaslatunk alapján állatápolói szakmát tanult, s jelenleg egy vidéki állatkertben dolgozik nagy megelégedéssel.

Káoszt szül, ha valaki nem a saját képességeinek, életfeladatának megfelelő munkát végzi, akaratlanul is rombolva vele a környezetét. Rend akkor van az emberi világban, ha mindenki megtalálja a helyét, mindenki örömmel bontakoztatja ki képességeit, tehetségét önmaga és a közösség boldogulására. Ezt az elrendeződést tudjuk segíteni a pályaválasztási tanácsadással.

Irodalom

- CSIRSZKA János: A munkatevékenység mint a személyiség megnyilvánulása. www.palyanet.hu
- DE GRAVE, Michel: Komparatív megbízhatósági vizsgálatok öt pszichológiai teszt és a grafológiai megközelítés alapján. Előadás a III. Nemzetközi Grafológiai Szabadegyetemen, 1995, Budapest
- DE GRAVE, M: A vezetői képességekről. Gubser, Imoberdorf és Lüke vizsgálatai alapján Nemzetközi Grafológiai Szemle, 1996. 3. sz.
- PEUGEOT, J.–LOMBARD, A.–NOBLENS, M.: Manuel de Graphologie. Masson (Paris-Milano-Barcelona-Mexico, 1990.)
- RITÓÓK Pálné: Pályaválasztás – pályaaazonosulás – önmegvalósítás. Kandidátusi értekezés. www.palyanet.hu
- W. BARNA Erika: Grafológia az iskolában. (Köznevelés, 1989. ápr.)
- W. BARNA Erika: A regresszív és progresszív írómozgás. In: Nemzetközi Grafológiai Szemle (1996. 3. sz. Útjelző, Budapest)
- W. BARNA Erika–DEMETER Anikó.: Grafometriai alapfogalmak I–IV. Nemzetközi Grafológiai Szemle 1994/1. 1995/2, 3. 1996/3.
- W. BARNA Erika–DEMETER Anikó: Kozmikus lüktetés (Útjelző Kiadó, 1996)
- W. BARNA Erika–DEMETER Anikó: A grafoterápia alapjai (Comenius, 2001)
- W. BARNA Erika–LÉVAI Zoltán: Grafológia a korszerű személyügyi munkában (Pécsi Tudományegyetem, FEEFI 2001)
- W. BARNA Erika: Beszél az írás 2003. 3. kiadás, Bíbor Kiadó

After reviewing the introduction of training contracts, the second part of the report details who and how have been interviewed for the survey. Three types of training sites were studied: small- and medium-sized businesses, large businesses and teaching businesses. The equipment and personnel used for teaching were assessed. Cooperation with schools was also asked about. The types of applicants in different forms of training and their ability to meet expectations were of issues of special emphasis in the survey.

The article reports the details of a survey about the Hungarian system of vocational education operators conducted in 2006 on behalf of the National Vocational Education Institute. Different aspects of changes in vocational education in the 90s are analyzed: structural changes in the school system, the decrease in the number of students, changes in grade point averages of students, changes in school operators, and the reasons for the disintegration of training workshops. The article also talks about the opinion of school operators about these changes in the Northern Great Plain region. The opinion of school operators and training schools about strategic planning is also analyzed. After describing the above area of vocational education, the authors also list some suggestions.

Mrs. András Balogh writes about research into the training of vocational education teachers and the suggestions resulting from these surveys. She gives the definition of the vocation of a teacher used by the European Commission. She reviews Hungarian research and development. She analyzes the suggestions of a strategic committee operating between 2005 and 2007, whose main goal was to reform the training of trainers. The suggestions include the collection of experiences and the articulation of emerging demands. An important task suggested by the committee was to elaborate the career tracking system of teachers and program of continuing vocational teacher education. The article analyzes the experiences with the vocational education sample curricula prepared in cooperation by the National Vocational Education Institute and the Social and Labor Ministry.

The authors analyze and give some examples for the practical use of graphology in the area of guidance counseling. The first part of the article talks about the complex tasks and decisions society, students and their families have to face when choosing a career. Graphology can be a way to provide some help in such situations. The authors write about how the examination of the complexity of handwriting can help in choosing a career. The method developed by the CEREG Graphology Academy is also described. Finally, some case studies are provided to illustrate their points.

La première partie de l'étude évoque l'introduction du contrat d'étude. Dans la deuxième partie les auteurs présentent avec qui et où les auteurs faisaient les interviews. Ils examinaient les caractéristiques de trois types d'atelier d'application: ceux des grandes, des petites et moyennes entreprises et ceux des entreprises d'enseignement. Ils posaient des questions sur les conditions matérielles et personnelles de la formation. Ils décrivent les caractéristiques de la coopération des ateliers avec les écoles. Ils examinent les gens qui s'inscrivent aux différentes formations et leurs performances par rapport aux attentes.

Les auteurs présentent une recherche faite en 2006 à la demande de l'Institut National de Formation sur le système des supporteurs hongrois de la formation professionnelle. Ils analysent les changements de la formation professionnelle dans les années 1990: le changement de la structure du système scolaire, le moyen d'études des élèves, la diminution du nombre des élèves, le changement des supporteurs des écoles et la décomposition des ateliers d'application. Ils se font une opinion sur les changements des supporteurs des écoles de formation dans la région de Nord-Alföld. À part de la description des domaines analysés, ils présentent aussi leurs propositions.

L'auteur présente les recherches et les propositions concernant la préparation des enseignants travaillant dans la formation professionnelle. Elle fait connaître les principes d'après lesquels la Commission Européenne définit la profession de pédagogue et elle évoque les recherches et les développements hongrois dans ce domaine. Elle analyse les propositions d'une commission stratégique (2005-2007) dont le but principal était la suivante: „Renouveler la formation des formateurs!“ Les propositions de cette commission concernent le ramassage des expériences et la formulation des besoins. La commission trouve que l'élaboration du système de l'observation de la carrière des pédagogues et du programme du recyclage des enseignants des écoles de formation est une tâche importante. L'Institut National de Formation et le Ministère Social et du Travail ont fait en coopération des plans de modèle de formation professionnelle. L'auteur en donne une analyse et des conclusions.

Après avoir examiné de différents exemples, les auteurs analysent les possibilités de l'application de la graphologie dans l'orientation professionnelle. Dans la première partie du texte les auteurs montrent les problèmes et les décisions que la société, les élèves et leurs familles doivent affronter concernant le choix d'une carrière. C'est dans ces situations difficiles que la graphologie peut aider. Elles examinent l'aide que la graphologie peut donner dans le choix de métier sous tous ses aspects. Elles présentent la méthode de l'Académie de Graphologie CEREG. Enfin elles illustrent les idées présentées dans ce texte avec des études de cas du choix de carrière.

Nach dem Überblick der Einführung des Ausbildungsvertrags stellt der zweite Teil der Studie dar, wo und welche Personen während der Untersuchung gefragt worden. Die Eigenheiten drei verschiedener praktischer Ausbildungsplätze wurden untersucht: die der Mittel-, Groß- und Kleinunternehmen, ferner die der Bildungsunternehmen. An den verschiedenen praktischen Ausbildungsplätzen wurden Fragen bezüglich der gegenständlichen und persönlichen Bedingungen gestellt. Die Charakteristiken der Kooperation mit den Schulen wurden aufgezählt. Mit besonderer Betonung wurde es untersucht, welche Schüler sich für die verschiedenen Ausbildungen bewerben und wie sie da den Erwartungen entsprechen.

Die Autoren berichten in ihrem Artikel über ihre Untersuchung bezüglich des Trägersystems der Berufsausbildung in Ungarn, die sie im Jahre 2006 im Auftrag des Nationalinstituts der Berufsbildung ausgeführt haben. Die Veränderungen der Berufsausbildung in den neunziger Jahren werden analysiert: der Strukturwechsel der Schulsystems, die Verminderung der Schülerzahl, die Tendenzen der des Notendurchschnitts bei den eingeschulten Schülern, die Veränderungen in der Trägern der Schulen und die Gründe des Zerfalls der Praktikumswerkstätte. In der Studie wird auch darüber berichtet, wie die Träger der Schulen in der Region Nord-Tiefebene die Veränderungen sehen. Die Meinungen der Träger und der berufsbildenden Schulen über die strategische Planung werden gesondert analysiert. Nicht nur das untersuchte Gebiet der Berufsausbildung wird von den Autoren beschrieben, am Ende des Artikels werden auch die Vorschläge zusammengefasst.

Andrásné Balogh stellt die Forschungen und Vorschläge bezüglich der Vorbereitung der Ausbilder dar. Im Artikel wird beschrieben, wie und gemäß welchen Grundsätzen die Europäische Kommission den pädagogischen Beruf bestimmt. Die ungarischen Untersuchungen und Entwicklungen werden überblickt. Die Autorin untersucht die Vorschläge der strategischen Kommission detailliert, die zwischen 2005 und 2007 tätig war, und deren Hauptziel war: „Die Ausbildung der Ausbilder zu erneuern!“. Die Vorschläge erstrecken sich auf die Zusammenfassung der bisherigen Erfahrungen und auf die Darstellung der erhobenen Ansprüche. Als eine wesentliche Aufgabe wird die Ausarbeitung des Programms bezüglich der Systems der Karrierebeobachtung der Pädagogen und der Weiterbildung der berufsschulischen Lehrer dargestellt. Im Artikel wird auch die Lehre der Analyse der Musterlehrpläne für Berufsbildung, die in der Kooperation des Nationalinstituts der Berufsausbildung und des Ministeriums für Sozial- und Arbeitswesen ausgearbeitet wurde, analysiert.

Die Autoren analysieren durch Beispiele eine praktische Anwendung der Graphologie, die Hilfe bei der Berufswahl. Im ersten Teil der Artikel wird dargestellt, welche zusammengesetzte Aufgaben und Entscheidungen die Berufswahl für die Gesellschaft, die Schüler und deren Familie bedeutet. In dieser schwierigen Entscheidungssituation kann die Graphologie eine Hilfe leisten. Die Autoren untersuchen, was für eine Hilfe die Komplexität der Handschriftendeutung bei der Berufswahl leisten kann. Auch die Methode der CEREG Graphologieakademie wird dargestellt. Schließlich werden die Feststellungen des Artikels mit Fallstudien über der Berufswahl illustriert.

Engedélyezve középiskolák számára a 19406/1888., polgári iskolák számára a 4959/1890. számú miniszteri rendelettel.

Kondipás.
GOTH, FRAKTUR
ÉS MODERN BETŰMINTÁK

Gimnáziumok, reál-, középkereskedelmi és polgári iskolák, tanítóképzők és hason-
tangu tanintézetek számára, továbbá magánhasználatra vezérlőkönyvül, magyará-
zatokkal ellátva, módszertanilag rendezte és kiadta

Vajda Pál
Jóváírósi tanár.

BUDAPEST
LAMPEL R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalata.

Ara 90 fillér.

Iskolai betűminták a XIX. század végéről

ILLUSZTRÁCIÓK

Nyomdász tankönyv részletei a XIX. század végéről 1. (70. oldal)

Nyomdász tankönyv részletei a XIX. század végéről 2. (84. oldal)

Iskolai betűminták a XIX. század végéről (103. oldal)

AZ ILLUSZTRÁCIÓK FORRÁSA

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Tankönyv különgyűjteménye

Az OPKM Tankönyvtára jelenlegi felépítésében teljeskörű, az országban egyedülálló tankönyvgyűjtemény, mivel magában foglalja az elmúlt időszakok tankönyvei mellett a jelenleg használatban lévő tankönyveket is. A teljesség igényével gyűjti a mindenkori Magyarországon megjelent alsó, középfokú oktatás valamennyi iskolatípusának hivatalos tankönyvminősítésen megfelelt tankönyveit. (beleértve a szakoktatás tankönyveit is)

A gyűjtemény részei:

- muzeális tankönyvek 1867 előtt
- 1868-1948 között Magyarországon megjelent, illetve magyar vonatkozású tankönyvek
- az 1949-től Magyarországon megjelent, illetve magyar vonatkozású tankönyvek
- külföldi tankönyvek

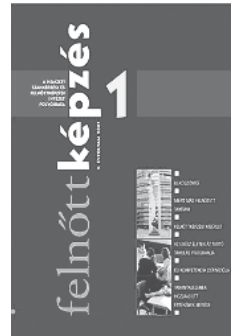
Tankönyvbemutató-hely

Lehetőséget nyújt a közoktatásban jelenleg választható tankönyvek megtekintésére, szabadpolcos rendszerben (tantárgyak, valamint kiadók szerint csoportosítva).

A tankönyvbemutató hely munkaidőben látogatható.

Tájékoztató:

Tájékoztató szolgálat: (361) 323-5553 • www.opkm.hu

Megrendelem a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet kiadványai közül

- a **Szakképzési Szemle** című negyedévenként megjelenő folyóiratot példányban
Előfizetési díj egy évre: 1600 Ft
- a **Szakoktatás** című folyóiratot példányban
Előfizetési díj egy évre: 3500 Ft
- a **Felnőttképzés** című negyedévenként megjelenő folyóiratot példányban
Előfizetési díj egy évre: 3340 Ft

Név:

Cím:

Kapcsolattartó személy neve:

E-mail cím:

Telefonszám:

Faxszáma:

Postacím (ha eltér a számlázási címtől):

Dátum:.....

(Aláírás)

A megrendelést kérjük elküldeni az alábbi címre:

Magyar Posta Zrt.
Levél Üzletág Hírlap Igazgatósága
Ügyfélkapcsolati Csoport
1008 Budapest

VAGY

Szerkesztőség: 1085 Budapest, Baross u. 55. I. em. 111.
fax: 210-1065/2192 mellék
e-mail: hum.ilona@nive.hu